

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 27 лістапада 1987 г. № 48 (3406) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

На сцэне — Дзяржаўны Малы сімфанічны аркестр Саюза ССР пад кіраўніцтвам Юрыя Сіманова. Канцэртаў гэтага калектыву з удзелам салісткі Людмілы Івановай адкрыўся ў Мінску XIV Усесаюзнае фестываль мастацтваў «Беларуская музычная восень».

Штрыхі да партрэта фестывалю вы знойдзеце на другой старонцы сённяшняга нумара нашага штотыднёвіка.

УНУМАРЫ:

3 рэдакцыйнай
ПОШТЫ

3

«СМОГ»

Публіцыстычныя нататкі
М. ЗАМСКАГА

4, 13

Вершы

Я. ПФЛЯЎМБАЎМ

3 ЛІТАРАТУРНАЙ
СПАДЧЫНЫ

АПАВЯДАННЕ
У. КАРАТКЕВІЧА

8—9

Насустрэч

І Усесаюзнаму фестывалю
музычных тэатраў

10—11

СКУЛЬПТУРА
НА ВЫСТАЎЦЫ
«КРАІНА САВЕТАЎ»

12

ПЕРАКЛАДЫ
Апавяданне А. РОБ-ГРЫЕ

«Сцэна»

14

ПРАЦАВАЦЬ НА ПЕРАБУДОВУ, ПРАЦАВАЦЬ У ІМЯ ПЕРАБУДОВЫ

3 адкрытага партыйнага сходу СП БССР

У заключным слове на нядаўняй нарадзе ў Цэнтральным Камітэце КПСС, на якой абмяркоўваліся задачы партыйнай работы па забеспячэнні галоўных напрамкаў новага этапу перабудовы — дэмакратызацыі ўсяго грамадскага жыцця і радыкальнай эканамічнай рэформы, Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў сказаў і аб задачах прэсы на сучасным этапе, ззначыўшы, у прыватнасці: «Яе ролю цяжка пераацаніць. Яна заклікана садзейнічаць працэсам дэмакратызацыі, ставіць пытанні, звязаныя з асваеннем эканамічнай рэформы. Пакуль што журналісты слаба асвятляюць і тую, і другую праблему. Часам з'яўляюцца добрыя артыкулы, але іх яўна недастаткова. Хачу падкрэсліць: работу прэсы на гэтых напрамках нельга ослабляць, неабходна трымаць яе на высокім узроўні. Як і на першым этапе перабудовы, сродкі масавай інфармацыі павінны быць у першых радах, дапамагаць вырашаць новыя задачы. Але цяпер яе матэрыялы павінны быць больш кампетэнтнымі, глыбейшымі, больш аналітычнымі. Са старонак газет і часопісаў, з экрану тэлебачання чытачы і глядачы чакаюць

сур'ёзных роздумаў, напружанасці думкі, сутыкнення розных падыходаў, паказу ўсяго каштоўнага, што ўжо набыта практыкай перабудовы. Уменне і няўменне працаваць, жаданне і нежаданне перабудоўвацца — вось яны, тэмы, якія пастаянна чакаюць свайго аналізу».

Словы гэтыя можна аднесці да пісьменнікаў. І таму, што многія з іх з'яўляюцца пастаяннымі аўтарамі перыядычнага друку, тэлебачання і радыё, выступаючы як публіцысты, і таму, што сама перабудова не можа не хваляваць іх, як работнікаў ідэалагічнага фронту. Працаваць на перабудову, працаваць у імя перабудовы — значыць, адчуваць пульс часу, разумець складанасць і велічнасць задач, якія вырашае партыя разам з народам, даваць цярпеліва ацэнку і набыткам, і тым негатыўным з'явам, якія па-ранейшаму, на жаль, яшчэ сустракаюцца.

Менавіта пра гэта ішла гаворка на адкрытым партыйным сходзе пісьменніцкай арганізацыі рэспублікі, які праходзіў у аўторак у Доме літаратара. З дакладам аб рабоце партыйнага бюро па кіраўніцтве перабудовай у Саюзе пісьменнікаў БССР выступіў сакратар парт-

бюро В. Гігевіч. Дакладчык расказаў, як працавалі асобныя члены партыйнага бюро ва ўмовах дэмакратыі і галоснасці, спыніўся на шэрагу найбольш значных мерапрыемстваў, гаварыў аб партыйнай вучобе і шэфскай рабоце, праналізаваў дзейнасць партыйных груп перыядычных выданняў СП БССР, Дома літаратара.

Сёлета, працягваю дакладчык, у жыцці пісьменнікаў было шмат падзей, але, думаецца, паваротнай для ўсіх літаратараў стаў пленум СП СССР «Сучаснасць і літаратура», што адбыўся 27—28 красавіка. На ім, як вядома, выступіў і першы сакратар праўлення СП БССР Н. Гігевіч, які па-партыйнаму прынцыпова і востра гаварыў аб праблемах развіцця беларускай літаратуры. Клопат аб яе далейшым развіцці стаў і клопатам партыйнай арганізацыі СП БССР. У час галоснасці і адкрытасці, новай, па-спраўдному творчай, спрыяльнай атмасферы пісьменнікі адчулі сваю адказнасць за лёс мовы і літаратуры. Вялікую гаворку пра выкладанне яе ў школе правёў на сваіх старонках «ЛіМ». На адным з партыйных сходаў была падтрымана ідэя Бюро прапаганды мастацкай лі-

таратуры аб актыўным пісьменніцкім удзеле ў жнівеньскіх нарадах настаўнікаў. Матэрыялы і выступленні пісьменнікаў на гэтых нарадах абмеркаваны за «круглым сталом», які праведзены сумесна з Міністэрствам асветы БССР. Аднак далей гаворкі справа не пайшла. На думку В. Гігевіча, нам варта ў бліжэйшы час правесці сумесны партыйны сход з Міністэрствам асветы і Міністэрствам вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі рэспублікі і канкрэтна прааналізаваць стан і выкладанне мовы ў школе, паварыць аб ролі літаратуры ў выхаванні юнага пакалення.

Закранаючы розныя аспекты дзейнасці партыйнага бюро, В. Гігевіч ззначыў, што часам яно вымушана было вырашаць другарадныя справы. Трывожыць і тое, што ў апошні час, як ні дзіўна, падае грамадская актыўнасць камуністаў, пісьменнікаў. Нават выступіць на партыйным сходзе для сяго-таго — праблема. Да грамадскай работы неабходна актыўней прыцягваць творчую моладзь. Але ці шмат маладых пісьменнікаў у складзе рэдкалегій часопісаў, у бюро секцый, урэшце, у

(Зананчэнне на стар. 2).

ШТРЫХІ ДА ПАРТРЭТА «ВОСЕНІ»

30 лістапада завяршаецца Усесаюзна фестываль мастацтваў «Беларуская музычная восень»

Пакуль гэтыя радкі дойдуча да чытача, канцэрты аркестравых і харавых калектываў, салістаў-інструменталістаў і эстрадных ансамбляў, майстроў мастацкага чытання і вакалу дададуча новыя і, мабыць, самыя нечаканыя і адмысловыя штрыхі да партрэта сёлетняга фестывалю. Ды наўрад ці знойдзеш такі кароўны пэндзаль, які зможа намалюваць фестывальную панараму, перадаўшы і каларыт вясновых маршрутаў «Восені», і атмасферу канцэртных залаў — ад Віцебшчыны да Брэстчыны, і фарбы мінскіх афіш...

Па традыцыі, цэнтральная канцэртная пляцоўка фестывалю — Беларуская дзяржаўная філармонія — аддадзена гасцям. Выехалі на маршруты «Восені» жывоўчаўцы і эстрадная група «Світанак», ансамблі «Кантабіле» і «Верасы»... А ў сталіцы рэспублікі ў першыя дні выступалі Дзяржаўны Малы сімфанічны аркестр СССР (у праграме адкрыцця гучала музыка Д. Шастаковіча, М. Мусаргскага, П. Чайкоўскага, М. Рымскага-Корсакава, С. Пракоф'ева), Дзяржаўны камерны хор Міністэрства культуры СССР (выконваліся канцэрты Д. Бартнянскага). Дарэчы, кіраўнік хору, лаўрэат міжнароднага конкурсу В. Паллянін прапанаваў і цікавую праграму, выкананую з удзелам Мінскага камернага аркестра — Сімфонія № 44 І. Гайдна, Канцэрт для фагота з аркестрам Ф. Данцы (саліст народны артыст кіраўніцтвам дырыжора В. Паллянскага мінскія музыканты «чыталі» і складаны, часам трагічны па эмацыянальнасці старонкі Чацвэртага сімфоніі А. Шнітке (салісты І. Худалеі, А. Рудніці, А. Мільто)...

Прапануем увазе чытача яшчэ некалькі фестывальных штрыхоў — падборку меркаванняў ягоных удзельнікаў і слухачоў, падрыхтаваную нашым няштатным карэспандэнтам Н. Крыва-шэвай.

Юрый СІМАНАУ,
мастацкі кіраўнік
і галоўны дырыжор
Дзяржаўнага Малога
сімфанічнага аркестра
Саюза ССР,
народны артыст ССРР,
прафесар:

— Наш аркестр самы малады ў краіне, яму яшчэ няма двух гадоў, тым не менш, мы ўжо другі раз прыязджаем у Беларусь на «Музычную восень». Прыемна, што ў рэспубліцы сур'ёзна ставяцца да правядзення фестывалю, выдатковаюць шмат сіл і сродкаў, запрашаюць цікавыя калектывы, вядомых музыкантаў. Гэта дае магчымасць публіцы слухаць добрую музыку ў добрым выкананні. Крыўдна толькі, што пры адсутнасці білетаў у касе — зала няпоўная. Таму перабольшаная ўвага да адкрыцця, яго ўрачыстасць, на жаль, не радалі. Напэўна, сёння патрэбны не столькі фестывалі (яны ўсё-такі парадныя), колькі штодзённая работа па выхаванні публікі, далучэнні яе да культуры, да музыкі. Сур'ёзнае мастацтва само па сабе стварае атмасферу свята.

Мы выступілі з двума канцэртамі ў Мінску і з гэтай жа праграмай — у Віцебску. Можна, пры падрыхтоўцы наступных фестывалаў мэтазгодна скары-

стаць вопыт Уфы, Петрапаўлаўска-Камчацкага, дзе мы нядаўна выступалі. Там вялікім аркестрам плануецца прыкладна такую ж колькасць канцэртаў ці нават больш, але ў адным горадзе. Гэта дазволіць паказаць больш розных праграм, а цікавасць публікі ад канцэрта да канцэрта ўзрастае...

Фестываль фестывалем, але добра, калі ў зале заўсёды пастаянная музычная тэмпература і такія чулыя, шчырыя людзі, як на Беларусі.

Людміла ШЛЕГ,
кампазітар:

— Есць такая прымаўка: «Калі хочаш, каб цябе паважалі, навучыся паважаць іншых». Чамусьці славуата гасцінасць беларусаў часам ставіць іх у такое незаўдаснае становішча, калі, паважаючы іншых, яны перастаюць (ці дазваляюць) не паважаць сябе...

Гляньма на мінскія афішы так званай «Беларускай музычнай восені». Як кажуць, аднаму богу вядома, чаму яна так называецца, бо ні ў канцэрте камернай, ні ў канцэрте сімфанічнай, ні харавой музыкі нават намёку няма на творы беларускіх аўтараў. Канцэртная сцэна Мінска прадастаўлена рускаму, румыну, украінцу, армянину, літоўцу... Вядома, і вы-

канаўчыя сілы Беларусі ўдзельнічалі ў музычным фестывалі, але пераважна — не ў сталіцы рэспублікі і пераважна не з беларускім рэпертуарам.

У той жа час радасна адзначыць — у канцэртную праграму Літоўскага камернага аркестра побач з творамі Баха, Моцарта, Векерлоні была ўключана і літоўская музыка. За тое ў канцэрте Мінскага камернага гучалі творы Гайдна, Данцы, Шнітке і — абышлося без беларускіх аўтараў.

У праграме сёлетняга фестывалю аўтарскі канцэрт народнага артыста БССР Д. Смольскага — нечаканае і прыемнае рэччэ, але ён, тым не менш, надвор'я ў агульнай атмасферы не робіць.

Не першы год праўленне Саюза кампазітараў БССР намагнецца адстаяць свае правы (перад Міністэрствам культуры БССР і падпарадкаванай яму філарманічнай арганізацыяй) у гэтым пытанні, але...

На мой погляд, у афішу «Беларускай музычнай восені» можна і варта ўключыць твораў беларускіх кампазітараў, якія паводле аб'ектыўных прычын не змаглі трапіць у канцэртную праграму «Мінскай вясны».

Людміла ІВАНОВА,
лаўрэат усесаюзнага
і міжнароднага конкурсаў
(Масква):

— Я ўпершыню ўдзельнічаю ў «Беларускай музычнай восені». Глыбока пераканана, што такія фестывалі неабходны: яны творча ўзбагачаюць. Летам мне давялося быць на музычным фестывале ў Казахстане. І вось — Мінск, да якога ў мяне стаўленне самае трапяткое. Тут у 1981 годзе на X Усесаюзным конкурсе вакалістаў імя Глінкі я атрымала першую прэмію. У зале, дзе прыйшло першае прызнанне, у канцэрте, які адкрыў свята музыкі, я зноў выйшла на знаёмую сцэну. Хвалявалася не менш, чым тады, пад час конкурсу.

У мяне адчуванне, што з Мінскам не расставалася. З ім звязана шмат успамінаў, у мяне тут сябры і яшчэ... беларуская музыка, якую шчыра палюбіла. У сольных канцэртах выконваю беларускія народныя песні, раманы Льва Абецівіча. Да XII Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў у Маскве падрыхтавала «Іспанскі трыпціх» Дзмітрыя Смольскага і лічу, што ён упрыгожыў мой рэпертуар.

Вельмі хачу прыехаць у Беларусь з сольнымі канцэртамі, каб мець магчымасць выканаць тое, што створана, народжана вашым народам, зямлёй вашай.

Віктар ЛЕБЕДЗЕУ,
заслужаны артыст
БССР:

— Адношу сябе да тых людзей, каго восень сама па сабе не радуе, і толькі дзякуючы «Беларускай музычнай восені» вось ужо каторы год я як слухач атрымліваю імпульс творчай энергіі, зарад бадзёрасці. Перакананы, такі фестываль неабходны людзям розных узростаў. Радасна, што на адкрыццё «Восені» запрасілі аднаго з самых яркіх нашых дырыжораў — Юрыя Сіманова, канцэртны якога стараюся не прапусіць. І ў цэлым праграма дастаткова разнастайная, як кажуць, на ўсё густы. Шкада толькі, што арганізатары не ўсё прадумалі, таму некаторыя цікавыя канцэрты праходзілі без аншлагаў. Бо такія «музычны вернісажы» — падзея для го-

рада. Значыць, і ўвагі ён вымагае асаблівай, і рэкламы. Цяпер шмат гавораць пра пошук новых, лепшых форм. Нашай «Музычнай восені» — чатырнаццаць гадоў. Не ведаю, што можа быць лепш.

Ігар АЛОЎНІКАУ,
лаўрэат міжнароднага
конкурсу,
заслужаны артыст БССР:

— Сёлетні фестываль «Беларуская музычная восень» для мяне не першы. Праўда, раней даводзілася выступаць не ў Мінску, а ў Магілёўскай вобласці, магчыма, таму асаблівых уражанняў не засталася. Былі звычайныя канцэрты, на якіх не адчувалася атмасфера свята. Стваралася ўражанне, што на месцах мала хто ведаў пра «Беларускую музычную восень», чаму і навошта яна праводзіцца. На жаль, зацікаўленых у правядзенні фестывальных канцэртаў людзей я тады не сустрэў. А ў Мінску, відаць, заўсёды гучыць сапраўды святочная мелодыя «Восені».

Такі фестываль актывізуе канцэртнае жыццё, да нас з'яўджаюцца музыканты краіны, ды і ўвага грамадскасці павышаецца. Няхай будзе шмат добрых канцэртаў і менш дэкору. Магчыма, варта пашырыць рамкі гэтага фестывалю, запрашаць замежныя калектывы і выканаўцаў. Каб яшчэ больш адчувалася розніца паміж «Мінскай вясной» — святам музыкі нашай рэспублікі і «Беларускай музычнай восенню» — усесаюзным фестывалем, які дае шырокую магчымасць запраціць самых розных гасцей і даведацца, што ж робіцца ў мастацтве за межамі нашай рэспублікі.

Для мяне фестываль пачаўся ў Мінску: у камернай зале філармоніі прайшоў арганна-клавесінны канцэрт, які для сябе я назваў «Ад вытокаў». Гэта першы з цыкла канцэртаў, прысвечаных фантазіям для клавійных інструментаў. Цыкл разлічаны на два гады. Першы, фестывальны канцэрт прымеркаваны да 50-годдзя нашай філармоніі. У ім прагучалі фантазіі Баха, Персела, вядомая «Храматычная фантазія» Свелінка. Наступныя мае сольныя выступленні — на Брэстчыне.

ПРАЦАВАЦЬ НА ПЕРАБУДОВУ, ПРАЦАВАЦЬ У ІМЯ ПЕРАБУДОВЫ

(Заканчэнне.
Пачаток на стар. 1).

прэзідыуме праўлення СП БССР? Можна, хопіць выбіраць у гэтыя органы «ганаровых» работнікаў? Клопат пра маладых літаратараў, працягваю дакладчык, яшчэ не стаў галоўным клопатам, галоўнай задачай сакратарыята, партбюро. З аднаго боку, ёсць пэўныя намаганні сакратарыята творчых секцый па ажыўленні гэтай работы. Напрыклад, пры СП БССР створана Таварыства маладых літаратараў. Але ці лагічна гэта? Мо такое таварыства лепш было б стварыць пры якім-небудзь маладзёжным часопісе ці газеце?

Прамоўца закрануў таксама пытанні работы творчых секцый, гаварыў аб неабходнасці штогадовай справядзачы сакратароў праўлення СП БССР, наладжванні нармальнай атмасферы ў Бюро прапаганды мастацкай літаратуры, вырашэнні жыллёвай праблемы.

Рэдактар часопіса «Беларусь» А. Шабалін, які першым выступіў у спрэчках, гаварыў аб неабходнасці ўзняць на новы ўзровень часопісную публіцыстыку. Пакуль яна часцей ідзе ўслед за падзеямі, а не апа-

рэджвае час, не высвятляе шлях наперад. Але тлумачыць гэта адной толькі інертнасцю рэдактуры ці работнікаў аддзела публіцыстыкі часопіса было б несправядліва. Даводзіцца адольваць не толькі сваю ўласную інертнасць, але і пэўную інертнасць аўтараў з ліку журналістаў і пісьменнікаў, а калі хочаце, і інертнасць грамадскай думкі. Некаторыя пісьменнікі, да якіх даводзіцца звяртацца, часта знаходзяць «аб'ектыўныя», як кажуць, адгаворкі, абы адмовіцца выканаць рэдакцыйны заказ. Адмаўляюцца не таму, што не хочучы ці не маючы часе выказацца, а па той прычыне, што чалавек проста не ведае, што яму скажаць па тым ці іншым грамадска-значным пытанні. Адарвана, на жаль, пэўная частка пісьменнікаў ад жыцця, ад рэальных праблем нашай эканомікі і культуры, ад духоўных праблем грамадства. Мы шмат гаворым сёння пра бюракратыю і бюракратыяў. Лічым, што гэта нейкая фізічная адчувальная праслойка людзей, якая праўдамі і няпраўдамі сцвердзілася ў нашым грамадстве. Мне думаецца, скажаў А. Шабалін, што паянне бюракратыі куды глы-

бей. Гэта — маральная з'ява, гэта — стан душы, гэта — сродка існавання асобных індывідуумаў. І таму інертны, абыякавы да жыцця народа пісьменнік — таксама бюракрат.

Дапамагчы пісьменніку вызначыць сваё месца ў літаратурным працэсе заклікана літаратурная крытыка, ззначыў І. Новікаў. Яна аб'ектыўным вокам павінна ацаніць напісанае і сказаць аўтару праўду пра яго твор. Скажаць прынцыпова, спакойна, доказна. Такой хацелася б бачыць і атмасферу ў нашай творчай арганізацыі, атмасферу, якая спрыяла б стварэнню добрых, таленавітых, цікавых твораў. На жаль, заклікаў да стварэння яе хоць адбаўляй, але практыка не адпавядае заклікам. Есць нешта іншае, чаму я пакуль што не знайшоў дакладнага азначэння. Напрошваецца новы тэрмін: крэслапаклонніцтва.

Г. Каржанеўская гаварыла пра нездаровыя адносіны да крытыкі ў пісьменніцкім асяроддзі. Варта «ЛіМ» змясціць адмоўны водгук на чыюсьці кнігу, як пакрыўджаны аўтар пачынае асаджаць рэдакцыю званкамі, пісаць абваражэнні і збіраць «каралеўскую раць» сабе ў падтрымку. На жаль, на першы план падчас выступе «гонар мундзіра», а не інтарэсы навукі ці літаратуры. Значная частка яе выступлення была прысвечана недахопам у рабоце Бюро прапаганды. У заключэнне Г. Каржанеўская выказала сваю заклапочанасць дзейнасцю — а дакладней бяздзейнасцю — секцыі паззіі, у

якой зусім хутка аббудзецца справядзачна-выбарчы сход.

Звяртаючыся да артыкулаў А. Салуцкага «Слабыя і моцныя» (часопіс «Наш сучасны», № 9, 1987) і У. Юрэвіча «Памагаючы перабудове» («Польмя», № 9, 1987), А. Казловіч выказаў нягоду з папрокамі аўтараў гэтых артыкулаў у аднасць пісьменнікаў-нарысістаў, публіцыстаў за тое, што тыя занадта часта, маўляў, паказваюць у сваіх творах кіраўнікоў перадавых гаспадарак, зямесць таго, каб больш звяртаць увагі на простых працаўнікоў. Чаму ж раптам пачалі з'яўляцца кнігі аб лепшых старшынях? І ці раптам? А. Казловіч, дзелячыся фактамі з уласнай творчай біяграфіяй, паспрабаваў адказаць на гэтыя пытанні.

В. Кармазаў, наадварот, спрачаўся з А. Казловічам, гаворачы, што трэба пісаць не панегірыкі, а ісці шляхам глыбокага мастацкага аналізу. Пра гэта гаварыў і В. Якавенка, адзначаючы, што такія кнігі пра старшын патрэбны.

В. Супрунчук як старшыня групы народнага кантролю СП БССР закрануў пэўныя аспекты яе дзейнасці, гаварыў пра тыражную палітыку, паляпшэнне выкладання беларускай мовы і літаратуры ў школе, прапаганду літаратуры сярод чытача.

Было б няблага, заўважыла В. Акілава, калі б кожны пісьменнік узяў своеасаблівае шэфства над адной з бібліятэк, школ. Гаварыла яна таксама пра пашырэнне тэматыкі вечароў у Доме літаратара, больш уважлівага стаўлення да нека-

торых маладых літаратараў.

Пытанні ваенна-патрыятычнай работы былі ў цэнтры выступлення Л. Прохшы.

На сходзе выступілі таксама супрацоўнікі апарату СП БССР і Бюро прапаганды С. Элькінд, С. Точка, С. Дубовіч.

Першы сакратар праўлення СП БССР Н. Гілевіч, падводзячы вынікі гаворкі, падкрэсліў, што неабходна больш увагі ўдзяляць рабоце з маладымі пісьменнікамі, змагацца з драбнатэм'ем, шэрацыю ў літаратуры. Так званыя застойны перыяд, сказаў ён, крануўся і пісьменніцкай арганізацыі. Цяпер разбуджаны актыўныя творчыя сілы. Пра гэта нельга забываць і літаратарам, бо слова пісьменніка так патрэбна людзям у час перабудовы, далейшай дэмакратыі. Есць сотні тэм, і кожны павінен брацца за тую, якая найбольш блізкая яму, якую ён лепш ведае.

На сходзе выступіў з прамовай загадчык сектара мастацкай літаратуры аддзела культуры ЦК КПБ А. І. Бутэвіч.

У рабоце сходу ўдзельнічалі загадчык аддзела культуры ЦК КПБ Я. К. Вайтовіч, першы сакратар Мінскага гаркома партыі У. Р. Галко, сакратар Партызанскага райкома партыі г. Мінска Г. І. Панфіловіч.

На партыйным сходзе членам партбюро выбраны намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Польмя» Г. Пашкоў. На пасяджэнні партбюро Г. Пашкоў выбраны сакратаром партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР.

Наш кар.

ЯК ЗГУБІЛАСЯ «КРЫНІЦА»

ЛІСТ З КАМЕНТАРЫЕМ

Пайшоў я ў сваё паштовае аддзяленне сувязі № 123, каб падпісацца на новы часопіс «Крыніца». Запоўніў квіток, падаў яго паштовай работніцы. Та я мне і сказала, што часопіса «Крыніца» няма ў каталогу, а

ёсць «Роднік», які выходзіць на рускай мове. І сапраўды, «Крыніца» ў каталогу я не знайшоў, не было там пазначана і тое, што «Роднік» выдаецца на дзвюх мовах. Таму, як растлумачылі мне на пошце, і падпіс-

ваюць толькі на «Роднік»...

Не магу зразумець, чаму ж наш «Саюздрук» даў паштовым аддзяленням Мінска такія звесткі? Ці не дзеля таго, каб потым даводзіць, як гэта было нядаўна, што на беларускія выданні чытачы падпісвацца не жадаюць?

Васіль ХОМЧАНКА,
пісьменнік.

Атрымаўшы ліст Васіля Хомчанкі, мы вырашылі правесці своеасаблівае даследаванне. Спачатку пазванілі галоўнаму рэдактару часопіса «Крыніца» У. Някляеву, каб высветліць, ці звярталіся ў рэдакцыю чытачы, якім таксама не собіла стаць падпісчыкамі новага выдання. У. Някляев пацвердзіў, што пэўная блытаніна з падпіскай сапраўды была: замест беларускага выдання паштовае служачыя спачатку наогул падпісвалі на часопісы з назвай «Роднік», якія на рускай мове выходзіць у «Таджыкістане і Латвіі. Цяпер быццам праблем няма...

Але з-за чаго яны ўзніклі? — пацікавіліся мы ў начальніка гарадскога агенцтва «Саюздрук» П. Кудрэікі. Як высветлілася, па ўсіх раённых аддзяленнях сувязі і пунктах прыёму падпіскі быў разасланы дадатак да каталога «Газеты і часопісы БССР», дзе паведамляліся індэксы рэспубліканскага выдання на беларускай і рускай мовах. Праўда, удакладніў Павел Міхайлавіч, спаслаўшыся на аб'ектыўныя прычыны, загад і дадатак былі разасланы з вялікім спазненнем, амаль у канцы падпісной кампаніі. Але, дадаў ён, незразумела, чаму падпісчыку было адмоўлена ўжо тады, калі новыя звесткі былі на пошце...

Сапраўды, чаму! І мы звярнуліся да начальніка паштовага аддзялення сувязі № 123 Л. Сіманчык. Яна адразу прапанавала назваць прозвішча і адрас нашага чытача, каб падпісаць яго на «Крыніцу». Не разумею, недаўмыкала Любоў Адамаўна, з загадам азнаёмы ўсе нашы супрацоўнікі і ніякіх праблем не магло тут быць...

Мы маглі б палічыць інцыдэнт, пра які напісаў нам В. Хомчанка, прыкрай недарэчнасцю. Маглі б, калі б самі не пераканаліся ў абыякавасці некаторых работнікаў, якія па сваіх службовых абавязках павінны прапагандаваць сярод падпісчыкаў новыя выданні.

Наш карэспандэнт 9 лістапада вырашыў зайсці ў пункт прыёму падпіскі, што па вуліцы Я. Коласа, 26, каб падпісацца на тую ж «Крыніцу». Перагартаў увесь каталог «Газеты і часопісы БССР», але дадатку з індэксамі «Крыніцы» («Роднік») так і не знайшоў. Калі звярнуўся да маладых сувязістаў з пытаннем, чаму выданне ў каталогу не пазначана, у адказ на павышанай тоне прагучала: «А што, мы павінны ў кожны каталог іх упісваць! На вас не набярэшся: даведнікі гэтыя ўвесь час крадуць са стала...»

ВОСЬ ДЫК ЗНАЁМСТВА...

Можа, сёння, каб быць спеваком, зусім неабавязкова спяваць? Навучыся... трымаць руль матацыкла або, скажам, узбярыся на футбольныя вароты! А што, эфектна, і голас твой мала што значыць — няхай будзе ён горшы ці лепшы. Ці, скажам, каб быць беларускім спеваком, зусім неабавязкова спяваць па-беларуску...

Мабыць, так і разважалі ў Галоўнай рэдакцыі музычных праграм Беларускага тэлебачання, калі рыхтавалі канцэртную праграму «Давайце пазнаёмімся» з удзелам маладых беларускіх выканаўцаў (прэм'ера яе адбылася 8 лістапада). Бо дзе ж яны, беларускія выканаўцы? Перадача — з Мінска, а на роднай мове не прагучала за гадзіну ніводнага беларускага тэксту, не «спрабіўся» да гледача ніводны спявак з беларускай песняй.

Быць жа таго не можа, што перавяліся ў нас выканаўцы, якія б не цураліся, а шанавалі

меладычнае роднае слова...

На экране — «Сябры». Маладымі, праўда, выканаўцаў не назавеш, але яны ж спяваюць па-беларуску, павучаць маладых, — так думалася, калі выйшаў знаёмы ансамбль. Толькі не заспявалі і яны на роднай мове.

Салістка Л. Парамонава капіравала Алу Пугачову, баючыся адсыці ад знаёмага вобраза хоць бы на паўкрока. Т. Арлоўская прадэманстравала віртуозную яздку на матацыкле. Мы, тэлегледачы, рады за яе. Але вось толькі і Тацяну беларускай спявачкай не назавеш. Як і таго выканаўцу, што ўяўляў сябе Высоцкім і басіў ля адчыненага акна...

Чым толькі ні спрабавалі здзівіць гледачоў у музычным перадачы «Давайце пазнаёмімся»: тут і кацяржок рассякае водную роўнядзь, і трактар, быццам элемент нейкай кампазіцыі да песні, і матацыкл... Аднаго не было — беларускай

песні, а больш дакладна — песні на роднай мове.

Прыгадалася і другая музычная перадача, прысвечаная творчасці юных, — «Чырвоныя гваздзікі» (апошні тур яе даўся паглядзець на дзень раней — 7 лістапада). І тут беларуская песня — на становішчы сірацінкі-Папялушкі. Нездарма ж пісьменнік Артур Вольскі пры падвядзенні вынікаў заключнага тура «Чырвоных гваздзікоў» выказаў сваю заклапочанасць тым, што беларуская песня гучыць надта рэдка, і пажадаў, каб пры падрыхтоўцы такіх перадач-конкурсаў звярнулі на гэта ўвагу.

І мы, тэлегледачы, далучаемся да такога пажадання: прапагандаваць песню на роднай мове трэба, прычым — сур'ёзна.

Л. АНОШКІНА,
настаўніца беларускай мовы і літаратуры СШ № 7,
член Саюза журналістаў СССР.

г. Маргліў.

ЦІ НЕ СТВАРЫЦЬ ТАКІ ТЭАТР?

Прымаючы ўдзел у падрыхтоўцы аднаго з нумароў святочнага канцэрта, прысвечанага 70-годдзю Вялікага Кастрычніка, я меў магчымасць пазнаёміцца з многімі народнымі хорами і танцавальнымі ансамблямі. Уразіла: які шчодры наш народ на таленты! І ў мяне з'явілася такая думка: а ці не варта стварыць у Мінску тэатр народнага танца і песні, на такіх жа прынцыпах, як нядаўна адкрыты ў Маскве Тэатр Дружбы народаў? Прапаную абмеркаваць гэтае пытанне на старонках штотыднёвіка.

На мой погляд, спектаклі такога тэатра можна было б наладжваць у цудоўных мінскіх

палацах культуры, залы якіх часта пустыюць. Штат работнікаў, відаць, патрэбен невялікі: галоўны рэжысёр, галоўны мастак, пастаювачная частка і адміністрацыйна-фінансавая група. Прафесійныя калектывы, такія, як Акадэмічны народны хор БССР, Дзяржаўны ансамбль танца БССР, «Харошкі», «Свята» і лепшыя самадзейныя калектывы рэспублікі могуць выступаць у гэтым тэатры з «сольнымі» спектаклямі. Меншыя па маштабе (але таксама значныя па мастацкіх якасцях) калектывы, відаць, можна аб'яднаць у адным спектаклі. У рэспубліцы ёсць цудоўныя дзіцячыя калектывы. Чаму б і іх

не далучаць да ўдзелу ў спектаклях? Зрэдку можна было б наладжваць і вялікія масавыя прадстаўленні ў Палацы спорту.

Між іншым, каго запрашаць, колькі каму даваць спектакляў, дзе іх ставіць і г. д., павінна вырашаць мастацкае кіраўніцтва будучага тэатра.

Думаецца, што стварэнне тэатра народнага танца і песні адыграе велізарную ролю ў эстэтычным выхаванні розных пакаленняў гледачоў.

Вячаслаў ЗЯЛЕНІН,
дацэнт Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

КАТОК — ЗАЛАТЫ ЛАБОК

Вымусілі мяне напісаць вам гэты ліст дзве сустрэчы з адным чалавекам.

Перша адбылася ў сталічным магазіне «Надр». Гэты чалавек быў з тых, на каго міжволі звяртаеш увагу, і калі потым сустракаеш зноў, абавязкова пазнаеш. Тады ў «Надры» ён купіў палову (!) партыі фоталаперы, якая чамусьці апошнімі месяцамі была ў дэфіцыце, з прадаўцамі гаварыў на «ты».

І вось нечакана — другая сустрэча. Яна адбылася ў падземным пераходзе ля чыгуначнага вакзала. Там, прымасціўшыся на зэдліку, расклаўшы перад сабой свае «мастацкія творы» (пераважна сібірскія

пароды, малых і вялікіх, вусатых каткоў), мой чалавек бойка гандляваў.

Людзі спыняліся, некаторыя куплялі. Нехта звяртаў увагу на слабую якасць пераэдымаў. Але на гэта наш герой не звяжаў. Раз-пораз ён хаваў «заробленыя» рублі ў кішэню, і ўсё новыя партыі пушысцікаў з'яўляліся на століку. Упэўнены выгляд і выраз твару нібыта гаварыў — закон на маім баку.

Так, сапраўды, ёсць такі закон. Мае чалавек давол, працуе, мае права працаваць. Але, на мой погляд, варта бачыць і іншы бок медалю. Я маю на ўвазе выхаванне мастацкага гу-

сту, калі не густу, то хоць нейкага разумення мастацтва ў такіх вольных гандляроў. Мяркую, кататамі гэтага не зробіш.

Зараз нам неабходны добрыя ілюстраваныя выданні, які маюць таннейшыя, разлічаныя не на вузкіе кола людзей. Трэба шырэй выступаць маладых мастакоў, у арганізаваным парадку праводзіць выстаўкі-продажы твораў, хай гэта будзе і фотаздымкі, але яны павінны быць мастацкімі. Яшчэ можна шмат што зрабіць у гэтым напрамку. Пачуццё прыгожага, безумоўна, узбагачае чалавека. Не лішне напамінаць, што перабудова — гэта барацьба за чалавека, за лепшае ў ім.

В. АСАДУЛІН,
студэнт Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя М. Горькага.

Нядаўна сакратарыят Саюза тэатральных дзеячаў БССР паставіў кропку (апошнюю, хочацца спадзявацца) у канфліктнай сітуацыі, якая вольна паўтара года выпявала ў Гомельскім абласным драматычным тэатры. Уважліва і ўсебакова прааналізаваўшы становішча, кіраўніцтва творчага саюза прыйшло да вываду, што галоўны рэжысёр тэатра Г. Прымак займаемай пасадае — не адпавядае і мусіць пакінуць калектыв.

Прынятая мера — вымушаная, але, безумоўна, крайняя. Будзем шчырыя, няхутка го-

ратны аршын, дзе ён мог бы хоць часова аддзяліцца ад усіх і жыць лепшымі пачуццямі і пачуццямі душы. Гэтым чыстым месцам для царкоўнаслужыцеля можа служыць алтар ці прастол, для прафесара — гэта ўніверсітэт, аўдыторыя ці кабінет, для вучонага — яго бібліятэка, рабочы пакой ці лабараторыя, для мастака — яго студыя, для пашчотнай маці — дзіцячы пакой, для акцёра — тэатр і сцэна. Здавалася б, гэтыя святыя месцы трэба беражліва ахоўваць ад усялякага бруда дзеля сваіх жа ўласных радасцей. Нельга іх заплёваць і бру-

мельскі тэатр пераадолець глыбокі крызіс, нялёгка дасца магчымаць нармальна працаваць, і невядома калі яшчэ знойдзецца выйсце з арганізацыйнага і творчага тупіка.

Згадаў «гомельскую гісторыю» як выпадак надзвычайны. Але ж сёння — і гэта ўжо не сакрэт — тэатральная сітуацыя ў рэспубліцы тоіць значную небяспеку канфлікту, якія ўсё цяжэй і цяжэй будзе стрымліваць межамі спрэчак творчых (натуральных для плёнага развіцця тэатра). Перад намі паўстала невясялая перспектыва займаць неўзабаве некалькі мясцовага маштабу «мхацікаў» — і мы іх займем, калі самую сур'ёзную, самую пільную ўвагу не нададзім аздараўленню атмасферы, у якой існуе наш тэатр.

Відавочна, што унікальнае фарміраванне СТД — канфліктная камісія — літаральна «асуджана» на актыўную дзейнасць. У яе склад увайшлі людзі аўтарытэты — народная артыстка СССР Т. Ніжнікава (старшыня), народны артыст БССР А. Ляляўскі, заслужаны артыст рэспублікі А. Ткачонак, кандыдат мастацтвазнаўства Т. Арлова, заслужаны дзеяч культуры БССР І. Міхалюта, акцёр-купалавец М. Федароўскі. Таму нельга сумнявацца ў кампетэнтнай разглядзе любой спрэчнай праблемы.

Таксама відавочна, што серыяй «хірургічных аперацый» справу не палепшыш, як і ўшчаваннямі, выпраўленнем тэатральнага нораваў (увогуле самы марны і няўдзячны занятак) — найперш патрэбен удумлівы аналіз, калі хочаце, развіццё «канфліктазнаўства».

Думаецца, вялікай памылкай будзе напружанасць, якая вызна апошнім часам акрэслілася па лініі «творчыя калектывы — мастацкае кіраўніцтва», аднесці да выдаткаў працэсу пашырэння дэмакратызацыі і галоснасці. Не трэба падманвацца, мы здаўна ўрабляем глебу для сённяшніх канфліктаў — прыкрай непавагай да таленту, неабязжаранасцю свежымі ідэямі, творчай нестабільнасцю, існаваннем у вельмі звужанай сістэме духоўных каардынат, тым, што на мове колішніх антрэпрэнёраў звалася «шмат амбіцыі, ды мала амуніцыі»...

«Наша жыццё грубае і бруднае.

Вялікае шчасце, калі чалавек на ўсім неабдымным свеце адшукае дом, пакой альбо квад-

дзіць. Наадварот. Туды трэба несеці ўсё лепшае, што захоўваецца ў душы чалавека.

У тэатры і паміж акцёрамі, на здзіўленне, сустракаецца адваротнае. Яны нясуць у тэатр усе кепскія пачуцці і брудныя і заплёваюць тое месца, якое дзеля іх жа шчасця павінна застацца чыстым, а пасля самі дзіцяцца з таго, што тэатр і мастацтва перастаюць уздзеінаць на іх узвышана.

Усё гэта адбываецца з-за адсутнасці мастацкай дысцыпліны. Перад усім яна павінна выходзіць у акцёра пашану да месца і павагу да сваёй справы. Нельга пляваць у алтары і пасля маліцца там жа на запляванай падлозе».

Не ўстрымаўся, каб цалкам не падаць гэтую занатоўку з запісных кніжак К. С. Станіслаўскага, датаваную прыблізна 1907 годам, — «Пра чысціню стаўлення да тэатра». Чаму ж менавіта гэтую! Так, у спадчыне вялікага рэфарматара рускай сцэны тэатральнай этыцы («правільнай гігіены» для талента) увага надаецца ці не першаступенная. Тут багатая спявае для роздму — усім, хто далучаны да тэатра: ад служыцеля, які правярае білеты, да рэжысёра, які спявае выплеснуць на газетныя старонкі свае пасляпрэм'ерныя ўражанні.

А згаданыя радкі... У іх, акрамя сцісла выкладзеных этычных поглядаў Станіслаўскага, чуваць інтанацыі, якія не дазваляюць запаветы тэатральнага мудраца ўспрымаць адцягнена. У дачыненні да ржы, што точыць храм тэатра знутры і звонку, чуваць у гэтых словах — гранічнае непрыняцце, распачнае абурэнне і нават... злосць.

Прынамсі, можна багата цытаваць выказванні іншых знакамітых дзеячаў тэатра — нашых сучаснікаў, якія сёння заклапочаны шуканнем пытаннем-перасцярогай: «Што з намі адбываецца!» Нешта ж відавочна разладзілася, калі не на падможках сцэны, а ў паўсядзённым жыцці творчых калектываў выбухаюць калізіі, нібыта пазычаныя з п'ес «вытворчай тэматыкі»; калі з сутыкнення непрымірных групавых высякаецца энергія, варта лепшага скарыстання; калі словы «выказаць недавер» у пратаколах тэатральнага прафсаюзнага сходаў сустракаюцца часцей, як у карэспандэнцях журналістаў-міжнароднікаў...

Андрэй ГАНЧАРОВ.

Я. І. ЧАЗАЎ, акадэмік, міністр аховы здароўя ССРСР: «Найбольш сур'ёзная абстаноўка склалася ў г. Наваполацку, дзе валавы выкід шкодных рэчываў самы высокі сярод гарадоў рэспублікі... Так, напрыклад, у Наваполацку адзначаецца тэндэнцыя да росту захворванняў насельніцтва, у тым ліку, агульнага захворвання дзяцей. Колькасць анкалагічных захворванняў узрасла ў 1986 годзе ў параўнанні з 1980 годам у 5,2 раза».

(З даклада на рэспубліканскім сходзе партыйна-гаспадарчага антыву ў верасні 1987 г.).

З. БУДРЭВІЧ, намеснік галоўнага інжынера па вытворчасці Наваполацкага заводу бялково-вітамінных канцэнтратаў (БВК): «Мы не хаваем, чым наш завод уздзейнічае на экалогію горада. У асноўным, невялікай колькасцю бялковага пылу, і вось гэты самы бялок здаецца некаторым недасведчаным людзям нават радыкальным. Так, так, і такія абсурдныя сцвярджэнні нам даводзіцца слухаць. А чалавек жа ў быцце пастаянна кантактуе з бялком у той ці іншай яго форме. І не бачыць у гэтым для сябе небяспекі».

КАР: «Але ж бялок заводу БВК не звычайны, яго прадукцыю мікраарганізмы і людзі ўтрываюць».

З. БУДРЭВІЧ: «Адзінае, што ў гэтай справе некароіць недасведчанага чалавека — здабываемы з нафты парафін, на якім вырошчваюцца мікраарганізмы. Сапраўды, нафта ёсць нафта...»

І. ШАЙНІКАЎ, намеснік галоўнага інжынера па ахове прыроднага асяроддзя: «Людзям здаецца, што гэтыя мікраарганізмы хмарамі лётаюць над Наваполацкам. Нікога такога няма і не было. Яшчэ ніводнага разу мы не зарэгістравалі жывы мікраарганізм над горадам. Іншы раз гэта ўдаецца зрабіць на самім прадпрыемстве, у цэхах, але рэдка. Што тычыцца бялковага пылу, дык не даказана, што ён з'яўляецца прычынай захворванняў... Тое, што бялок, распадаючыся, мае невыносны пах, — яшчэ не прычына для боляў».

(З пасяджэння «Круглага стала» газеты «Хімік» (г. Наваполацк)).

К. РАДЗІШЭВІЧ, намеснік галоўнага ўрача Наваполацкай гарадской баліцы: «Як толькі вецер пачынае дзьмуць з боку заводу бялково-вітамінных канцэнтратаў, «хуткай дапамозе» даводзіцца працаваць з вялікай перагрузкай, а ў баліцы пацыентам з захворваннямі сэрца, органаў дышання не паспяваем ставіць кропельніцы».

(З інтэр'ю нарэспандэнту «ЛіМа»).

КАБ не склалася ўражання, што доктар згушчае фарбы, нагадаю адзін дакумент. Гэта даведка камісіі Міністэрства аховы здароўя БССР, у якой аналізуецца дынаміка захворванняў навапалачан. За апошнія тры гады захворванні ў горадзе з часовай стратай працаздольнасці павялічыліся на 10,6 працэнта. У даведцы дасцях пералік хвароб, колькасць якіх апошнім часам рэзка ўзрасла. Сярод іх рак, бронхіт і бронхіальная астма, язва страўніка, хвароба нырака, псіхічныя расстройствы.

Камісія звязвае ўсё гэта са «спалучэннем дзеяння комплексных хімічных рэчываў, якія выкідваюць у паветраны басейн Наваполацка прамысловыя прадпрыемствы».

Па дадзеных мясцовай лабараторыі Гідраметцэнтра БССР, «ступень забруджвання паветранага басейна ў Наваполацку пры сумеснай прысутнасці сярністага газу, воніку вугляроду, двувокісу азоту і фенолу, якія даюць эфект сумасці ўздзеяння, перавышае санітарную норму ў 3,3 раза».

Вось такая экспазіцыя нашага расказу.

Дальбог, я б не здзівіўся, калі б даведаўся, што азонная дзірка знойдзена не толькі над Антарктыдай, як пра гэта паведамлялася ў прэсе, але і над Наваполацкам. Бо разбурэнне азоннага пояса, які ахоўвае планету ад смертаноснага сонечнага радыяцыйнага абраменьвання, — вынік, на думку вучоных, забруджвання атмасферы прамысловымі выкідамі. Наконт «дзіркі» над Наваполацкам аўтар жартуе? Але ж,

ідзе ў калонах святочнай дэманстрацыі, дык — народ, а калі выказвае незадаволенасць, абавязкова — абывацель.

Помню час, калі ў імя ўяўных «інтарэсаў дзяржавы» да апошняга зярніці выграбалі калгасныя засекі — начальства дэманстравала свой імпэт у выкананні і перавыкананні хлебнарыхтовак, селяніна пазбаўлялі права мець пашпарт, забараняліся кнігі і кінафільмы, музычныя творы і навуко-

мароз. Энтузіязм — гэта, вядома, выдатна. Ды вось толькі праскідваючыкі забыліся ўлічыць такую «дробязь», як ружа вятроў. У выніку хімічныя прадпрыемствы ахапілі Наваполацк падковай з паўднёва-заходняга боку, адкуль пастаянна дзьмуць вятры. Калі горад быў пабудаваны, правялі ў бок прамысловага вузла скарасную аўтамагістраль і трамвайную лінію, прасекшы іх проста праз лес. Фактычна атрымаліся дзве

міі, прагрэсіўкі, розныя іншыя выплаты і даплаты. Але ж, не падпісваючы такога дакумента, ён таксама пазбаўляецца ўсіх гэтых выгод. Дык падпіша, ці не падпіша? Падбіраць на гэтыя пасады толькі прыныцыповых людзей? Але ж, адзін раз — прыныцыповы, другі раз — прыныцыповы, а трэці раз узяў і пайшоў на кампраміс. Не толькі з-за грошай, з-за поўнай залежнасці ад кіраўнікоў прадпрыемства. Заводскія ахоўнікі прыроды, фактычна, вымушаны рабіць толькі тое, што не замінае выконваць прадпрыемству план. Інакш доўга ім на гэтай пасадзе не ўтрымацца.

Каб карэнным чынам узяць якасць прадукцыі, у краіне, ўведзена дзяржпрыёмка. Мне здаецца, было б карысным уключыць у кола яе абавязкаў і пытанні, звязаныя з прыродаахоўнымі мерапрыемствамі ў прамысловасці. «У нашу тэхналагічную эпоху, як сказаў акадэмік В. Лясасяў, «тавар» абавязаны вырабляцца толькі такім спосабам, які апраўданы і эканамічна, і экалагічна, і сацыяльна».

На вытворчым аб'яднанні «Палімір» мяне пазнаёмілі з начальнікам аддзела аховы прыроды Валянінай Іванаўнай Дадонавай.

Галоўны інжынер заводу нас ва ўсім падтрымлівае, — пахвалілася яна, — кожная мая заўвага тэхнічным работнікам, якія паруюць інструкцыю па мяккіх дапушчальных выкідаў (МДВ) прымаецца да ўвагі. Грубых парушэнняў у нас няма. Праўда, Лідзія Дадонава да Л. Петрусенка, наваполацкага інспектара па ахове атмасфернага паветра Гідраметцэнтра БССР, якая прыйшла сюды разам са мною.

Тая няпэўна паціснула плячамі і іранічна ўсміхнулася:

— Будзем хлусіць карэспандэнту ці скажам праўду? А праўда вось якая. «Палімір» у выніку спалвання сульфатных сцэкаў, выкідвае ў паветра чатыры з паловай тысячы тон воніку серы ў год.

Дадонава ад гэтых слоў аж ускіпела:

— Вы ж ведаеце чаму гэтак адбываецца!

— Ведаю, — спакойна адказала Петрусенка і расказала, што на заводзе сарвана будаўніцтва ўстаноўкі па утылізацыі сульфатных сцэкаў. Паводле праграмы «Ахова прыроды» яна павінна была дзейнічаць ужо ў будучым годзе, а на яе няма яшчэ нават практнай дакументацыі.

— Будаўніцтва перанесена на 1990 год, — заўважыла Дадонава.

— Я ўпэўнена, што і тады нічога не будзе зроблена, — парывалася інспектар. — Не першы год працую.

Гаспадыня кабінета пачала доўга тлумачыць, што ўстрымтушынаваты саратаўскі інтэртыт, што няма на гэта грошай і, маўляў, наогул навука яшчэ не навучылася утылізаваць сульфатныя сцэкі.

Навучылася, не навучылася... Дрэнна, што не навучылася. Мне расказвалі, што японцы, якія на «Паліміры» маніравалі ўстаноўку пад таямнічай назвай «Мапан» для выпуску шклоакрылаваў і модаакрылаваў валокнаў, у сябе дома маюць тэхніку для ўлоўвання шкодных выкідаў таго «Мапана». Ці яны нам не прадалі тую тэхніку, ці мы на гэтым вырашылі эканоміць, але наваполацкі «Мапан» дае унікальны, з пункту гледжання шкоднасці, бункер выкідаў у паветра: аміялхларыд, вінілхларыд, канцэнтраваны дзіміціфармамід і нават сінільную кіслату, якая, калі я не памыляюся, у гады першай сусветнай вайны выкарыстоўвалася як кампанент баявых атрутных рэчываў.

Вы абураны, дарагі чытач? Вы задаеце традыцыйнае пытанне: «А куды глядзецца...»

(Зананчэнне на стар. 13).

НАТАТКІ ПУБЛІЦЫСТА

ведаеце, ніхто не правяраў... Там, на Антарктыдзе, працуюць навуковыя экспедыцыі, узброеныя самымі сучаснымі прыборамі, а ў Наваполацку гідраметслужба пра іх можа толькі марыць. У выніку, тут не ў стане «злавіць» многія вельмі шкодныя рэчывы, якія невідзімкамі прысутнічаюць у паветры. Вядома, напрыклад, што на «Паліміры» ідзе выкід у паветра, звычайна і ў малых дозах, страшных атрут — сінільнай кіслаты і фенолу. У гарадскім паветры іх не знаходзяць не таму, што іх там няма, а таму, што, як расказвае загадчык лабараторыі Аляксандра Іванаўна Дадонава, у рэспубліцы яшчэ не распрацавана метадыка іх выяўлення ў паветраным басейне. Тое самае можна сказаць і пра біямае пыл, якім нярэдка даводзіцца дыхаць навапалачанам. Як мы чулі, кіраўнікі заводу БВК з'яўляюць аб тым, што ніхто яшчэ не даказаў шкоднасць гэтага пылу. Але ж ніхто не даказаў, хачу ім запярэчыць, і яго бяшкоднасць!

Я БІУ вельмі абураны рэзка негатыўнай рэакцыяй некаторых маіх субсяднікаў з ліку заводскіх кіраўнікоў на даклад акадэміка Я. І. Чазова, вучонага з сусветным імем у галіне медыцыны, вядомага грамадскага дзеяча. Факты, прыведзеныя ў яго дакладзе, як я ўбачыў, прыйшліся сямю-таму не па нутры, былі ўспрыняты, як замах на ведамасны інтарэсы, ведамасную, так сказаць, экстрэмарыянасць. Мне давялося выслухаць сентэнцыі накішталь: «Не такі страшны чорт, як яго малююць...» «Не трэба сеяць паніку...» «Мы дбаем у першую чаргу пра інтарэсы дзяржавы».

— Дык што гэта за інтарэсы дзяржавы, якія не супадаюць з інтарэсамі 90 тысяч жыхароў Наваполацка? — пытаўся я, а ў адказ на заўвагу, што ёсць шмат скаргаў ад насельніцтва на атручаныя паветра, чуў:

— Гэта вы наслухаліся размоў нашых абывацеляў. Знаёмае тлумачэнне — калі

вья працы... Ды многае можна ўспомніць з тых гадоў, калі правілі баль абскурантызм і дэмагогія, зласлівасць і зайздрасць, бюракратызм і ведамасная амбіцыя. Будзем казаць праўду: многае з таго яшчэ жыве. Яно закамунфлявалася, навучылася прымяняць мімік-рыю, ды ўсё роўна, з-пад авечай шкурцы воўк не-не, а выгляне.

Ведамасная амбіцыя, ведамасны інтарэс, ведамасная экспансія... Хто ў нас самы вялікі пакарышэль прыроды? Ведамства. На яго «пераможным рахунку» — атручаныя воды і забруджанае паветра, знішчаныя лясы і малыя рэкі, затопленыя палі і вёскі.

Хачу тут выказаць адну думку. Гаворачы, пішучы пра здэк з прыроды, мы часцей акцэнтуюем сваю ўвагу, калі хочаце, — свой гнеў на эканамічных аспектах гэтай праблемы. І амаль ніколі на тым, як уздзейнічае вынішчэнне прыроднага асяроддзя на здароўе чалавека.

Так, так, не перадаць словамі наша абурэнне замахам на Байкал і Ладагу, нашу тугу, калі гіне пад нажом бульдозера жывапісны пейзаж. І ўсё ж, усё ж... Калі я даведаўся, што ў Наваполацку хварэюць на рак часцей, чым у іншых месцах, і што спецыялісты звязваюць гэта з утрыманнем у паветры канцэрагенных і іншых шкодных рэчываў, дык, дальбог, забыўся і пра звера, якога паменела ў нашых лясах, і пра знявечаныя краявіды. Бо справа тычыцца здароўя чалавека, яго жыцця, каштоўнай за што ў свеце нічога няма.

ДВАЦЦАЦЬ гадоў назад пра Наваполацк, будучы горад вялікай хіміі, гаварылася са шматлікіх трыбун, пісалася ва ўсіх газетах. На будоўлю з'ехалася моладзь з усіх жуктоў краіны, каб, закатаўшы рукавы, узяцца за ўзвядзенне хімічных гігантаў. Колькі ж было тут романтикі! Нават такога яе атрыбуту, як жыццё ў палатках у траскучы

азрадынамічныя трубы, па якіх нават пры невялікім ветрыку выдзьмуваецца ў горад дым. Трэба сказаць і пра тое, што геаграфія Наваполацк размешчаны ў Полацкай нізіне, дзе ў сярэднім 45 дзён у год з туманамі, а 250 — 255 — са смугой, калі шкодныя дымы не рассяваюцца, а доўга вісяць у паветры.

Могуць сказаць—пасля бойкі кулакамі не махаюць. Заводы ж не закрыеш. Сапраўды, не закрыеш. Гаворка ідзе аб тым, каб паставіць больш моцны заслон атручванню атмасфернага паветра. Можна многае ў гэтым кірунку зрабіць, ды не робіцца.

Завядзі некалі ў міністэрстве гаворку пра ахову прыроды, цябе як след і не выслухаюць, адмахнуцца. Цяпер час іншы, цяпер слова «экалогія» гучыць з самых высокіх трыбун, і чыноўнік, разумеючы гэта, адразу «перабудоваўся». Ва ўсіх яго фінансавых і іншых планах фігуруюць словы: ахова прыроды. Ён умее, ды як яшчэ ўмее пагаварыць аб тым, як важна зберагчы прыроду для нас і нашых нашчадкаў. Але, часам, за словам, за ўяўнай кіпучай дзейнасцю хаваецца абьякавасць. Праўда, закамунфляваная. Такі прыклад. На кожным з хімічных прадпрыемстваў у Наваполацку (яны належаць тром саюзным міністэрствам — хімічнай, нафтахімічнай і медыка-біялагічнай прамысловасці) існуюць аддзелы аховы прыроды. Добра, як быццам. Ды вось якая справа. Вы можаце ўявіць вадзіцеля, які за парушэнне дарожных правілаў сам сябе аштрафаваў? Якая аналогія? Роботнікі аддзела аховы прыроды знаходзяцца ў штаце прадпрыемства, дзе яны атрымліваюць зарплату і розныя прэміі. Мне казалі, што гэтым аддзелам дадзены вялікія правы — нават закрыць цэх, які праштрафіўся, подпіс начальніка аддзела абавязковы ў многіх фінансавых і іншых важных дакументах, ад якіх залежаць прэ-

RIGORS BARADULINS
JANIS SIRMBARDIS

VALODA

Р. БАРАДУЛІН, Я. СІРМБАР-
ДЗІС. Мова. Вершы. На латышскай мове. Рыга, «Ліесма», 1987.

У латышскім выдавецтве «Ліесма» выйшла кніжка двух паэтаў — беларуса Рыгора Барадуліна і латыша Яніса Сірмбардзіса «Мова». Спраўды, у яе ўключаны вершы пра беларускую і латышскую мовы. Аднак з кожным творам дыяпазон зборніка пашыраецца, бо словы любі да Радзімы, словы дабрны, падараныя маці, паэты нясуць у свет да іншых людзей, народаў. Слушна піша аўтар прадмовы Я. Сірмбардзіс: «Словы паэзіі заўжды памагаюць будаваць мост дружбы і ўзаемаразумення між плямёнамі. Асабліва між такімі блізкімі суседзямі, як беларусы і латышы...».

Невялічкага фармату кніжка, багата і цікава ілюстравана мастаком Майя Драгунэ. Склаў зборнік Я. Сірмбардзіс.

А. РАЗАНАУ. Вандроўны горад. Вершы і паэмы. На грузінскай мове. Тбілісі, «Сабхота сакартвела», 1987.

Пад грывам Галоўнай рэдакцыйнай налегіі па мастацкім перакладзе і літаратурных узаемасувязях пры Саюзе пісьменнікаў Грузіі дзесяцітысячным тыражом выйшаў зборнік паэзіі Алеся Разанава «Вандроўны горад» у перакладзе Нугзара Каберыдзе. У ім змешчаны версты, «Паэма рэха», «Паэма рыбіны», «Паэма жыва», «Паэма сланечніка», а таксама мініяцюры пад назвай «Пунціры». Адметнасцю зборніка і несумненным доказам аператыўнасці грузінскіх выдаўцоў з'яўляецца тое, што версты А. Разанава ішч не выходзілі кнігай на Беларусі.

А. ЖАЛЯЗОУСКІ. Чаканне шчасця. Апавяданні. На рускай мове. Масква, «Молодая гвардия», 1987.

Дваццаць васьмы выпуск бібліятэкі часопіса ЦК ВЛКСМ «Молодая гвардия» за сёлетні год папоўніўся зборнікам апавяданняў Анатоля Жалязоўскага «Чаканне шчасця», перакладзеных на рускую мову аўтарам. Слова пра пісьменніка гаворыць Я. Леца, які, у прыватнасці, зазначае: «Анатоль Жалязоўскі прайшоў даволі багаты жыццёвы шлях, яго апавяданні прывабліваюць добрым веданнем рэчаіснасці, дынамічным сюжэтам, умелым пранікненнем у псіхалогію персанажа, адчуццём яго жывую душу, раскрыццём маральнае стаўленне да жыцця, у першую чаргу вясковага».

ГЭТЮЮ, ужо трэцюю па ліку, кнігу здольнага празаіка Алеся Кажадуба склалі дзве аповесці — «Высока сонейка, высока...», «Лесавік» і пяць апавяданняў. За выключэннем «Лесавіка», амаль усе творы ўжо вядомы чытачу, атрымалі пэўны водгук і таму спыняцца на іх спецыяльна няма вялікай неабходнасці. Выкажам хіба асцярожную заўвагу: ці варта прастойную кнігу дагружаць (правільна — разбаўляць) апавяданнямі, якія самі па сабе і някеспія, але нічога новага не скажуць пра аўтара і слаба звязаны з асноўным зместам? Зрэшты, воля аўтара, што ўключаць у кнігу, але, здараецца, апавяданні выконваюць ролю «нехадавога» тавару-дагрузка, у спадзяванні, што

шы яго, мы доўгі час соладка цешылі сябе: якая моцная ў нас, тут літаратура. Яна і праўдзе моцная, але — аднабакова моцная. І гэтая аднабакова неўзабаве можа стацца шматбаковай паслабленасцю, слабасцю. Пракладваліся ж у нас сцяжынкы шматграннай літаратуры. І калі б на гэтых сцяжынках быў цалкам здабыты багаты плён, то і некаторыя постаці, якія сёння бачацца ў самотнай адзіноце, не свяціліся б дзівосным флёрам загадкаваці, а мелі б пад сабой і вакол сябе багатую і пышную ніву папярэднікаў і наступнікаў. Было б вялікай няпраўдай не заўважаць тых новых спроб і крокаў, якія выявіліся ў апошні час, але крокі гэтыя не заў-

І ўжо амаль не свецяцца купальскія вогнішчы на Беларусі. Няма іх і ў А. Кажадуба. Есць слабае водгулле, рэха. Есць сум лесавіка, і ёсць сум пісьменніка, які прыгадвае, улоўлівае старажытнае свята як прывід, як мрою, як бляклы абрыс колісь багата ўквечанага народнымі павер'ямі і фарбамі народнай фантазіі найшчодрага выяўлення нацыянальнай душы, народнага духу, мастацкага скарбу народа. «Лесавік» — элегія, сумная рабінзанада. Толькі рабінзонам выступае ўжо не чалавек. Самотным рабінзонам сярод прыроды, скоранай уладаю ўсудыснага чалавека, становіцца адзінока лесавік. Заўважым: паэтызацыя прыроды — даўняя традыцыя, на якую мы

лю, лясы, горы, рэкі, звяроў і рыб, — апошняга нічога не можа быць...» Апошні — як трагічны вынік; апошні — як страчна духоўнасці; апошні — як ілюзія ўсемагутнасці.

Не ўстрымаючыся яшчэ ад адной цытаты — бліскуча, як мне здаецца, напісанага ястрабавага палявання: «Ястраб сарваўся з вершаліны, як стрэліў, ён падаў, нават не набраўшы вышыні, менавіта падаў наўскос, з кожным імгненнем набіраючы хуткасць, і пры самай зямлі, зрабіўшыся ў сваім падзенні амаль нябачнай, нейкай адной суцэльнай палоскай, маланкай, пры самай зямлі ястраб ударыў у рудую пляму. Лісіца, адчуўшы смерць толькі ў самы апошні міг, нават не паспела падставіць ёй ашчэрваную морду, адно крыху павярнула ся бокам, і кіпцюры-корды лёгка прабілі поўсць...»

На гэтага ястраба ў сваю чаргу палюе бяздумны юнак, які хоча проста пахваліцца перад сябрукамі зоркім вокам і цвёрдаю рукой. Звернем увагу: нечакана і па-мастацку хораша зроблена ператварэнне рыжай лісіцы ў часе паляўнічай агоні ў «рудую пляму». Тут — «пляма». Але і юнак цалёе не ў ястраба, а — у «кропку» ястраба. Што гэта? І ў адным, і ў другім выпадку адсутнічае духоўны і душэўны пачатак, застаюцца проста «пляма», «кропка». І мастацкі эффект вяртаецца эфектам чытацкай здагадкі: кожны «апошні» становіцца ахвяраю наступніка — ствараецца кола суцэльнага бездухоўнага «палявання на Апошняга». А элегічны настрой, лад аповесці — гэта толькі вонкавае пакрыўе драматычнага пытання: на кім жа замкнецца кола гэтага ўсеагульнага безразважнага «палявання»? Ды і ў асноўным пытанні — «...а ці можа чалавек зразумець лесавіка, а лесавік — яго?» — бачыцца зацікаўленасць перш за ўсё аспектам духоўным. У сваю чаргу ў Л. Ляонава востра прагучала папярэджанне: «эрозія почв вызывае эрозію духа...». Глеба пусцеа, а што з духам?

Вось і А. Кажадуб лагчыны націск ставіць на тым, ці можа чалавек «зразумець»? Ці зможа чалавек разумны, які шмат што пазнаў у свеце, зрабіць безліч найвялікшых адкрыццяў, ці зможа ён своечасова зрабіць яшчэ адно адкрыццё, што і да нашай унікальнай планеты самы час дастасаваць папярэджальную шыльду: «Ахоўваецца чалавекам». Дакуль жа сіла розуму будзе працаваць на зішчэнне, разбурэнне, самапавал?

Вядома, пытанні гэтыя некалькі рытарычнага плана. І, вядома, пытанні больш ідуць ад жыцця — аповесць толькі завастрае іх. (Мяне, прынамсі, больш цікавіць: чаму чалавек страчвае ўласціваць адчуваць прыроду). Але, паўторм, А. Кажадуб якраз акцэнтуюе ўвагу на спрадвечнасці пытання, і ў гэтым спрадвечным — чалавеку час ужо і вызначыцца. І, трэба прызнацца, пісьменнік цікава скарыстоўвае магчымасці, прадстаўленыя нязвычайнасцю самога героя.

Спраўды, чаму ў лесавіка няма пастаяннага аблічча, чаму ён знешне такі няўлоўны, не мае выяўных абрысаў? Магчыма таму, што ў рэчышчы народна-паэтычнай традыцыі — надаваць «нячыстай сіле» права на магчымасць пераўвасабленняў. І лесавік у А. Кажадуба пераўвасабляецца то ў куст, то ў вербу, то ўшчамляецца ў дуб, то, нябачна, падсядае да стога сена.

Але ўся справа ў тым, што лесавік у А. Кажадуба якраз наадварот — сіла чыстая, справядлівая, якая яўна супраціўляецца эгаістычнай чэрствасці і абмякаваці, злому прагматычнаму пачатку. Чаму ж тады невяўнаснаць лесавіковага аблічча?

А таму, што гэта — і зварот да нашага сумлення. Зрэшты, гэта і ты сам, шматлікі чытач.

(Заканчэнне на стар. 7).

«НЯМОЕ»

СЛОВА ТРЫІВОГІ

Ігар ЖУК

Кажадуб А. Лесавік. Аповесці і апавяданні. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1987.

поруць з дабротным чытач спажыве і гэта. Што ж, можна праглынуць моўкі, шануючы аўтарава волю, можна і прамінуць іх. Але як прамінуць нібы знарокавае прыняжэнне вартасці самога жанру апавядання?.. Пытанне, вядома, узнікла не толькі ад кніжкі А. Кажадуба і адрасуецца не яму аднаму. Аднак жа пільней прыгледзімся да аповесці «Лесавік», якая і дала назву ўсяму зборніку і якая, відаць па ўсім, рэч далёка не ардынарная ў нашай прозе. Гэты факт прыемна адзначаць таму, што аповесць дае падставу выказаць некалькі думак больш шырокага, агульналітаратурнага плана.

Канечне, справа не ў тым, што А. Кажадуб абраў для сябе вельмі нязвычайны літаратурны персанаж — лесавіка, валадара ляснога царства. Многія якасці гэтага героя — распоўваць зямлю і хаваць вялізныя валуны, хваляваць балотнае азерца, палюхаць жывелі і аберагаць іх ад пагібелі і г. д. — цвёрда ўсталяваліся ў свядомасці яшчэ з часу ўпершыню пачутай ці прачытанай казкі. Шмат што ў «Лесавіку» таксама нагадвае літаратурную казку: «...на ім (лесавіку). — І. Ж.) ...адзенне не адзенне — валасы, мусіць, але не чалавечыя, нават не звярыныя поўсць, а як бы лісце ці трава, — і ён то ўзнікне, то прападзе, і кожны раз крыху іншы — то большы, то меншы, то амаль і не ўбачыш яго, толькі абрысы, глядзіш, як ён каля дрэва пакалыхваецца, з месца сысці не можаш, валасы твае шэрстка, патрэскаваюць, а ён чэзне, чэзне — і растварыўся, адно толькі дрэвы трасуцца і зямля гудзе... Людзі, надрыжэўшыся і паляскаўшы зубамі, сабраўшыся з моцаю, заплочыўшы вочы, гаварылі: «Кажыся не воўкам-зверам, не воранам-птахам, не дрэвам ілістым, а такім, як я сам!»

«Партрэтная характарыстыка» лесавіка прыведзена тут зусім не для ілюстрацыі літаратурнага ўмельства пісьменніка. У мяне асабіста не праходзіць адчуванне таго, што нашай літаратуры, каб зноўку не прыйсці да аманальнай неабходнасці паскоранага развіцця, трэба пэўныя прайдзеныя ўрокі з гісторыі як свае літаратуры, так і літаратуры сусветнай паўтараць, а то і праходзіць нанова.

Узяўшы для сябе адзін урок, урок строгай апісальна-рэалістычнай манеры, добра засвоіў-

сёды ўпэўнення, цвёрдыя. А як нам яшчэ нестасе сваёй «драмы-феерыі» накітавалі «Лясной песні» ці «Лячплесіса», як нестасе свайго «Рускага лесу»!.. Гэта было першае, пра што асабліва востра падумалася пасля прачытання аповесці.

Але і пра іншае падумалася: нязвычайнасць створанага А. Кажадубам літаратурнага персанажа — не там, дзе працягваюцца яго казачныя ўласцівасці, нязвычайнасць якраз там, дзе гэтыя ўласцівасці знікаюць, дзе лесавік пазбаўляецца сваёй звышнатуральнай сілы. «Адзіным, чым не валодаў лесавік, з усяго таго, што мог чалавек, гэта моваю». І вось тут акрэсліваецца яшчэ адна, ужо кімсьці прыкметная, заканамернасць літаратурнага развіцця. Літаратура, калі трэба было выказаць штосьці вельмі балючае, трывожнае, часта прамаўляла гэта праз блазнаў, дэрвішаў, або, што здаралася часцей, — зусім «нямела». У вусны нямых укладвалася невymoўнае, адзінае, але ўсім зразумела ў сваёй адназначнасці слова. Асабліва ўражваў сваёй нямой метафарычнасцю быкаўскі Янка Ганчарык са «Знака бяды» — апошні, на кім абрываўся ўвесь род Ганчарыкаў... Есць многа прыкладаў і іншых літаратурных «нямых» у нашай беларускай літаратуры...

Думаю, што такі загадкавы, анімальны герой у А. Кажадуба — не выпадковасць. Даўно заўважалася схільнасць пісьменніка надаваць сваім героям, а то і творам нешта ад паэтычнай метафары. У свой час крытыка падкрэслівала нават скразную метафарычнасць усёй пабудовы аповесці «Высока сонейка, высока...» У «Лесавіку» ж «нямая» метафарычнасць, суцэльная зона вусцішнага маўчання вакол цэнтральнага персанажа ствараецца за кошт разрыву мастацкага часу: найактуальнейшыя пытанні цывілізацыі «адчуваюцца» маўклівым, архаічным, ажно паганскіх часоў вобразам лесавіка.

Не цяжка заўважыць, што своеасаблівым кампазіцыйным цэнтрам аповесці становіцца купальскае свята. Тры важкія захады робіць пісьменнік да Купалля. Чаму? Таму, што гэта найстаражытнае і найпаэтычнае свята, свята народнага нацыянальнага духу, суданосіца аўтарам з пагрозай экалагічнага вынішчэння, вынішчэння яшчэ аднаго свята — прыроды, лесу.

з гонарам указваем, аглядаючы літаратуру. Не сёння з'явіліся і боль і трывога за скораную прыроду. Магчыма, гэта ўжо атожылак новай традыцыі. Ва ўсякім разе, славачы прыроду, паэтызуючы яе, беларуская літаратура ўсё ж заставаўся вельмі чуйнай, імкнулася ўхапіць, учуць фальшывую ноту ў зване пераможных літаўраў. Еднасць героя і прыроды (калі было балюча герою, то балюча было і прыродзе — і наадварот, як, напрыклад, у «Сымоне-музыку») была досыць жыццядайнай крыніцай у беларускай літаратуры. Гэта — відавочная яе якасць: літаратура наша была не толькі «сялянскай», а і «прыроднай» таксама. Вось чаму і дзіўна, што няма ў нас «Лясной песні» ці «Рускага лесу»; што асваенне родавай па сутнасці і вельмі важнай сёння тэмы адбываецца як бы непаслядоўна, прыхапкам, паасобку. І Пташнікаў і В. Карамазу, А. Жук і В. Казько па-рознаму, па-свойму цікава, выказвалі думку аб тым, што прырода ад умяшання чалавека ўжо амаль страціла функцыю самарэгуляцыі. Чалавек парушыў натуральныя сувязі ў прыродзе настолькі, што, мабыць, яму толькі і пад сілу іх нека наладзіць ізноў. Без чалавечага ўмяшання сама прырода можа і не выжыць. Без разумнага, талковага ўмяшання. «Мсціжы» і «Пушча», «Неруш» і «Цвіце на Палесці груша» — гэта ж наша балючае пытанне: а як парушэнне сувязей прыроднага свету адбілася на чалавечай душы?

А. Кажадубу пашанцавала з вельмі прыдатным мастацкім ходам — своеасаблівым сюжэтам рабінзанады. Адзінота ўсемагутнага лесавіка ў яго пракаветных уладаннях падкрэсліваецца настойліва. Але гэта не проста лесавік-рабінзон. Гэта яшчэ — апошні лесавік. «Апошні» — таксама падкрэсліваецца настойліва: «Апошні заўсёды ўжо глядзіць як бы з вышыні, як бы над усім астатнім, як бы ведаючы тое, чаго ніхто ўжо ведаць не будзе...». «Апошні, як гэты ястраб, павінны знікаць бясследна». «Людзям амаль ніколі не было ўласціва пачуццё апошняга. Па-першае, сваю смерць яны ніколі не ўспрымалі канцом свету, бо пакідалі сябе ў сваіх дзеях і ў тым, што зрабілі. Менавіта з-за гэтага, зразумела, яны не глядзелі на сябе, як на апошняга. І гэтак жа яны бачылі ўсё наўкол сябе — зям-

ЛЕТАСЬ у канцы года ў «ЛіМе» былі змешчаны нататкі крытыка Анатоля Сідарэвіча «Дапытлівы юнак спытае...» з нагоды выхаду ў свет падручніка для ВНУ «Гісторыя беларускай літаратуры. Старажытны перыяд». Мы не спышаліся з адказам на гэты выступленне, бо спадзяваліся, што нехта са спецыялістаў-літаратуразнаўцаў кампетэнтна, грунтоўна выкажацца пра новы падручнік і з веданнем справы, аб'ектыўна яго ацэніць. На жаль, нататкі А. Сідарэвіча і на сёння — адзіны водгук у беларускім друку пра гэтую кнігу, якая выдадзена два гады таму назад. Вось чаму мы, яе сааўтары, вымушаны былі ўзяцца за пера, каб сказаць колькі слоў і пра сам падручнік і пра выступленне крытыка. Гэта тым больш неабходна, бо гаворка ідзе пра вельмі важныя і прынцыповыя рэчы і выходзіць далёка за межы прыватнай палемікі.

Новы падручнік па гісторыі беларускай старажытнай літаратуры напісаны вядомымі знаўцамі нашай пісьменнасці даўняй пары В. Чамярцкім, У. Калеснікам, М. Грынчыкам, А. Мальдзісам. Дасведчаны літаратуразнавец акцэнтаваў бы ўвагу на змястоўнасці новага падручніка, яго адпаведнасці найноўшым навуковым дасягненням, яго літаратурным вартасцям, на глыбінні ідэйна-мастацкага аналізу літаратурных помнікаў, дакладнасці характарыстык буйнейшых пісьменнікаў і на іншых літаратуразнаўчых пытаннях, без чаго немагчыма аб'ектыўная ацэнка працы па гісторыі літаратуры. Аднак усё гэта практычна абдыдзена ў нататках нашага крытыка. А. Сідарэвіч, «нічога сумняшася», аб'яўляе падручнік напісаным з устарэлых пазіцый, поўным розных супярэчнасцей і памылковых сцвярджэнняў.

Такі агульны і несправядлівы вывад аб усёй кнізе тым больш дзіўны і незразумелы, бо крытык, супярэчачы сам са-

Артыкул А. Сідарэвіча «Дапытлівы юнак спытае...», надрукаваны ў «ЛіМе» за 19 снежня 1986 г., выклікаў вялікую цікавасць чытачоў — гісторыкаў, літаратараў, студэнтаў... Сярод іншых водгукаў рэдакцыя атрымала і палемічны адказ двух сааўтараў падручніка «Гісторыя беларускай літаратуры. Старажытны перыяд» кандыдатаў філалагічных навук А. Коршунава і У. Кароткага. Вучоныя, відаць, маюць рацыю, калі аспрэчваюць некаторыя сцвярджэнні А. Сідарэвіча, гавораць пра суб'ектыўнасць асобных момантаў артыкула. Але ўлічваючы той факт, што аўтары адказу — зацікаўленыя асобы і што нельга не падзяліць агульную скіраванасць нататкаў А. Сідарэвіча, мы даём магчымаць выказацца адначасова абодвум бакам.

НЕ БУДУ пісаць пра агульную інтанацыю ліста А. Коршунава ды У. Кароткага, — чытач сам яе адчуе...

А. Коршунаў і У. Кароткі пералічваюць аўтараў падручніка «Гісторыя беларускай літаратуры. Старажытны перыяд»: А. Мальдзіс, У. Калеснік, М. Грынчык, В. Чамярцкі. Бацьце, які салідны шыхт вучоных! А нейкі маледасведчаны крытык, які «ніколі не займаўся даследаванням» старажытнай беларускай літаратуры, узяў ды «рынуўся ў атаку на месцітых аўтараў падручніка». Паколькі ж найбольш і галоўным чынам я крытыкаваў А. Коршунава ды У. Кароткага, дык на паверку выходзіць, што «масцітыя аўтары» — гэта найпершыя.

Кінуты ж мне закід, што я зрабіў «несправядлівы вывад аб усёй кнізе», вельмі несправядлівы. Хто ўмее чытаць, хай знойдзе такую выснову ў маіх нататках і працітуе яе. Мая левая рука ведае, што піша правая. Станоўча ацаніўшы раздзелы і параграфы, напісаныя М. Грынчыкам, У. Калеснікам, А. Мальдзісам і В. Чамярцкім, я ўбачыў, што раздзелы і параграфы, напісаныя А. Коршунавым ды У. Карот-

ДАПЫТЛІВАМУ ЮНАКУ...

бе, адначасова прызнае, што яна сведчыць пра несумненныя поспехі нашага літаратуразнаўства ў вывучэнні гісторыі беларускай старажытнай літаратуры, што пераважна большасць яе раздзелаў напісана на добрым узроўні, грунтоўна і цікава. Сапраўды левая рука не ведае, што піша правая.

Наколькі нам вядома, наш шаноўны крытык ніколі не займаўся даследаванням гэтай літаратуры. Нягледзячы на гэта, А. Сідарэвіч рашуча рынуўся ў атаку на месцітых аўтараў падручніка. Ён безапелальна сцвярджае, быццам бы новы падручнік не дае дакладнага ўяўлення пра нашу старажытную літаратуру, хаця ніякіх сур'ёзных пропусकाў значных імён і твораў ён не адзначае ў сваім артыкуле. Пра што ж тады напісаны 335 старонак гэтай кнігі? Крытык не заўважыў таксама, што ў падручніку нават змешчаны спецыяльны артыкул (стар. 51—55) пра асаблівасці беларускай старажытнай літаратуры.

Свой знішчальны вывад ён спрабаваў абгрунтаваць тым, быццам бы даследчыкі добра і не ведаюць, калі ж скончылася старая беларуская літаратура і пачалася новая, які этап у яе развіцці з'яўляецца пераходным. Аднак падазненны А. Сідарэвічам доказы яшчэ раз паказваюць, што ён хоць і прыдзірліва, але даволі павяржліва, але даволі павяржліва, чытаў падручнік і сам заблытаўся ў простых пытаннях.

У раздзеле А. Мальдзіса выразна сказана і пераканаўча абгрунтавана, што водападзел паміж старой і новай беларускай літаратурай ляжыць у XVIII ст., калі завяршаўся складаны працэс пераходу ад адной эстэтычнай і жанравай сістэмы да другой. Нідзе ў нашай гісторыі не сцвярджаецца, быццам бы гэты працэс пачаўся ў XVI ст., а гаворыцца пра некалькі іншае. Так, у раздзеле пра літаратуру перыяду Контррэфармацыі сапраўды напісана, што яна з'яўлялася пе-

раходным этапам у развіцці беларускай літаратуры, але не ад старой да новай, а ад царкоўнай да свецкай, што не адно і тое ж. Асобныя з'явы і тэндэнцыі яшчэ не сведчаць пра надыход новай эпохі. Не супярэчыць агульнай канцэпцыі і перыядызацыі беларускай літаратуры, пададзенай у падручніку, і сцвярджэнне В. Чамярцкага, што ў XVI ст. пачаўся новы этап у яе развіцці, бо даследчык меў на ўвазе новы этап у гісторыі беларускай старажытнай літаратуры.

Наогул жа кожны наступны этап у развіцці літаратуры з'яўляецца новым у параўнанні з папярэднім і ў пэўным сэнсе пераходным. Эпоха Скарыны магла б стаць у поўным сэнсе гэтага слова не толькі пераходным перыядам, а магчыма і пачаткам новай беларускай літаратуры, калі б культурна-гістарычныя ўмовы для яе развіцця былі больш спрыяльнымі.

Вырываючы з кантэксту асобныя выказванні і выразы, нярэдка, адвольна іх падтасоўваючы і перакручваючы, А. Сідарэвіч тэндэнцыйна тлумачыць іх, аб'яўляе супярэчлівымі або памылковымі, а пасля гэтага глыбанадумна робіць вывад пра адставанне ўсяго беларускага літаратуразнаўства.

Асабліва ж зблэнжыўся дапытлівы крытык, чытаючы старонкі падручніка, напісаныя аўтарамі гэтых радкоў. Аднак, ён ухіліўся ад канкрэтнай кваліфікаванай гаворкі па сутнасці, ад грунтоўнага літаратуразнаўчага разгляду зместу нашых раздзелаў. Даверыўшыся толькі ўласным абмежаваным уяўленням, і суб'ектыўнаму густу, ён аддаўся з нагоды адвольным разважанням пра асобныя бакі і моманты грамадска-палітычнага і культурнага жыцця Беларусі XVI—XVII стст., якія, паводле яго сцвярджэння, асветлены намі з пазіцыі «старой» гістарыяграфіі.

А. Сідарэвіч абвінавачвае нас у тым, быццам бы мы атаямліваем нацыянальнае і рэлігійнае, перацэньваем ролю праваслаўных брацтваў у справе абароны нацыянальна-культурных інтарэсаў беларускага і ўкраінскага народаў. На жаль,

яго ўласныя разважання толькі дадаткова заблытаюць гэтыя не простыя пытанні. Крытык не ўлічвае таго агульнавядомага марксісцкага палажэння, што ў даўнія часы ўсякі грамадска-палітычны рух павінен быў прымаць тэалагічную форму, нярэдка выступаў у рэлігійным адзенні. Таму і не бачыць А. Сідарэвіч палітычнага і нацыянальнага зместу ў брацкім руху (брацтва для яго — чыста рэлігійны аб'яднанні), таму і выклікае ў яго рашучае прызначэнне наш вывад, што брацтва пад сцягам праваслаўя ў тых канкрэтных гістарычных умовах у цэлым мела прагрэсіўны, нават нацыянальна-вызваленчы характар.

Пад якім жа сцягам адбывалася тады барацьба супраць польска-каталіцкага наступу на беларускія землі, супраць Брэсцкай царкоўнай уніі (1596 г.), выступленне віябчан (1623 г.), калі быў забіты яры уніят Ласафат Кунцэвіч? Хіба рэлігійнае пытанне не мела ніякага значэння ў час казачых паўстанняў канца XVI—XVII стст.? Хіба абарона веры продкаў, нацыянальных традыцый ад здзеку і гвалтоўнага разбурэння не была адначасова і абаронай чалавечай і нацыянальнай годнасці простага беларуса XVII ст., які быў тады пераважна праваслаўным? Нельга змешваць беларуска-ўкраінскую праваслаўную царкву ў Рэчы Паспалітай XVII ст. з афіцыйным праваслаўем Расійскай імперыі XIX ст. Шкада, што гэтага не разумею А. Сідарэвіч, які настойліва заклікае не забывацца на класавы падыход. Менавіта гістарычныя факты і класавы падыход прымусілі нас схіліцца да той характарыстыкі брацтваў, якая падаецца і ў «Вялікай Савецкай Энцыклапедыі». Брацтва, гаворыцца ў гэтым аўтарытэтным выданні, «ствараліся... для барацьбы супраць нацыянальнага прыгнёту і гвалтоўнага акаталічвання рускіх, украінцаў і беларусаў... (яны) змагаліся за нацыянальна-культурную незалежнасць украінскага і беларускага народаў» (Т. 4, с. 8).

Той факт, што праваслаўная царква вызначалася глыбокім кансерватызмам і не была ў эпоху позняга феадалізму носбітам культурнага прагрэсу грамадства, што праваслаўнае ду-

хавенства ў сваёй аснове заставалася абыякавым і да асветы народа і да ўласна нацыянальных праблем развіцця беларускай культуры, яшчэ не дае падставы сцвярджаць, быццам бы барацьба праваслаўных брацтваў супраць польска-каталіцкай экспансіі не мела станоўчага значэння, была гістарычна неапраўданай, антыпартыяцкай. Хіба перамога польска-каталіцкай рэакцыі вяртавала Вялікае княства Літоўскае ад заняпаду, простага чалавека ад цемры і прыгнёту, а беларускую культуру ад паланізацыі? Хіба нацыянальна-рэлігійнае рэнегатава мясцовай шляхты ў XVII—XVIII стст. спрыяла этнічнай кансалідацыі беларусаў, росту іх нацыянальна-самасвядомасці, росквіту беларускай культуры?

Каб правільна зразумець мінулае, трэба дакладна і грунтоўна ведаць гістарычныя факты і падзеі, глыбока ўнікнуць у іх сутнасць і сэнс, адвольна не трактаваць і не мадэрнізаваць іх, паслядоўна прытрымліваючы канкрэтна-гістарычнага прыступу даследавання. У адваротным выпадку можна лёгка скаціцца да такіх выпадкаў, да якіх фактычна схіляецца наш рэцэнзент: ён згодны цалкам апраўдаць пераход М. Смярыцкага ва уніятства і нават гатовы залічыць езуітаў у саюзнікі брацкага руху. Менавіта так, а не інакш трэба разумець словы А. Сідарэвіча, што «царкоўная унія — гэта саюз і сумесная рэакцыя каталіцкай і праваслаўнай царквы на Рэфармацыю і секулярызацыю». Нічога сабе саюз, у якім «саюзнікі» дзесяцігоддзямі зацяты біліся да крыві, як непрыямыя ворагі!

Ацэньваючы новую налентую працу беларускіх літаратуразнаўцаў па старажытнай літаратуры, неабходна ўлічваць яшчэ дзве важныя акалічнасці. Па-першае, недастатковае распрацаванасць навукай асобных перыядаў і праблем нашага мінулага, гісторыі беларускай культуры даўняй пары. Па-другое, у сцільным падручніку, што ахоплівае восемсот гадоў развіцця літаратуры, немагчыма дастаткова грунтоўна асвятліць усё бакі грамадска-палітычнага і культурнага жыцця Беларусі эпохі феадалізму. Таму несправядліва было б патрабаваць, каб у гэтай працы былі даданы адказы на шматлікія і малавывучаныя, складаныя і нават дыскусійныя пытанні. Асобныя свае заўвагі А. Сідарэвіч павінен быў бы адрасаваць не літаратуразнаўцам, а гісторы-

ЮПІТЭР, ТЫ СЯРДУЕШ?..

кім, «не дацягваюць», а таму і не змог далучыць іх да ліку лепшых у падручніку.

А зараз—аб перыядызацыі гісторыі беларускай літаратуры. А. Коршунаў ды У. Кароткі пішуць: «У раздзеле А. Мальдзіса выразна сказана і пераканаўча абгрунтавана...» Стыль выказвання такі, што я, трэба разумець, не маю права падвяргаць сумненню напісанаме шаноўным Адамам Іосіфівічам. Але дазвольце, паважаныя апаненты, спытаць: ці не чытаем мы ў кнізе А. Мальдзіса «На скрыжаванні славянскіх традыцый» (с. 45) такі сказ: «Барока з'яўлялася не толькі адмаўленнем рэнесансных традыцый, але і іх працягам»? Ці не чытаем мы на наступнай старонцы тое ж кнігі такое выказванне: «...мае рацыю В. Крэкацень, сцвярджаючы, што барока «аскорыла ва ўсходніх славян працэс станаўлення «новых» літаратур, узбагаціўшы іх пісьменства невядомымі раней тэмамі, сюжэтамі, спосабамі мастацкага адлюстравання, прышчэпіўшы славянскай літаратурнай глебе новыя роды і віды славеснай творчасці». «Но-

вы» стыль, такім чынам, адкрываў дарогу да стварэння агульнанацыянальнай літаратуры, дарогу прамую, хоць доўгую і цяжкую». А ці не піша А. Мальдзіс на с. 48 тое ж кніжкі, што рысы барока ўласцівыя творам беларускіх палемістаў, беларускай панегірычна-эпіграматычнай паэзіі першай палавіны XVII ст.? Ці не піша А. Мальдзіс на с. 49, што беларускае барока «ўзнікла і развілася на хвалі контррэфармацыі»? З гэтых выказванняў ці не можам мы зрабіць колькі высноў? Па-першае, ці не адбываўся ў канцы XVI—пачатку XVII ст. пераход ад рэнесансвай да барокавай культуры? Раз так, то, па-другое, ці ёсць рацыя ў падзеле эпохі барока на два перыяды: канец XVI — першая палавіна XVII ст., другая палавіна XVII — першая трэць XVIII ст.? Ці не было б больш слушна ў адпаведнасці з думкай В. Крэкатня, падтрыманай А. Мальдзісам, лічыць пераходным перыядам ад старажытнай да новай беларускай літаратуры ўсю эпоху барока, г. зн. канец XVI—першую трэць XVIII ст.?

Канцэпцыю А. Мальдзіса ў тым, выгледзе, як яна выкладзена ў падручніку, А. Коршунаў ды У. Кароткі называюць агульнай. Дзеля гэтага яны адмаўляюцца ад таго, што напісана ў раздзеле «Літаратура перыяду Контррэфармацыі» самім А. Коршунавым. Чытаем у іхнім адказе:

«Нідзе ў нашай гісторыі не сцвярджаецца, быццам бы гэты працэс (пераход ад старажытнай да новай беларускай літаратуры. — А. С.) пачаўся ў XVI ст., а гаворыцца пра некалькі іншае. Так, у раздзеле пра літаратуру перыяду Контррэфармацыі напісана, што яна з'яўляецца пераходным этапам у развіцці беларускай літаратуры, але не ад старой да новай, а ад царкоўнай да свецкай, што не адно і тое ж».

У кнізе ж (і гэта я цытаваў у нататках) напісана: «...сінтэзуючы ў сабе сярэднявечныя і рэнесансавыя ідэі, літаратура перыяду Контррэфармацыі... з'яўлялася пераходным этапам у развіцці літаратуры ад царкоўнай да чыста свецкай... у наступныя стагоддзі». Вось што значыць «забыць» пра тры апошнія словы! Ці мае апаненты падзяюцца на маю і чытачоў няпамінаць? Абрываючы цытату на самым істотным, А. Коршунаў ды У. Кароткі спрабуюць стварыць ілюзію адзінадушства ў падручніку.

А ці варта наогул імкнуцца паставіць усё кропкі над «і»? Думаю, што ў нас няма яшчэ поўнае яснасці наконт перыя-

дызацыі літаратуры XVI—першай палавіны XVII ст., бо мы не ўлічваем, у прыватнасці, думку У. Конана аб раннім і познім Рэнесансе на Беларусі, выказаную ім у калектыўнай манасграфіі «Іван Федоров і восточнославянское книгопечатание» (Мн., 1984).

Дарэчы, аўтарамі гэтае кнігі з'яўляюцца таксама А. Коршунаў ды У. Кароткі. Ім, думаю, варта было б пачытаць у гэтым зборніку артыкул доктара гістарычных навук А. Грыцкевіча «Беларусь у часы Івана Фёдарова», каб пераканацца ў тым, што мае погляды на статус Вялікага княства Літоўскага ў складзе Рэчы Паспалітай адпавядаюць поглядам гэтага аўтарытэтнага гісторыка. Што ж да майго сцвярджэння, «быццам бы Вялікае княства Літоўскае захавала ў XVII—XVIII стст. у складзе Рэчы Паспалітай сваю дзяржаўную незалежнасць», дык я на такое выказванне не адважыўся. Пра «значную дзяржаўна-палітычную самастойнасць Вялікага княства» ў Рэчы Паспалітай зусім нядаўна на старонках «ЛіМе» пісаў таксама В. Грыцкевіч. Лічу, што шаноўным апанентам трэба больш уважліва чытаць працы гісторыка, перш чым пачынаць палеміку.

Мае апаненты пішуць, быццам я «згодны цалкам апраўдаць пераход М. Смярыцкага ва уніятства і нават гатовы залічыць езуітаў у саюзнікі брацкага руху».

Мялеція Смярыцкага апраўдае гісторыя: не ён пер-

нам, якія сапраўды ў вялікім даўгу перад нашай грамадскасцю ў вывучэнні багацця мінулага беларускага народа і яго культурнай спадчыны.

Аўтары падручніка самі добра бачаць і адчуваюць моцныя і слабыя бакі сваёй працы. Сапраўды, не ўсё атрымалася так, як хацелася. Не ўсёды вытрымана адзінства стылю, аўтары і рэдактары не змаглі таксама дасягнуць поўнай суразмернасці ў падачы матэрыялу. Адна творы, напрыклад, «Песня пра зубра» М. Гусоўскага, разгледжаны вельмі шырока і грунтоўна, іншыя зусім бегла, а некаторыя нават не згаданы, як, напрыклад, напісаная па-беларуску ананімная паэма «Лямант на смерць Лявона Карповіча» (1620 г.), буйныя творы А. Рымшы. Наогул, артыкул пра беларускую старажытную паэзію мог бы быць больш змястоўны і цікавы. Шмат якім старонкам кнігі несабе свежасці і жывасці выкладу. Вельмі прыдалася б і студэнту і выкладчыку бібліяграфія асноўных публікацый помнікаў беларускай пісьменнасці і важнейшых даследаванняў. Сустрэкаюцца ў кнізе і асобныя недакладнасці, стылістычныя агрэсіі, супярэчлівыя сцвярджэнні (некаторыя з іх заўважыў наш крытык). Не заўсёды дакладна цытуюцца тэксты арыгінальных твораў. Так, у вядомым вершы Я. Пашкевіча «Польшча квітнее лацінаю» замест «не прабудеш» чамусьці пададзена «не пробудеш», слова «лаціною» неапраўдана выпраўлена на «лацізно».

Крытычнае стаўленне да падручніка, выяўлена ў ім асобныя недакладнасці і недахопы не павінны, аднак, засланяць галоўнага, таго станоўчага, што ў ім ёсць. І вельмі шкада, што ён выпушчан мізэрным тиражом — усяго 2300 экз., хоць гэтую навукова-папулярную кніжку з цікавасцю і карысцю прачытала б і больш шырокае кола чытачоў. Таму ўнікла вострая неабходнасць у паўторным, папраўленым і дапоўненым яго выданні. І тут вельмі дарэчы былі б кваліфікаваныя заўвагі і пажаданні, аб'ектыўная ацэнка праробленай вучонымі працы, што дапамагло б удасканаліць падручнік.

**А. КОРШУНАУ,
У. КАРОТКІ,
кандыдаты філалагічных
наук.**

Перад намі — выпадак не такі і часты ў рэдакцыйнай практыцы... На чытацкі допіс М. Талочкі [2.Х.87 г.], у якім даецца адмоўная ацэнка кнігі У. Мазго «Вершаліна», адгукнулася некалькі нашых чытачоў, і першым — сам аўтар зборніка. Не будзем прыводзіць ліст «ахвяры» [так называе сябе У. Мазго], прывядзем вытрымку з ліста другога нашага чытача — М. Пазнякова. Ён піша: «Вядома, У. Мазго, кніжку якога ганьбіць Талочка, не класік. Вершы ў паэты — розныя. Толькі навошта такі аднабаковы, тэндэнцыйны разгляд, голае крытыканства? Каму карысць ад гэтага? Лічу, што павінен з'явіцца матэрыял пра кніжку У. Мазго, напісаны прафесіянальна падрыхтаваным чалавекам».

Пакінем на сумленні чытача залішне экспрэсіўнае слова «ганьбіць», бо наша газета крытыкуе творы, а не асобы, і не мела намеру абразіць маладога паэта. Аднак прапанова Пазнякова падалася нам слушна, і мы звярнуліся па дапамогу да аднаго са старэйшых нашых крытыкаў, Уладзіміра Юрэвіча, які даўно і зацікаўлена сочыць за творчым ростам У. Мазго. Мы ў многім пагаджаемся з вопытным крытыкам, які знаходзіць пасабныя ўдалыя радкі і вершы ў кнізе «Вершаліна», і падзяляем яго гуманны клопат — «не біць па крылах». Разам з тым лічым, што У. Мазго варта прыслухацца і да папярэдняе выказанай думкі чытача — якой бы суровай і несправядлівай яна яму ні падалася. Гэта дапамагло б яму пазбегнуць недахопаў у наступнай кнізе і навучыцца неабходнай творцы самакрытычнасці.

НЕ ТРЭБА БІЦЬ ПА КРЫЛАХ

З нагоды апублікавання рэцэнзіі Міхася Талочкі «Вершаліна без каранёў» («ЛіМ» ад 2 кастрычніка 1987 г.) маю казача сёе-тое. Дрэнна, калі меркаваць пра паэтычную кніжку бяруцца па рэдакцыйнай анатацыі і па адным вершы, ды і то наўмысна адсекшы яму «галаву».

Сапраўды ж, калі рэцэнзент, урад махнуўшы крытычнай шабелькай, касе творчы пасыл паэта пра яго «блізкае далёка» —

Поўная, як вона,
Чыстая крыніца,
Студня каля хаты,
Пад вярбой густой...—

тады становіцца «няўцямайнай» аўтаравая вечная віна, што не наканавана было яму грудзьмі легчы за родную працавітую зямлю, якая «сабе вярнула мірную сінечу», справілася з гэтай высакароднай місіяй сама, без яго маладой сілы, а намаганнімі толькі бацькоў ды дзядоў. Павініцца варта хоць бы перад светлай памяццю былых пакаленняў. Што ж тут доўга думаць!

Уладзімір Мазго, аўтар кнігі лірыкі «Вершаліна» (выда-

вецтва «Мастацкая літаратура», 1987), разумее грамадзянскасць па-сучаснаму не як «наклейку» на збалаеае сэрца лірычнага героя, а толькі як вышэйшы стан маральнага духу чалавека, як глыбока асабістае яго ўяўленне пра дабро і зло, якім асвятляецца шлях у абсягі справы, учынку, грамадскага дзеяння. Сапраўды, «да светлых пачуццяў» паэта варта было б падыходзіць не тое што «больш асцярожна», а і адказна, з імкненнем асэнсаваць, раскрыць чытачу глыбінны падтэкст, таямнічую сілу шматкроп'я...

Можа, варта ўсё ж такі лірычны верш, як і кожны мастацкі твор, лічыць слоўным выказаннем, у якім элементы ўступаюць не толькі ў лагічныя стасункі, але разам з тым яшчэ і ствараюць вобразны сэнс. У. Мазго пра гэта ў большасці вершаў якраз і дбае найперш («А з неба сонечнае мліва лавіла вуснамі зямля...»).

Невялікі верш, усяго чатыры

страфы — «Скачок з парашутам» (дакладней было б назваць «Саскок з парашутам»), а як насычаны сацыяльным зместам яго вобразы: «стропы парашутаў — ці, можа, лёсу лейцы?..» і знітанасць з небам «назав адным памкненнем», і «патрэба вось так, адкрыўшы люк, сысці з вышыняў неба на грэшную зямлю», і, нарэшце, самакрытычны позірк на сваю творчую адметнасць:

Гудуць ад ветру стропы
Наўпэўненасці першай,
Ці, можа, шэпчаць строфы
Нявынашаных вершаў?..

Есць у зборніку «Вершаліна» і нявынашаныя радкі, нават вершы («Кляновы ліст», «Жаўрук», «Каля Сынковіч», «Прайшлі ваду мы і агонь»). Але падставы вынесці ў загаловак рэцэнзіі катэгарычны прысуд «Вершаліна без каранёў» не даюць і яны. Ды яшчэ аднесці плённы пошук паэтам сваёй сцяжыны да разраду макулатуры, — што можа толькі чалавек, настроены ўчыніць эпаж у літаратуры.

Абавязковай рысай прычэповай размовы крытыка ва ўсе часы былі доказнасць, імкненне глядзець на твор, а тым больш на кніжку ў цэлым праз нармальныя, празрыстыя акулярны. Міхася Талочка карыстаецца толькі чорнымі, бо, бачыце, раздражняе яго ў верхах пра армію рамантызацыя вайсковай службы. Вядома, верш «Танкадром» не з лепшых, залішне разнасцежаны для вонкава атрыбуту мірных будняў танкістаў, але і ў ім не цяжка было заўважыць паэтова імкненне шукаць трапны вобраз, што нараджаецца на мосце асабістай памяці («Як жарабкі, стрыгуць вушамі радыры над граніцаю»).

Ды і ў працытаваным рэцэнзентам вершы «Фенікс» ёсць адчуванне вобразна Бацькаўшчыны праз той час, у якім заранне сталаеў паэт: «Вучыўся па старонках мемарыяльных пліт чытаць — «Вечная слава героям!..» Хіба не відзён тут адбітак моцнай, асабістай перажытасці, глыбокага сэнсу? А крытык піша, што аўтару бракуе гэтых якасцей. Менавіта шчырым лірызмам сагрэты і такія радкі: «Твая зямля Няміга ў жылах плешчаца

маіх...» («Мінск»).

Недарэчы пацвяльваецца рэцэнзент з вобраза сённяшняга Купалля. Паэт адчуў патаемны змест даўняй традыцыі, перанесенай ў нашыя дні, калі Купальскае свята наладжваецца як вясёлае, зухаватае маладзёжнае відовішча, у якім праз вогнішча скачучы юнакі і дзяўчаты не дзеля ачышчальнай магіі, як было даўней, а каб наказаць свой спрыт, адвагу, сваю дужасць. Чаму ж самым увішнім у гэтым нязвычайным спаборніцтве не гукнуць «Малайцы!», як на звычайным футболе. Нічога тут паэтам не наблытана, толькі заўважана пэўная рэалія часу, што кладзе адбітак на традыцыю, робіць яе сучаснай.

Увогуле заўвагі рэцэнзента выяўляюць у ім нейкае хваравітае злоснічанне, імкненне зрабіць як мага балючай. А гэта ўжо ў крытыцы прыём недазволена, вульгарны.

Не з адных жа штампаў, як значае рэцэнзент, складзены і вершы пра каханне. Іх цэлы раздзел — «Вішнёвая завая». Не абмінулі штампы паэтычнага мыслення і У. Мазго. Але большасць — вершы шчырыя, зграбныя, самавітыя («Перад вачамі — вочы», «Як гэта мала», «Чакаючы цябе», «Жаўтакрылы лістабой», «Мы верым у праціг»). Адзін з іх гучыць як крэда патрабавальнасці да сябе, да свайго пакалення:

Нам хочацца надзея
Узвышаных
І крылаў,
Якіх бы не на дзень —
На ўсё жыццё хапіла...

І як бы прадаўжаючы сваю запаветную думку, У. Мазго вяртаецца да яе ўжо ў плане шырокамаштабным, глабальным:

Пакутная Зямля:
Рэцэнзент гэтак хістна,
Надзея на аспі —
На ўздыме альпіністка.

Сказана сучаснікам і па-сучаснаму. Няўжо нельга было рэцэнзенту пагаварыць з паэтам і яго чытачамі шчыра, даказна, бо за творчае правіла У. Мазго бярэ запавет старэйшых: «А паэзія — гэта глыбокі ўздых і кропля жывой крыві» (Э. Межэлайціс).

Уладзімір ЮРЭВІЧ.

«Нямое» слова трывогі

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 5).

Гэта табе па волі аўтара прыходзіцца думаць за лесавіка, адчуваць за лесавіка, трывожыцца і перажываць не разам з ім, а за яго, быць ім, улазіць у яго шкуру. І гэта ты сам бачыш, як падобныя да цябе неахайна, неащадліва крышаць і разбураюць прыроду. Так пад прамом праявіцца праблема духоўная і праблема сацыяльная яднаюцца ў адно — праблему экалогіі душы.

Новая аповесць А. Кажадуба цікавая многім. Якраз там, дзе яго, Кажадуба, вопыт і практыка — там пластыка і ёмістасць мастацкай фразы, трапнасць і дакладнасць дэталей. Якраз з асабістага ведання скарбаў народнай творчасці ідзе цікавая трансфармацыя яе ў творы. Як не парадавацца таму, што А. Кажадуб піша сваю, яму вядомую і ім зразуметую прыроду — маляўніча, зграбна, зрокава, запамінальна. І шматлікія «дробязі» непрыкметна пракідваюцца і надаюга застаюцца ў памяці.

Думаю, што вельмі своечасова А. Кажадуб адчуў неабходнасць з'яўлення персанажа, які быў бы духоўна бліжкім лесавіку, — дзяўчыны, што вольна пачувае сябе ў лесе. Вобраз гэтай дзяўчыны, намалеваны ў процівагу лесавіку скупа, без лішняй экзальтацыі, не выкон-

вае істотнай праблемнай функцыі. І разам з тым, гэты вобраз пазбаўляе аповесць аднабаковасці, удатна абдылае яе — перш за ўсё праз тое, што хараша «ачалавечвае» лесавіка, набліжае яго да чытача.

І ўсё ж чаму не праходзіць адчуванне як бы не поўнай раскрытасці творчых здольнасцей пісьменніка?

Аблегчанаць фінала твора? Сапраўды, канцоўкі твораў, асабліва аповесцей, пакуль што не зусім падаюцца А. Кажадубу. Але ў дадзеным выпадку няяска, што пісьменнік не пайшоў за схематычным, па-вярхоўным рашэннем праблемы, а і чытачу пакінуў дадатковую мысліцельную прастору.

Есць пэўная доля наіўнасці? Так, напрыклад, вельмі дзіўна выглядае лесавік, які надзелены ледзе не ўсяленскай мудрасцю і які, аднак, не разумее, чаму адны ўзброеныя людзі «ганяюцца» за драгімі.

Акуль жа адчуванне, быццам нераспрамленай, нераскручанай засталася яшчэ адна ўнутраная спружына, пакінуўшы ў сабе нязбыты, агромністы запас энергіі, так і не даведзенай да чытача?

«...за апошнія сто гадоў зніклі семдзесят відаў раслін, зусім зніклі, бясследна. З другога палова нашага стагоддзя вымірае адзін від у год. А ды-

назаўры выміралі цэлую тысячу гадоў».

Уражвае? Бадай што так. А вось такое: «Торф у Беларусі скончыўся, няма чаго вывучаць...». «Востра стаіць салігорская праблема. Гіганцкія солеадвалы і шламасховішчы са смертэльнымі для жывой прыроды расоламі ўяўляюць пагрозу ўсяму беларускаму Палессю і, будзем шчырымі, усяму басейну Дняпра». «Неабходна памятаць, што калі ў будучыні цывілізацыя і апынецца на мяжы катастрафы, то не за-за недахопу машын, прыбораў, матэматычных формул і г. д., а за экалагічнага крызісу на канкрэтных тэрыторыях». «...няма каму займацца праблемамі (экалогія. — І. Ж.) менавіта ў нас у Беларусі. З пункту гледжання інтарэсаў насельніцтва, прыроды, медыцыны...» Гэта — ужо не з аповесці, а з «круглага стала», прысвечанага экалагічным праблемам («Нёман», 1987, № 9).

Супаставім: у публіцыстыцы знікла абстрактная ўсеагульнасць, абстрактнасць. А якраз абстрактнай вінаватасцю, акрэсленай, але пасіўнай пазіцыяй старонняга назіральніка і не дабірае аповесць. Як быццам у самога А. Кажадуба не хапіла веры ў значнасць і неабходнасць таго, пра што піша, як быццам свайму сэрцу не хапіла даверу.

Тым больш, што абраны персанаж — гэта нямое слова трывогі і болю. А яшчэ больш, што само жыццё ўладарна, абвострана паставіла лёс людзей у прамую залежнасць ад лёсу зямлі.

І літаратуры тут — не апошняе слова.

шы, не ён апошні, унія ўсё-ткі (пра гэта М. Гарэцкі і У. Караткевіч пісалі) адыграла пэўную ролю ў захаванні нашага слова, нашай пісьменнасці. Яго апраўдае і класавая логіка: не кожны іерарх мог не падацца агульнай плыні ў той час, калі, кажучы словамі гісторыка Г. Галенчанкі, адбывалася «палітычная, царкоўна-рэлігійная, культурная інтэграцыя сацыяльных вярхоў Рэчы Паспалітай».

Прашу апанентаў звярнуць увагу на словы «царкоўна-рэлігійная інтэграцыя». Што ж такое унія, як не інтэграцыя дзвюх артадаксальных царкваў?

Сматрыцькі быў сын свайго часу і свайго класа, сваёй карпарацыі. І на гэта трэба глядзець як на рэальнасць, якую нельга паправіць. Як на рэальнасць трэба глядзець і на яго літаратурны талент, які анічога не страціў пасля пераходу Сматрыцкага ва уніяцтва.

Нарэшце, пра саюз езуітаў і брацкага руху. Зноў-такі, гаворка павінна ісці не пра брацтва як такія, а пра феадальныя вярхі і гараджан у брацтвах. Пра гэта я, здаецца, і пісаў.

Дык пра што спрэчка? Пра тое, што ў XVI—XVII стст. барацьба за нацыянальна-культурную адметнасць немагчымая была для народа без барацьбы за прываслаўе? Гэтага я ані разу не аспрэчваю. Я звяртаў увагу на тое, што прываслаўныя брацтва былі нетрывальнымі аб'яднаннямі, бо вера вераю, а матэрыяльныя інтарэ-

сы — гэта матэрыяльныя інтарэсы. Не ў апошнюю чаргу на брацтва ўплывала і тое, што сяляне пераходзілі ва уніяцтва ды каталіцтва без асаблівага супраціўлення. Нават у падручніках Л. Абцэдарскага ды яго вучняў я не чытаў пра нейкія значныя выступленні сялян супраць новае веры. Але што дзіўна, дык тое, што, перайшоўшы ў асноўнай сваёй масе ў каталіцтва ды уніяцтва, беларускі народ усё-ткі не страціў ані мовы сваёй, ані песні. Мяркую, што слушна будзе гучаць такая думка: паралельна з інтэграцыяй сацыяльных вярхоў Рэчы Паспалітай адбывалася культурная, духоўная інтэграцыя беларускага народа. Нягледзячы на тое, што беларусы належалі да розных канфесій, народная культура выстаяла і нават развівалася. Значыць, паміж нацыянальным і рэлігійным ёсць адрозненні, і ставіць знак роўнасці паміж нацыянальным і рэлігійным, нават робячы папраўку на сярэднія вякі, нельга.

Мяне чешыць тое, што мае апаненты не абверглі маіх тэзісаў па сутнасці, з цытатамі і фактамі на руках. Пакрыўдзіўшыся на крытыку, яны не ўлічылі, што ў пэўных высновах я абпіраюся на сапраўды новыя ідэі нашай гістарыяграфіі, але ўрэшце вымушаны былі прызнаць, што работы наперадзе яшчэ шмат. Хоць і мала, як пішуць А. Коршунаў ды У. Кароткі, але, спадзяюся, ў гэтай справе дапамогуць і мае «тэндэнцыйныя нататкі».

Анатоль СІДАРЭВІЧ.

Яўгенія ПФЛЯЎБАЎМ

Яўгенія Пфляўмбаўм нарадзілася ў сям'і мінскага чыгуначніка Эргарда

Пфляўмбаўма і Алены Лагун, сіраціны з прыгараднай вёскі Прылуці.

Піша змалку, друкуецца з 1924 года, тады ж уступае ў «Маладняк», неўзабаве выбіраецца ў склад бюро Мінскай філіі, а затым — у кіраўніцтва ўсяго аб'яднання. У 1925—1930 гг. вершы змяшчаліся ў «Полымі», «Маладняку», «Звяздзе», «Савецкай Беларусі», а таксама ў калектыўным зборніку «Вершы» [1926].

Скончыла БДУ ў 1929 годзе, некаторы час настаўнічала ў Сібіры, пасля працавала рэдактарам аднаго з выдавецтваў ў Маскве.

Зараз жыве ў Мінску.

Прапануем чытачу вершы Я. Пфляўмбаўм пераважна апошняга часу.

Майму радку

Даўно мы з табой не спявалі—
Ты змоўк, занядбаны радок,
Глядзіш на мяне нібы з жалем,
Хоць я цябе чую за крок.

Не можа так быць, не павінна,—
Ты мой да астатняга дня,
Ты быў мне і другам, і сынам,
Ты ўсе мае ношы падняў,—

З мялін, са знявагі, з пакуты,
Ласкава ты вёў за руку
Праз наледзь мяцеліцы лютай...—
І ты ўжо са мной давякуй.

Малітва

Я не хачу, каб адгучала,
Каб за паводкамі сплыло
Усё, што з песні стала шквалам...
Жыві са мной, мая навала,
Грымі сваім высокім балам,

Дзевятым валам, што ўзнёс
Журлівы мой жаночкі лёс.

1976

Як? Жыць з цябе—пісаць на друк?—
Я з тых, што не пускаюць з рук
Жмут споведзі, скразняк душы.
Не можаш не пісаць—пішы,
Ды ўсчаўшы з гукамі гульнію,
Хіба смыком не станеш ты,
Хіба ты вернешся да тых
Вясёлых злыдняў і маюк?
Не можаш не пісаць—пішы,
Касцёр быцця падварушы,
Няхай уздымецца агонь
Да скаржанельных тых багоў,
Што запальнічкі не знайшлі,
І сцюжа выдзьмула Алімп.

Тваё пісанне не тавар,
Не ў пару творыкам няздар,
Яно, як кажуць, для душы:
Не можаш не пісаць—пішы,
Вось толькі фальшам не грашы.

Марыінск Томскі

Халодны сон, без ценю снаў,
Без згадкі прывіднай, без крозы.
А як заснуць, каб так цявара
Убачыць грань, што на відно
Лязом прарэзала акно,
І думкай яснай будзіць мозак.

Халодны свет. Чужой рукой
Я адчыняю браму ў дом свой:
Марыінск Томскі,—новы дом,
І сцюжу гэтага знаёмства
Мне цяжка выславіць радком.

1934

Кавалкі лёсу

Калісьці быў мне дружбамом
Сібірскі вецер вольны,
Хоць шапачку зрываў крадком,
Ды аграваў такім радком,
Што мог быць спевам сольным.

І як спявалася тады
Між снегавых сумэтаў!
З тае далёкае хады
Збыла я вобразы бяды,—
То ж свет увесь быў малады
І абцяў кліяноты.

Я іх трымала у руках—
Зіхлівая алмазы,—
І той часовы хісткі дах
Стаў домам мне адразу.

А, можа, ён адзіны быў
На ўвесь мой шлях дзівачны,
Бо ўсё здаецца мне, нібы
У сне па ім я плачу.

Сібір, Сібір, і ў сэрцы вір,
Часінай той узняты:
Палала вогнішча ў крыві,
У прагнасці зацятай.

А як мы біліся з табой,
Сібірскі вецер з волі,—
Ад золку пачыналі бой,
І твой раз'юшаны габой
Кружыў мяне па полі.

Іду напрост—такі узрост!
Такая, зрэшты, мара,
А ты, як з карабля матрос,—
Цябе зямля вядзе наўкос,
Каб абаліць і ўдарыць.

Я не магу паспець у час,
Хоць там чакае школа,
Няма святла, гарыць свяча
І дзеці весела крычаць,
А ты гудзеш, назола!

Тры крокі ўперад,
Пяць назад...—
Гульня ў цябе такая.
Свой нораў ты расперазаў
І гнеў мой падпякаеш.

А ўрэшце—смешная бяга:
Напрост не дойдзеш мэты,
Патрэбна тут плячэй вага,
Каб трохі збочыла пурга
Перад святлом асветы!

Зачэрпаўшы ў цябе, Сібір,
Навуку бітвы з ветрам,
Я ўжо адольвала свой вір,
І ўсталяваўся ўрэшце мір
На школьных кіламетрах.

1934

Галіна гайдае

Дразда

Гляджу, як вячэрае дрозд
Яшчэ ружаватаю вішняй,
Ды ім жа, малым, на падрост
У дзюбы падкінуць нялішне.

Галіна гайдае дразда,
І так яму смачна ключоцца,
А з нас, нелятучых, няздар,
Ён ціхенька нібы смяецца:

— Няма ў вас мае вышыні,
І крылы не маюць размаху,
Каб так: разгарні і звні
Пад самым валошковым дахам.

З ЛІТАРАТУРНАЙ СПАДЧЫНЫ

«Винновники мятежа и вообще лица, содействующие ниспровержению правительственной власти в крае, должны быть, для примера другим, судимы и наказаны немедленно по всей строгости полевого уложения; собиране излишних фактов... лишь усложняет и замедляет делопроизводство».
(З загада графа Мураўёва)

— Ты ведаеш, што ты падлягаеш расстрэлу? — спытаў стаяўшага прад ім чалавека капітан Румянцаў.

Той змаўчаў. Стаяў прама, неяк дзіўна выцягнуўшыся і толькі вочы яго з затоеным сумаам сачылі за пушчай, куды яму ўжо не было шляхоў.

Увосень 1863 года частка коннага загона Чэнгірэя, моцна патрапанана ў безупынных сутычках з інсургентамі, была, па спецыяльнаму загаду штаб-канцыляры, размешчана на адпачынак у глухім палескім сяле. Толькі-толькі адгрымелі раскаты паўстання, і хоць сам «дыктатар» яшчэ не быў схоплены і нават ніхто не ведаў, ці ў Вільні ён, але ўсё ўжо суціхала, дабіваліся апошнія чырвоныя загоны, няшчасныя зацкаваныя людзі хаваліся па дзях.

Край дагараў і разам з тым выпаўзала на свет тое, што раней старання хаваў: здрада, падлоты і мярзотны жах. Усе падонкі людства пачалі сваю мышыную вазню ля гожага нават раз трупы Паўстання. Махровымі кветкамі ўзраслі лжывыя даносы, шантаж, пракацыя. Спуджаныя бюргеры выкладвалі з кішэняў-столькі грошай, колькі жадаў агаворшчык, абы толькі потым, пры вобшуку, не знайшлі дзесьці ў доме альбо сараі падкінутай зброі.

Усю мярзоту, што звычайна хаваецца на самым дне людскае душы, саромячыся падняць галаву, выцягнулі зараз ступі і выставілі для агульнага агляду і прыпадобнення, і капітан Румянцаў, які заўсёды быў сумленным ваякам, пачаў казаць за гарэлкаю і картамі:

— Дзярмо. І палячочкі і гэтыя вашы, паручык Ратч, палескія вылюдкі. Ды, калі праўду казаць, дык і мы такія ж, калі яшчэ не горшыя. «Душыцелі». Няма чаго казаць, гожа для вялікай Расіі справа.

У адзін з апошніх дзён «баб'яй воені», калі лясы пачалі, пасля працяглага бязветрыя, страхаць на зямлю залаты дождж лісця, а ночы былі

асабліва цёмнымі — нехта падпаліў стайню і склад з амуніцыяй і зброяй. Надвор'е стаяла ветранае і сухое, і таму ўсё пагарэла дотла. Пасілілі каравул, але праз дзве ночы нехта падкінуў у пакой Румянцава і паручыку Варзіловічу па змяі. Румянцаў «выкруціўся толькі цудам», а паручык памёр, хоць лекар, якога прывязлі з горада, прыпальваў яму ўкус нейкім белым камянем.

І вось тагды салдаты, абшукваючы

Паляшук змаўчаў. Ён па-ранейшаму глядзеў на неба, і губы яго слаба рухаліся. Румянцаў паглядзеў на яго і сказаў паручыку Ратчу:

— Вось вам, прыхільнікам гісторыі, добры абразчык. Першабытны жыхар лясцоў. У, фанатычная морда, каб была ахвота паскудзіцца...

Ратч з сваімі жаночкі прыгожымі вачыма адказаў:

— Гэта не фанатызм, гэта — звычайная абмежаванасць і жывёльная

тупая і выраджаючаяся з кожным пакаленнем. Бачная была ў гэтай жывёле нязломнасць. Калі паляшук глядзеў на пушчу — Ратчу здавалася, што гэта арол, пасаджаны ў клетку, пазірае на высокую, залітыя сонцам горы. Там шмат часу трымаецца святло, а тут, па лагчынах, ужо ляжыць цемра і імгла і ніколі ўжо не прашуецца яму на верхавінах магутнымі сваімі скрыдламі. Ратч любіў сельяніна сваіх беларускіх абшараў, пакорна-

Уладзімір КАРАТКЕВІЧ

П а л я ш у к

АПАВЯДАННЕ

ваколцы сяла, выпаралі з нейкай нары пад карэньнямі старога дрэва палешука. Ён быў данельга брудны, з амаль бязвусым тварам і таму цяжка было станаўча сказаць, стары ён ці малады.

Нізенькі, у нязменных поршнях і кажуху, з голаю галавою ён стаяў перад афіцэрамі, шчыльна сціснуўшы сківіцы. Выцягнутая з-за паяса сякера і старая стрэльба, а таксама вагніва і крамень у скураной торбачцы былі ўлкамі.

— Ты хто такі? — спытаў яго Румянцаў.

— Паляўнічы.

— А хто цябе ведае ў акрузе?

— Ведаюць звяры маю кулю.

Румянцаў пасміхнуўся нервова. Гэты дзікун раздражаў яго.

— Ну, а можа, ты ведаеш, хто падпаліў на сяле будынк і кідаў да нас у вокны змей?

— Не, не ведаю.

— А хто ж ведае?

— Ведае цёмная пушча, неба, хмара, а той, што зрабіў, — усё адно не скажа.

— Чаму?

тупасць. У гэтых маіх імшарах патрытызм і нянавісць да нас пакуль што з'явіцца не могуць. Можа, гэта й не ён падпаліў наогул.

Румянцаў раззлаваўся:

— Ну, ён ці не ён, патрытызм гэта ці звычайны бандытызм, а я яго расстраляю. У наступны раз не будзе павадна іншым бадзцяца са зброяй у недазволеных месцах. Шабаш!

І ён разануў далонню па паветры, быццам паказваючы, што няма чаго далей валаводзіцца. Палешука адвялі ў пуно, пакуль паны-афіцэры пераапрунуцца і нап'юцца чаю з ромам. Гэта цягнулася амаль што цэлую гадзіну, і ўвесь гэты час паляшук спяваў нейкія, зусім не жаласныя спевы хрыплым голасам, падобным да лаю сабакі. Першым прыйшоў за ім Ратч і пабачыў: паляшук сядзеў, забіўшыся ў кут, і з цемры блішчалі яго вочы. Ратч спытаў:

— Чаму гэта ў цябе песні такія гнеўныя?

— Мужчынскія, — адказаў паляшук і зноў заціх.

Ратчу падабаўся гэты дзікун, нягледзячы на тое, што гэта была жывёла,

га, рэлігійнага, набітага забабонамі да мазга касцей і, разам з тым, моцнага, вытрымлівага.

Вось зараз ён, вядома, сумее, што загіне без сабаравання.

— Ты ў якога бога верыш? У уніяцкага альбо праваслаўнага?

— Чаго?

— Ну, дзе твой бог: у касцёле ці ў царкве?

Паляшук зітхнуў і адказаў упэўнена:

— А нашто бога саджаць у каменную будку? Бог у кожнай былцы і ў лясках і ў багне — паўсюль.

— Нейкі палітэізм, — падумаў папаручык.

Здаду Ратча затрашчаў барабан: падыходзілі салдаты.

Справа ўжо йшла к вечару. Стаяў шэры кастрычніцкі дзень, і хоць ранія маразы ўжо скончыліся — яны падтачылі лісце і яно валілася зверху чырвонымі варахамі, і лес безупынна шалахцеў, прыгавароны да страты.

Чорныя галіны дрэў асабліва ярка вымалёваліся на гэтай чырвонай казцы, а ліст ляцеў наўскасак, ляцеў, ляцеў.

Мадэрн

Старыя рыфмы выйшлі з моды,
Як крой шырокіх нагавіц,
А цётка-мода, як пагода,
На чвэрць, на сама больш—паўгода,
А там ізноў старонкі рві.

Не рыфмаваць жа век каханне
З несамавіцейшым жаданнем,
Альбо спакучанае сэрца
З уцешнай весткаю ў канверце.

І смешна гэта і балюча
І недакладныя сугуччы.

Ты іх у слове—на пачатку
Шукай, па новаму парадку,
А далей хай на самапас
Суладдзі пнуцца на Парнас.

Дык як жа будзе рыфмавацца,
Напрыклад, «мора»?
«Морак, змора»...
А калі сціпла, без авацыя,
Дык лапаць мусіць мець абору.

Вясна

Адлягаюць сцяжыны маіх успамінаў,
Растаюць, як пад сонцам сумёт,
А ці трэба каму паглыбляць каляіны
З году ў год назбіраных згрызот?

Хай праменне іх сушыць,
А ўлеўныя душы
Хай укрыюць зялёным плашчом...
Я стрымаць сваё сэрца, як некалі,
мушу,
Сад жыцця забяліўшы квачом.

Хай святлее з аддалаў,
Не будзючы жалю,
Хай не точыць яго хцівы гнюс!
Мы жылі і кахалі. Нішто не абмаліць
Летуценняў і прагі саюз.

Снягі

Зіма ў нас сёлета—красуня:
Без завірухі ані дня,

Турботы ўсе мае касуе
Мяцелічная мітусня.

Снег растае на цёплай скроні,
Паруюць кроплі на чале,
А віхар гоніць, гоніць, гоніць
Адны снягі другім услед.

Такой зімой у маладосці,
У дваццаць тры мае гады,
Патрапіла ў Сібір я ў гоці
З усенароднае бяды.

І пад завейныя кадрылі
Мы з ветрам біліся штодня,
Пакуль вырошчвала я крылле
Хоць мы з Пегасам не радня.

А ўлетку на шумлівай Кіі
Намыты драгамі пясок
Таіў залоцінкі малыя,
Што нёс паток з яе выток,

Ці гэта сонца палымнела,
Раззіхаецьшы ўвесь прасцяг,
Што бераг спрэс быў белы-белы,
Як снежных зім маіх працяг.

Цяпер не летую на Кіі,
Мой свет аблічча памяняў:
Ужо віхурную стыхію
Час упакорыў і суняў.

Хай вее снежная завая,
Пад ёй не зрушыцца страху,
І сэрца хіба не азлее,
Як на сіблагаўскіх шляхах,
Хоць тых сягоў і тут крыха.

1938

Без назвы

Каранаваныя хлусы!
Віншую вас!
Уладай здрады
Вы сцялі з нівы каласы,
Абы ўхапіць сваю прынаду.

Чыесьці вочы гасіць змрок,
Душа заходзіцца ў знямозе,

І анямелы мой радок
Адно хрыпіць і рыфмай грозіць.

А што мы можам? Праўда спіць,
Трызіць неспраўджанай надзеяй,
Калі ж на шлях маны ступіць,
Глядзі, куды ж бо завядзе ён.

Асілкі падаюць наўкоп,
Камлі буйныя пад пагрозай...
...Ужо не вешаюць падкоў,
Каб не ліліся ў хаце слёзы.

А ўвесь жыццёвы каштарыс,
Што доўга быў сумленна мерай—
Сягоння ён—капітан стары
Сатлелай літэсі і веры.

«Ад імені народа»

Народ—Вялікі Невядомы—
Як Герцан некалі назваў,—
Ты і стыхія, і свядомасць,
Ты—цішыня і грозны шквал.

Ты недасяжнасцю укрыты,
У неабдымнасці гучыш,
Той акавітаю наліты,
Што парушынкай робіць крыж.

Твае сыны, твае ўсе ўнукі,
Патомкаў тлум, нашчадкаў рой,—
Нікому ты не вяхаш рукі
Збытоўнай любасцю сваёй.

Не горнеш к сэрцу па адзнаках,
Не разліваеш пахвалы,
Не падсалоджваеш прысмакам
Ні авангарды, ні тылы.

Ты—роўнасць гор і дольных роўніц,
Ты—ўсім раўня, і гэтым дуж,
І ні ў палацы, ні ў шпакоўні
Сабе ў вянок не зрэжаш руж.

А скрозь рыхтуюць табе ўзвышшы,
Пагоркі глорый, гмахі слаў,
Якім яны падперты дышлем,
Які на іх марнуюць спляў?

Але ж ад імені народа,
Твайго вялічнага імя,
Твайго пароды і прыроды,
Твайго нібыта ўзнагародай
Спявакі шумныя грываць.

А ты, Вялікі Невядомы,
Глядзіш на гэтых немаўлят
З прыганкаў дома, як са стромы,
І не сыходзіцца, вядома,
Іх шпаркі зірк і твой пагляд.

Падлеткі

Плылі па небе аблачынкі,
І з іх смяяліся дзяўчынкі.
Смяшлівы быў настрой у неба,
І пырскаў смех з аблічча Феба.

Такі быў золачак вясёлы,
Што ўсё смяялася наўкола...
Хай дзень той будзе напамінкам,
Як засінула даль барвінкам,

Як неазмрочаныя смуткам,
Як незнаёмыя з абуткам,
Мы беглі боса праз палеткі—
Такія смешныя падлеткі.

У гасцях

Тут штосьці цмеецца ў каміне
І водарыць лясным кастром...
Мы хутка гэты дом пакінем—
Мы маем свой абжыты дом.

Як гэта добра, што ён ёсць—
Там начавала маладосць.
Яна заходзіла падвечар,
Хусціну ўскінуўшы на плечы,

То прапье, то нешта скажа,
Часамі слова ўжо не вяха,
Але вясёлая заўжды,
Закрэсліўшы і след бяды.

Не трэба скардзіцца сягоння—
Снег мякка падае на ўлонне,
І пачынае Новы год,
Як кожны ўладаца,
Свой паход.

Паляшук ішоў, аточаны чатырма салдатамі і нешта мармытаў сабе пад нос. Твар яго часам уздыгваў і на ім з'яўляўся нейкі дзіўны прызрысты выраз, амаль дзіцячы па яснасці. Калі ўжо амаль падышлі да месца расстрэлу — ён ненарокам пакінуў у каложы адзін поршань, але не заўважыў гэтага і пайшоў далей. Нага хутка пачырванела ад холаду, і Ратчу было непрыемна глядзець на гэта. Зусім скалелы ад холаду Румянцаў сказаў палешуку, калі яго паставілі да дуба:

— Ты б памаліўся б хоць.
Паляшук паслухмяна пачаў казаць наступнае:

— Матка боска заступніца... І свенты Осіп і свенты Мікола, станьце маім ворагам у глотцы колам. Заступіцеся за мяне і зямлю маю... Усіх сумуючых...

Відаць, ён нават не ведаў малітваў і паўтараў тое, што чуў калісь, без усялякага сэнсу. Ратч зарагатаў:

— Што гэта ён такое вярзе?
— Не бачыш — дурань, — адказаў Румянцаў.

А маленькі брудны чалавек усё казаў:

— Засі іх у багну, не дай ім сонейка пачыць... Дай хлеба астаўленым. Свенты Осіп і свенты Мікола... Калі не будзеце як дзеці...

На гэтым месцы ён запнуўся, паўтараў «як дзеці» і як бядасам толькі тут дайшло да яго тое, жудаснае, што з ім збіраюцца рабіць, бо ён раптам паў на калені і заплакаў:

— Не забівайце!.. Паночкі, не забівайце! Я вам грошай дам, шмат грошай!..

Румянцаў наліўся чырванню і зарычаў:

— Падыміся! Трусі! Нічожаства! Палешука сілкам паставілі да дрэва, але раптам Ратч сказаў задумліва:

— Скуль у яго могуць быць грошы? Можна, гэта іхні жонд прыхаваў тут частку свайго скарбу?

— Мажліва, — ажывіўся Румянцаў.

— Што ж, паспрабуем.
І зноў пакрочыў перад ім паляшук. Ісці давялося ўсяго хвілін пяць. Ля сухой асіны з развілкаю ён торкнуў пальцам у зямлю:

— Тут.

Салдаты пачалі рыць зямлю. Румянцаў з Ратчам пільна сачылі за ім, і вось урэшце салдаці штык стукнуў аб нешта. Гэтае нешта ўбачыла свят-

ло ў выглядзе невялічкай драўлянай скрынкі.

— Не, жондаўскім гэта быці не можа. Мала. Відаць, яго асабістае, — сказаў Ратч.

А Румянцаў прыбавіў:
— Вось падлы. А кажуць: галеча. Галеча галечаю, а грошы хаваюць.

Скрынку расчынілі і адтуль пасыпалася на жоўтую кастрычніцкую траву палешукоўскае «багацце». Асноўную частку скарбу складалі нейкія чатырохкутныя чорныя раменьчыкі.

— Пятроўскія раменныя грошы, — сказаў Ратч і плонуў.

Былі тут шчарбатыя, ззеленеўшыя грашы, а найболей таго палушкі, збітыя капейні з лішаймі, адна «Янава галоўка».

— Дык што ж ты мне кажаш, трасца твайго матары, — падступаў да палешука Румянцаў.

— Грошы, шмат грошай... Можна купіць... Не трэба.

— Э, ды чаго з ім размаўляць, — твар Румянцава зморшчыўся, — стаў яго да дрэва і канчай размовы.

Тагды паляшук зразумеў, што ўсё адно яго не адпусцяць і кончаць тут, ля гэтай сваёй скарбніцы і выцягнуўся, нават здаўся вышэйшым па росту.

— Гэта я падпаліў, — сказаў ён.

— Вы мяне заб'яце, але я сваё імя перадаў іншаму, і ён вас таксама падпаліць і заб'е, бо кроў бедных людзей... І вы прышлі ў гэты лес, не паклаўшы хлеба на пень і ён вас не выпусціць адсюль. Вы тут памрэце, бо вы кепскія людзі і я вас сапсаваў.

І чым больш ён гаварыў, тым больш Ратч ставаў упэўненым чамусьці, што паляшук ні ў чым не павінны. А Румянцаву прыйшло ў галаву, што асуджаны саскарнічаў у апошнюю хвіліну і не паказаў ім сапраўднай скарбніцы. Ён пачаў трохі (паляшук стараўся ля дрэва і маўчаў, толькі вочы яго з-пад брудных, навісшых на вочы касмыль, глядзелі з нянавісцю) і сказаў палешуку:

— Купі сабе жыццё.
— Мне не трэба жыцця, — адказаў жорстка і холадна паляшук.
Грымнуў залп.

II.
Калі паны-афіцэры пакрочылі ў парод, а знявечанае пякельнай пакутай цела палешука зарылі — адзін з салдат сказаў коротка:

— Эх, паны, на такога бедака грошы паквапіліся.

А другі прадоўжыў:

— А я ўпэўнены, што калі б там хоць дваццаць сапраўдных рублёў было — яго б выпусцілі жывым. Вось чаго грошы варты... Кажуць, паляшчкі, палешукі, а мне здаецца, што калі паны на такое здатны, дык нам з гэтых палешукоў прыклад браць трэба, а не біць іх.

Абяруўся да ямкі і нагою асцярожна ссыпаў туды грошы:

— Можна, хто падбярэ.

Ратч і Румянцаў ледзь адышлі ад месца страты, як у гушчары нехта варухнуўся. Абодва прыгледзеліся: ля самай дарогі стаяла нейкая жанчына ў лахманах са змрочным тварам, падобным на твар заморанай разумнай жывёліны. Двое дробных дзяцей трымаў за яе падол, трэці вісеў у нейкім лантуху за плячыма. У яе былі сурова нахмураныя бровы і глыбока праваліўшыся вочы, якія глядзелі некуды ў бок паляны. Пачуўшы трэск галіны пад нагою капітана, яна знікла, як быццам праваліўшыся праз зямлю.

— Гэтаі што яшчэ тут патрэбна? — спытаў Ратч.

— Не ведаю.

Адышлі далей, ззаду паказаліся салдаты і раптам Ратч, які напружана думаў аб гэтым, стаў.

— Стойце! — закрычаў ён. — Божжа ж мой! Здаецца, я пачынаю разумець... Вось чаму ён так прасіўся.

Быццам у падмацаванне яго слоў ззаду, з паляны, пачуўся прарэзлівы крык. Ён быў падобны адначасова і на вой і на лямант смяротна пакутваючага чалавека.

— Што гэта? — спытаў Румянцаў, усё яшчэ не разумеючы.

— А то, — адказаў Ратч з крывою пасмешчакай. — Жанчына, ваўчыха, ці, можа, яшчэ што.

Румянцаў зразумеў, уцягнуў галаву ў плечы і амаль пабег да сяла.

На сцэжцы, на шляху ляжаў поршань палешука, вада яшчэ не наліла яго скоптарам, і ўнутры плаваў жоўты асінавы лісток.

І толькі тут Ратч зразумеў усю непавярталнасць зробленага.

А на паляне лямантавала жанчына, і ў голасе яе адчуваўся такі адчай, такая безнадзейнасць, што здавалася, ўся зямля напоўнена ім і болей нічога не засталася на яе абдэртых, жабраціх абшарах.

Вечарам яны смяротна перапілься. Ратч узняўся і кінуў Румянцаву ў твар

3 фоталетапісу «ЛіМа»

Уладзімір Караткевіч. 1972 г.

Фота Ул. КРУКА.

абвінавачванне:

— Вы гэта зрабілі ад злосці. Ганарыцеся сваёй сумленнасцю, а самі жадалі абакрасці гэтага бедака.

— А чым вы за мяне лепшы, — адпарываў Румянцаў.

Ратч зваліўся на лаву і зарыдаў п'янымі слязямі. Румянцаў ірванаў каўнер мундзіра:

— І гэта паўсюль. У мяне пад Калугаю тое ж бачу ў вачах хамскіх. Хутка яны схопяцца за сякеру і тагды... Мы тут апошнія гоці, няпрошаныя на ўсёй зямлі, ненавісныя, прадрачоныя.

А Ратч рыдаў і праз рыданні чулася:

— О, як яны нас ненавідзяць!.. О, як яны нас ненавідзяць!.. Як жахліва нам жыць на зямлі!

Над хатамі раўла наваліцца, сыпала дажджом на загубленае ў лясах сляло, чорнаю сажай крыла ўсё навакол, і ў яе плачы чуўся і прадсмяротны стогн, і лямант кабеты, і грамавы рык народнай крыўды і помсты.

Публікацыя А. Вераб'я.

Праз тры дні ў Мінску

НЕМАГЧЫМА ПЕРАЦА-
НІЦЬ значэнне гэтага фестыва-
ля. Першы ўсесаюзны... Пер-
шы! Нарэшце! Ніякавата было
даведвацца, што фестываль
С. Пракоф'ева прайшоў не ў
нас, а ў Празе, М. Мусаргска-
га — у Мілане, што ў дружалю-
бнай Балгарыі штогод у Ста-
ра Загоры праводзіцца музычна-
тэатральны фестываль, а праз
чатыры гады — найцікавыя
конкурсы музычных тэатраў
НРБ...

І вось—першы такі форум у
нашай краіне, ды яшчэ ў Мін-
ску. Хоць ёсць у нас пэўныя
традыцыі — правядзенне ўсе-
саюзных фестываляў творчай
моладзі музычных тэатраў, але
хіба можна іх параўнаць па
маштабе і значнасці з сёлетнім
святам! Нам не проста цікава.
Нам — карысна: ёсць чаму па-
вучыцца... І калі гэта першая
ластаўка, што прыляцела да
нас зімой, не зробіць вясны, то,
безумоўна, наблізіць яе.

З кожным тэатрам мяне звяз-
ваюць тыя альбо іншыя ўзаема-
адносінны. І хоць большасць
спектакляў, уключаных у пра-
граму фестываля, мне не знаё-
мыя (тым больш цікава!), я
хачу падзяліцца думкамі пра
нашых гасцей і напярэдадні су-
стрэчы з імі.

«Вогненны анёл» С. Пракоф'е-
ва, другі ў нашай краіне зва-
рот да гэтай оперы. Пра спек-
такль узбекскага тэатра было
нямала захопленых слоў у дру-
ку. Як творчы падзвігі ацаніў
гэтую работу Я. Свяцкіна...
Добра, што музыка вялікага
Пракоф'ева заваёўвае сцэны
нашых тэатраў, асабліва — на-
пярэдадні 100-годдзя класіка
савецкай музыкі, якое будзе ад-
значацца ва ўсім свеце. Сярод
пастаноўшчыкаў «Вогненнага
анёла» — рэжысёр Ф. Сафарыў,
пра якога я чуў шмат добрага,
але, на жаль, не знаёмы з ім, і
дырыжор — галоўны дырыжор
тэатра, народная артыстка
СССР Д. Абдурахманавай — вы-
датны майстар, музыкант і ар-
ганізатар.

Гадоў 10—12 назад я атры-
маў запрашэнне паставіць на
сцэне Узбекскага тэатра імя
Алішэра Наваі оперу Д. Вердзі
«Баль-маскарад». Ніколі не
быў у Ташкенце і таму паехаў
пазнаёміцца са сцэнай, з выка-
наўцамі, папярэдне праштудзі-
раваў партытуру оперы, рых-
туючыся да гаворкі з Дзільбар
Абдурахманавай. Мяне сустра-
лі і чамусьці пачалі ўгаворваць
хутчэй наведвацца... на рынак,
распівваючы ўсе яго адметнасці.

Падзея не адбылася яшчэ, мы толькі чакаем яе. Чакаем з
вядомым радасна-травожным пачуццём: ШТО будзе, ЯК бу-
дзе!.. Адно ясна: падзея гэтая ўвойдзе ў гісторыю айчынных
мастацтва, і Мінск назавуць месцам правядзення ПЕРШАГА фес-
тывалю музычных тэатраў краіны.

Так, у сталіцы Беларусі неўзабаве пройдзе І Усесаюзны фес-
тываль музычных тэатраў. Ён праводзіцца ў рамках Усесаюзнай
творчай сустрэчы «Тэатр і час», пра якую нашы чытачы, безу-
моўна, ведаюць. З 1 па 12 снежня ў Дзяржаўным тэатры опе-
ры і балета БССР і на сцэне тэатра музычнай камедыі будуць
паказаны найбольш адметныя работы розных творчых калекты-
ваў краіны, уключаныя ў фестывальную праграму па рэкамен-
дацыі СТД СССР.

Адкрые гэтую праграму спектакль мінчан — «Вайна і мір»
С. Пракоф'ева (дырыжор Г. Праватораў, рэжысёр С. Штэйн,
мастак Э. Гейдэбрэхт). Фестывальную эстафету прымуць Акадэ-
мічны Вялікі тэатр Узбекскай ССР імя Алішэра Наваі («Вогнен-
ны анёл» С. Пракоф'ева — першая пастаноўка ў СССР у поў-
най аўтарскай рэдакцыі); Ленінградскі тэатр сучаснага балета
пад кіраўніцтвам Б. Эйфмана («Майстар і Маргарыта» А. Пят-
рова, спектакль «Легенда»); Саратаўскі тэатр оперы і балета імя
М. Чарнышэўскага («Утайманне свавольніцы» В. Шабаліна);
тэатр «Эстонія» (спектакль «Маналогі»); Тбіліскі тэатр оперы і
балета імя З. Паліяшвілі («Музыка для жывых» Г. Канцэлі,
«Барбале» паводле оперы «Кето і Катэ» В. Далідзе — Д. Кахі-
дзе). Акадэмічны тэатр оперы і балета імя А. В. Луначарскага

са Свядлоўска паказвае таксама дзве работы: «Казкі Гофмана»
Ж. Аффенбаха і «Парок» У. Кабекіна паводле твораў А. С. Пушкі-
на (стваральнікі гэтай оперы адзначаны сёлета Дзяржаўнай прэ-
міяй СССР); два вечары выступае і Ленінградскі Малы тэатр
оперы і балета (балет «Макбет» Ш. Калаша і аднаактовыя бале-
ты). Адэскі акадэмічны тэатр оперы і балета прадстаўлены опе-
рай В. Губарэнкі «Вій». На фестывалі адбудзецца вечар белару-
скага балета («Карміна Бурана» К. Орфа, «Балеро» М. Равеля,
«Вясна свяшчэнная» І. Стравінскага — аднаактовыя пастаноўкі
В. Елізар'ева).

Штодня спецыялісты, крытыкі будуць абмяркоўваць пабача-
ныя творы. Саюз кампазітараў СССР наладзіць семінар па пы-
таннях сучаснай савецкай оперы. Пройдуць навукова-практыч-
ныя канферэнцыі па пытаннях балетнага і опернага мастацтваў.
У рамках культурнай праграмы гасці Мінска змогуць пазнаёміць-
ца з работамі энтузіястаў Клуба сяброў оперы: «Медыум» Д.
Менці, «Чалавечы голас» Ф. Пуленка, «Альпійская балада» В.
Губарэнкі. 13 снежня — заключная канферэнцыя...

Фестываль пачнецца праз тры дні. Імгненні сустрэч калег і
сяброў, атмасфера спектакляў і творчых дыскусій, — усё гэта
ў нашых будучых публікацыях. А сёння прывітальнае слова фес-
тывалю і гасцям Беларусі адрасуе са старонак «ЛіМа» мінчанін,
оперны рэжысёр С. Штэйн. Здымкі ж, якія мы змяшчаем, —
своеасаблівае фотаафіша першага ўсесаюзнага музычна-тэат-
ральнага форуму.

Чакаем дарагіх гасцей

— Быць у Ташкенце ўпершыню і не пабываць на рынку?!

— Так, але я хацеў бы зірнуць на сцэну.

— Дык у вас рамонт, і на-
доўга?

— Тыдні на два, не больш...

— А як вы думаеце? — звяр-
нуўся я да прараба, і той упэў-
нена адказаў:

— Мінімум гады два.

— Вось цяпер — паехалі на
рынак.

Дзільбар Гулямаўна падары-
ла тады мне клавір оперы з
цёплым надпісам. Клавір гэты
цяпер літаральна побач са
мною, бо ў бліжэйшых планах
нашага тэатра — пастаноўка
оперы «Баль-маскарад».

ТБІЛІСКАЯ ОПЕРА... Знаё-
мая і не знаёмая мне. Гадоў
сем назад, калі ставіў на тбі-
ліскай сцэне «Яўгенія Анегіна»
П. Чайкоўскага, я добра ведаў
гэты тэатр. Аднак апошнім ча-
сам тут адбыліся настолькі
ўражлівыя перамены, што на
аснове вялікіх традыцый міну-
лага ўзнік ледзь не новы тэатр!

Цяпер тут — новае кіраўніцтва
на чале з выдатным дырыжор-
рам Д. Кахідзе. Талент не толь-
кі музыканта, але і арганізата-
ра, які добра ведае мэту; свое-
асаблівае мастакоўскае мыс-
ленне, воля, — усё гэта зрабіла
магутны ўплыў на творчае
жыццё тэатра, які рашуча вый-
шаў на шлях эксперыменту,
пошуку, барацьбы з разнаі-
мі стэрэатыпамі. З тэатрам су-
працоўнічаюць адметныя рэ-
жысёры, народныя артысты
СССР М. Туманішвілі, Р. Сту-
руа, шэраг кампазітараў Гру-
зіі.

На фестывалі будуць паказа-
ны два спектаклі: «Музыка для
жывых» Г. Канцэлі (пастаноўка
Р. Стурэа) і «Барбале»
(«Кето і Катэ») В. Далідзе —
Д. Кахідзе. Першы з іх —

нарадженне прынцыпова нова-
га твора як бы ў нетрах само-
га тэатра, сіламі яго майстроў,
другі — не менш прынцыповае
пераасэнсаванне нацыянальнай
класікі.

На мой погляд, вельмі ціка-
ва і перспектыўна гучаць думкі
самога Д. Кахідзе, накіраваныя
«Няма нічога больш згубнага
для опернага мастацтва, чым
музейны, «ахоўны» падыход.
Спраба распаўсюдзіць на опер-
ную класіку закон аб ахове
помнікаў — сусьпільны абсурд, а
катэгарычны патрабаванні ні-
чога не змяняць у партытуры
неабгрунтаваны з пункту гле-
джання мастацтва жывога тэ-
атра».

Што датычыць вакалістаў,
дык грузінская опера заўжды
вылучалася спевакамі высокага
класа. У гэтым мы, канечне, пе-
рканаемся пад час фестываля.

РЭПЕРТУАР САРАТАЎСКА-
ГА ТЭАТРА, яго творчае абліч-
ча вызначае ў нашы дні галоў-
ны дырыжор — выдатны музы-
кант Юрый Кочнеў. Заўсёды
цікавіўся ім, ведаю многія вы-
датныя спектаклі, пастаўленыя
пад яго музычным кіраўніцтвам.
На фестывальнай афішы
пазначана «Утайманне сва-
вольніцы» — адна з апошніх
адметных работ тэатра. Рэ-
жысёр-пастаноўшчык гэтай опе-
ры Вольга Іванова знаёмая
мінчанам па спектаклі «Мілья-
нерка» Я. Глебава ў Дзяржаў-
ным тэатры музычнай камедыі
БССР.

«Утайманне свавольніцы» —
твор выдатнага кампазітара
В. Шабаліна, які тонка, разум-
на і пэтычна прачытаў вядо-
мую п'есу У. Шэкспіра. (Аса-
біста для мяне цікавасць да гэ-
тай оперы асабліва: мне вы-
паў гонар першым у нашай
краіне ставіць «Утайманне
свавольніцы» — Куйбышаў,
1957 г.). Саратаўскі тэатр
мае цудоўную труппу, заўсёды

звяртаецца да своеасаблівага
рэпертуару, і я не сумняваюся,
што паказ «Утайманна сваволь-
ніцы» пройдзе ў Мінску з
поспехам.

ВЕЛІМІ ЛЮБЛЮ і няблага
ведаю музычны тэатры Адэ-
сы. Гэта горад даўніх музыч-
ных традыцый. Адэсіты не без
падстаў любяць паўтараць: ка-
лі спявак «прайшоў» у Адэсе —
ён пройдзе ўсюды! Ведаю і
спектакль «Вій», уключаны ў
праграму фестываля. Аўтар
оперы — адзін з самых вядомых
сучасных кампазітараў Віталі
Губарэнка, знаёмы мінчанам па
«Альпійскай баладзе», якую мы
ставілі ў Клубе сяброў оперы.
Уражвае перш за ўсё смелы і
нечаканы падыход да вядомай
апавесці М. Гогаля, трапіна
вызначаны жанр спектакля —
опера-балет. І гэта зусім не
арыганальнае — маўляў, абы
не так, як ва ўсіх, а глыбокае і
паэтычнае спасціжэнне сутнасці
фантастычнага твора. Надзі-
ва арганічны дуэт герояў —
спевака і балерыны. Своеаса-
бліва і цікавая рэжысура
А. Пачыкоўскага і, вядома ж,
як заўсёды ашаламляльна цу-
доўная работа даўняга сябра
нашага тэатра сцэнографа
Яўгенія Лыска. Спектакль ва-
біць народным каларытам,
жанравымі сцэнамі, гумарам,
лірыкай, фантастыкай, тонкасцю
і сакавітасцю характараў.

СВЯРДЛОЎСКІ ТЭАТР па-
асабліваму мне дарагі. Ён заў-
сёды імкнецца да новых бера-
гоў, заўсёды ішоў на рызык, і ў
большасці выпадкаў рызыка
не была марнаю. Цэлая плеяда
выдатных вакалістаў прайшла
праз сцэну гэтага тэатра. У
1979 годзе я ставіў тут «Сілу
лэсу» Д. Вердзі. Опера ішла на
мове арыганала і была пастаў-
лена ў казачна кароткі тэрмін:
3 студзеня — першая рэпеты-
цыя, 22 лютага — здача спек-
такля. Гэта магчыма толькі ў

тым калектыве, дзе высокі са-
праўдны прафесіяналізм, твор-
чая дысцыпліна, любоў да тэ-
атра не на словах, там, дзе
кожны займаецца сваёй спра-
вай і дзе ўвага ўсіх: ад дырэк-
цыі да ўпраўлення культуры —
скіраваная на дапамогу тэатру.
Дарэчы, у гэтай рабоце
ўдзельнічаў М. Маісеенка, ця-
пер саліст Дзяржаўнага тэатра
оперы і балета БССР.

У Свядлоўску вывучаюць
гледача. Я быў сведкам анке-
тавання, якое, безумоўна, па-
магае кіраўніцтву тэатра ў
фарміраванні рэпертуару і яго
перспектывы. Усе лепшыя тра-
дыцыі, якія закладваліся дзе-
сяцігоддзямі, не толькі пад-
трыманы, але і развіты цяпе-
рашнімі маладымі і таленавіты-
мі кіраўнікамі галоўным дыры-
жорам Я. Бражнікам і галоў-
ным рэжысёрам А. Ціцелем. У
пастаноўцы свядлоўчан бу-
дуць паказаны ў Мінску два
спектаклі. «Парок» — пушкін-
скі трыпціх У. Кабекіна, літа-
ральна народжаны ў тэатры, ён
выклікаў вялікую грамадскую
цікавасць, адзначаны сёлета
Дзяржаўнай прэміяй СССР.
Дарэчы, сярод пастаноўшчы-
каў — галоўны мастак нашага
тэатра Э. Гейдэбрэхт. «Казкі
Гофмана» Ж. Аффенбаха пры-
вабліваюць магчымасцю параў-
наць рэдакцыю твора, прапанаваную
свядлоўчанамі, і пастанаву
гэтай оперы на мінскай
сцэне, выканаўчы ўзровень гас-
цей і нашых артыстаў, музы-
кантаў.

ЧАКАЕМ ФЕСТИВАЛЬ з
нецярпліваасцю... І, канечне,
— чаго ўжо хаваць! — з вялікім
хвалеваннем. Бо выносім на
суд саюзнай грамадскасці наш
спектакль «Вайна і мір» С. Пра-
коф'ева, спадзеючыся апраў-
даць гонар адкрыцця форуму.
Акрамя таго, у рамках куль-
турнай праграмы фестываля
пакажам два спектаклі, створа-
ныя ў «Клубе сяброў оперы»
(пра іх чытач «ЛіМа» ведае),
— «Медыум» Д. Менці і «Аль-
пійская балада» В. Губарэнкі.

Чакаем сустрэч, дыскусій,
чалавечых і творчых кантак-
таў.

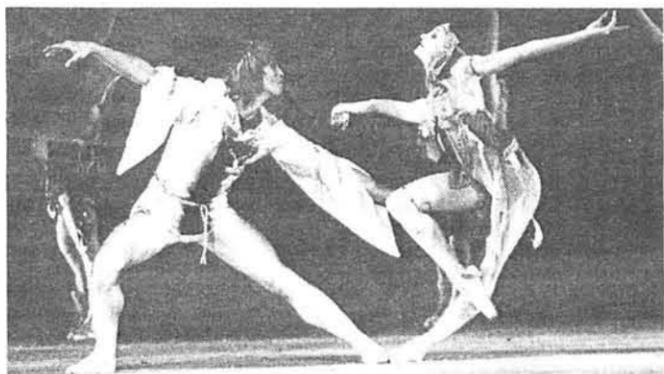
Для дзеячаў беларускага му-
зычна-тэатральнага мастацтва
такі фестываль — не толькі го-
нар, а і велізарная адказнасць:
творчая і арганізацыйная.

Шчырае дзякуй усім, хто
рыхтуе гэтае свята. І — да су-
стрэчы, дарагія сябры!

Сямён ШТЭЙН,
народны артыст БССР,
рэжысёр Дзяржаўнага
тэатра оперы і балета БССР.

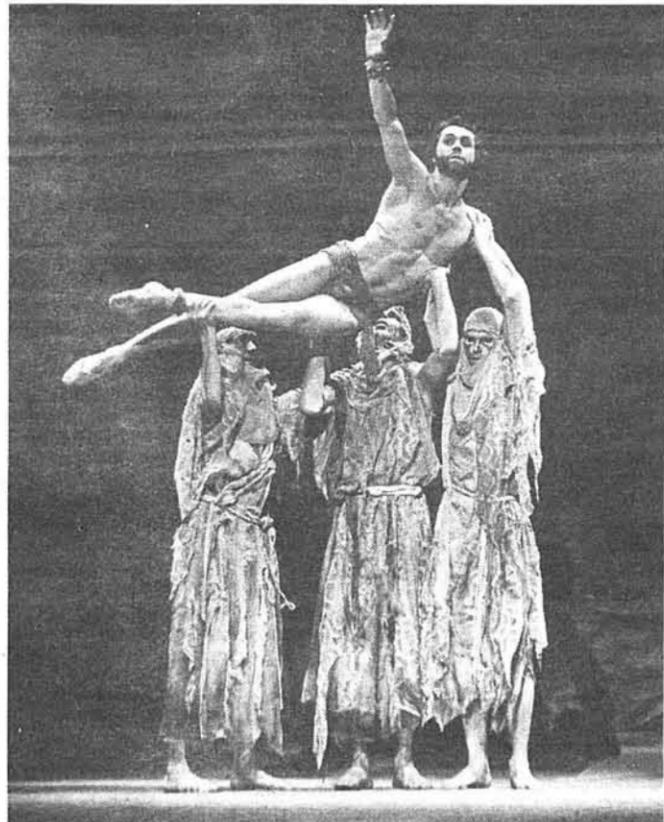
Тбіліскі тэатр оперы і балета. Сцэна са спектакля «Барбале».

Заслужаны артыст БССР У. ІВАНОВ і лаўрэат Усесаюзнага конкурсу І. ДУШКЕВІЧ у спектаклі «Карміна Бурана» (Мінск).

«Прарок» у Свядлоўскім тэатры оперы і балета.

Ленінградскі тэатр сучаснага балета. Спектакль «Легенда».

Народны артыст Узбекскай ССР В. БРАУН (Рупрэхт) у оперы «Вогненны анёл» (Ташкент).

ТЭЛЕГЛЕДАЧЫ — народ патрабавальны, і ўсё-такі наўрад ці хто скажа, што ў лістападзе па тэлебачанні не было чаго глядзець. Справа не толькі ў тым, што асобныя перадачы зрабіліся больш цікавымі і насычанымі, а адзін тэлетыдзень істотна розніцца з другім. Святочны тыдзень рэспубліканскага тэлеэкрана займае адну заўважальную рысу: ён быў асабліва багаты на дакументы. Гэтыя

гістарычнага матэрыялу. Гаворка ідзе не пра інсцэніроўкі «пад дакумент», хоць намаганні з'яўляюцца з ігравымі эпізодамі ёсць. Гаворка пра дакумент, які быў на нова стварэцца ў нашай прысутнасці, па-новаму намі ўспрымаецца. Першы біёграф У. І. Леніна Іван Баранкевіч, камуніст Карл Ландэр, члены першай у Заходняй Беларусі камуны «Труд» — вось героі тэлеаповяду, дзе мантаж кадраў з аўтарскім каментары-

ма на экран у святочныя дні абнаўдзёвае: на тэлебачанні адбываюцца відэаочныя перамены.

На фоне гэтай вострай работы прэснымі і бязадраснымі падліся будзённыя перадачы — пра аўкцыён тэхнічных ідэй у Баранавічах, і гутарка брэсцкага журналіста пра нарыхтоўку цукровых буракоў... Яны не выйшлі за межы ведамасных інтарэсаў, хоць і мусілі распаўсюджваць перадачы вопыт. Маўляў, хочаце — прымаіце гэты самы вопыт, не хочаце — ваша справа, але мы вас праінфармавалі. Нават у такім сацыяльна значным цыкле як «Спадчына» экран заанадаваў спакойны. Гутарка пра помнікі доўлідства ў Полацку ператварылася ў сухую навукова-папулярную лекцыю па гісторыі архітэктуры.

Сіла факта

БТ: разам ля экрана

сведкі часу рабілі глядачоў саўдзельнікамі нашай гісторыі і адпавядалі агульнаму настрою глядацкай аўдыторыі, выкліканаму святкаваннем 70-годдзя Кастрычніка.

Вядучае месца заняла рубрыка «Уся ўлада Саветам», якую склалі расказы ветэранаў партыі, — простыя і сціплыя. Трэба аддаць належнае супрацоўнікам рэдакцыі прапаганды, якія стварылі асаблівую, нязмужаную атмасферу ў студыі.

Тэлерасказы — сёння хіба не адзіны пераканаўчы сродак, каб звярнуцца на экране да герояў рэвалюцыйнага мінулага. Надалі яны выразнасці і новай дакументальнай стужкі «Пра час свой гавару». Стужка прыцягвае шчырасцю, сур'ёзнасцю і чалавечнасцю размовы, адсутнасцю параднасці, лозунгавасці, да таго ж, аўтары не збаяліся прапанаваць самастойны погляд на тое, што ўжо набыло грамадскую значнасць і агульнае прызнанне. І гэты погляд «з сёння» надае новае адценні абагульненаму вобразу пакалення.

Адначасова праграма паказвае ўзоры іншага падыходу да

ем і іграў акцёраў дазволіў выйсці за межы факта, быццам рассунуўшы ягоныя рамкі. Гэты мастацка-публіцыстычны паказ гісторыі праз канкрэтныя лёсы зноў пераканаў у тым, што перавага тэлебачання — у здольнасці экрана гаварыць пра мінулае ў сённяшнім часе. Да сугучнасці з канкрэтнымі падзеямі імкнуліся і прэм'еры мастацкіх твораў — спектакль «Незабыўная ноч» і, асабліва, фільм «Рэвалюцыйны эцюд», якія заслугаюць асобнай размовы.

А самае моцнае ўражанне зрабіла новая дакументальная стужка «Чыя гэта справа?». І перш за ўсё таму, што фільм трывожыць душу, не пакідае аб'якавым. Даўно не сустракала на экране асоб па-сапраўднаму дзейных, а не проста гаваркіх. Цікаваць аўтараў да гэтых людзей, да іх клопатаў — непадробная. Праўда, пытанне з назвы стужкі (хто вінаваты ў нядабрым стаўленні да перспектывных навуковых працавак) застаецца без адказу, але сам па сабе выхад філь-

Паўвердзіла сваю высокую рэпутацыю праграма «Служба вашага настрою». Абмяркоўваючы праблемы індывідуальнай працоўнай дзейнасці, яе ўдзельнікі кампетэнтна адказвалі на лісты і тэлефонныя званкі. У перадачы «Грамадскае меркаванне» таксама гучалі карысныя парады — як арганізаваць трохзменную працу на прадпрыемстве, — але яны часам вельмі нагадвалі звычайную юрыдычную кансультацыю.

Аўтараў інфармацыйна-музычнай праграмы, якая выйшла ў эфір першага кастрычніка, апанавала жаданне любой цаной пазабуць аўдыторыю, але, маніруючы эпізоды, парупіцца хоць бы пра захаванне звычайнай логікі — яны не паспелі...

Пералік перадач можна доўжыць. Як жа ўсе яны адлюстроўваюць новае ў грамадскім жыцці рэспублікі? Шмат якія перадачы адышлі ад традыцыйных прыёмаў і форм, шмат якія нічога новага так і не знайшлі...

Людміла ШЫЛАВА.

«ЛіМ» ПАВЕДАМЛЯЕ

Сярод бліжэйшых юбілейных дат у гісторыі беларускага народа — гэтыя дзве належаць да ліку найбольш значных. 2 лютага 1988 года спаўняецца 150 гадоў з дня нараджэння рэвалюцыянера-дэмакрата Кастуся Каліноўскага і 125 гадоў з дня пачатку паўстання 1863—64 гг. на Беларусі і ў Літве, якім ён кіраваў. Постаць гэта-

Словы Янкі Купалы: «Я адплаціў народу, чым моц мая магла: зваў з пугаў на свабоду, зваў з цемры да святла», што пастаўлены эпіграфам побач з адным з ленінскіх выказванняў, дакладна выражаюць змест гэтай кнігі, якая ўпершыню ў такой паўнаце падае шматлікі матэрыялы, якія тычацца К. Каліноўскага.

ная дзейнасць К. Каліноўскага» ахоплівае дакументы і матэрыялы, што характарызуюць самыя розныя перыяды яго дзейнасці. У другую ўвайшлі ўспаміны сучаснікаў рэвалюцыянера.

Прадмову да зборніка напісаў В. Шалькевіч. Ён жа, дарэчы, і аўтар кнігі «К. Каліноўскі, старонкі біяграфіі», якую выпускае выдавецтва «Універсітэцкае».

Пэўныя моманты жыцця і рэвалюцыйнай дзейнасці К. Каліноўскага ажывуць ў дакументальным фільме «Супрацьстаянне», падрыхтаваным на кінастудыі «Беларусьфільм», у аб'яднанні «Летапіс». Аўтар сцэнарыя У. Майсееў, рэжысёр І. Шышоў, апэратар С. Канаваляў імкнуліся спасцігнуць сутнасць здзейснага К. Каліноўскім з пазіцыяй дня сённяшняга, паказаць яго ролю і месца ў кантэксце рэвалюцыйных падзей мінулага стагоддзя.

Кнігі, прысвечаныя жыццю і дзейнасці К. Каліноўскага, дакументальная стужка, якая апавядае пра яго, — частка шырокай праграмы падрыхтоўкі святкавання 150-годдзя з дня нараджэння К. Каліноўскага і 125-годдзя паўстання на Беларусі і ў Літве. У лютым 1988 года павінна прайсці юбілейная сесія Ададзялення грамадскіх навук Акадэміі навук БССР, рыхтуецца выпуск значкоў, паштовых марак, канвертаў.

Наш кар.

Кастусь Каліноўскі і сучаснасць

га мужнага барацьбіта за сацыяльныя і нацыянальныя свабоды працоўнага беларускага народа, выказніка яго права на развіццё нацыянальнай культуры з цягам часу на небасхіле гісторыі высвечваецца ўсё больш ярка і прывабна. Таму так актыўна рыхтуецца грамадскасць рэспублікі да гэтых знамянальных дат.

Пад эгідай Інстытута гісторыі партыі пры ЦК Кампартыі Беларусі — філіяла Інстытута марксізму-ленінізму пры ЦК КПСС у выдавецтве «Беларусь» выходзіць кніга «К. Каліноўскі. З друкаванай і рукапіснай спадчыны». Зборнік падрыхтаваны кандыдатам філасофскіх навук В. Шалькевічам, кандыдатамі гістарычных навук М. Сташкевічам і А. Гесь пад кіраўніцтвам доктара гістарычных навук Р. Платонава.

Першы раздзел зборніка так і называецца — «З друкаванай і літаратурнай спадчыны». Безумоўна, цікаваць чытача выклічуць нумары нелегальнай рэвалюцыйна-дэмакратычнай газеты «Мужыцкая праўда», якую на Беларускай мове К. Каліноўскі выдаваў сумесна з В. Урублеўскім і Ф. Ражанскім — яны падаюцца ў фотакопіях (тэкст змешчаны ў перакладзе на рускую мову), а таксама інструкцыі, адозвы, напісаныя К. Каліноўскім і яго паплечнікамі, запіскі, лісты, у тым ліку і вядомы зварот да беларускага народа — «Лісты з-пад шыбеніцы».

Да першага раздзела тэматычна далучаецца «Дадатак» у дзвюх частках. Першая з іх — «Жыццёвы шлях і рэвалюцый-

Цяжка сказаць, у якой ступені тэрмін «перабудова» можна літаральна аднесці да выяўленчага мастацтва. Яшчэ Маркс адзначаў, што пэўныя перамены розскі мастацтва неабавязкова адпавядаюць стану развіцця матэрыяльнай асновы грамадства. Мастацтва — гэта не люстэрка эканомікі. Пра тое ж сведчыць і наша гісторыя. Нездарма мы зноў і зноў вяртаемся да культурных здабыткаў 20-х гадоў. Бо ў тая часы рухавіком культурнага працэсу была вера ў грамадскія ідэалы, якой не магло быць ні ў гады культу асобы, ні ў больш блзкія «застойныя гады».

Калі-небудзь мастацтва «застойных гадоў» будзе тэмай спецыяльнага гістарычнага даследавання. Але для нас гэта пакуль што не гісторыя, а рэчаіснасць. У

рычны вобраз: рэвалюцыя прадстаўлена ў абліччы жанчыны, апранутай у нешта сярэдняе паміж... бальнай сукенкай і шынялём. Яна нібы пагрозліва замаханулася сярпом і молатам на нябачнага ворага. Алегорыя атрымалася ледзь не двухсэнсоўная — з пафасам, наогул, трэба асцярожней, бо перабор дае нечаканы, зусім процілеглы задуме эфект. Некаторыя ракурсы «Нараджэння рэвалюцыі» вельмі нагадваюць постаць Мацірадзімы на Мамаевым кургане. Гэта значыць, што скульптура не толькі вобразным ладам, але і формай належыць іншаму часу.

У большай ступені адпавядае сённяшнім эстэтычным крытэрыям другая работа Анікейчыка — «За гонар музы». Тут якраз знойдзена мера экспрэсіі, гіста-

ло гаварыць пра густаўшчыню... «Рубеж» — чалавек з пачварна гіпертрафіраванымі мускуламі ў шлеме рымскага воіна. За нейкай рысай, рубяжом ён увогуле губляе чалавечае аблічча, ператвараецца ў машыну.

Новыя пластычныя рысы выявіліся і ў работах А. Мятліцкага — аўтара кампазіцыі «Мадонна». У параўнанні з папярэднімі скульптурамі мадэліроўка формы стала больш канструктыўнай, паменшыліся «вострыя вуглы», надаецца больш увагі сілуэту.

Нестандартнасць мыслення, умненне даць новую і пры гэтым пластычна выразную трактоўку традыцыйнай тэмы (а гэта адзнака прафесіяналізму) прадэман-

тварамі (А. Бацвінэнак «А. Мяснікоў»). Не забыта і вытворчая тэма — падобныя на вандроўных менестрэляў «Будаўнікі газанавода» В. Лабачэўскага.

Вялікую групу скульптур можна вызначыць як «асацыятыўныя». Напрыклад, твор К. Лышчыка «Чычэрын» паўтарае агульна вядомы партрэт Несцерава работы Корына. Скульптура А. Чыгрына «К. Крапіва» нагадвае пластыку помніка Хасэ Марці ў Гаване. Партрэт лётчыка скульптара Э. Астаф'ева выклікае асацыяцыі з «Фідэлем Кастра» А. Анікейчыка. Я не сцвярджаю, што гэта плагіят. Мабыць, гэта проста няўменне асэнсаваць чужы вопыт. Мастак павінен ведаць гісторыю сусветнай і сваёй нацыянальнай культуры, ведаць, што робіцца ў свеце. Але пры адсутнасці самастойнага мыслення самая сумленна вучоба ўсё роўна прывядзе да падсвядомай кампіляцыі і далей — да свядомага плагіяту.

А паміж гэтымі «палюсамі» сярод твораў, якія засталіся ў памяці (іншая справа — са знакам плюс або мінус), — вялікая колькасць бронзы і гіпсу, што не выклікала ніякіх пачуццяў, акрамя абыякавасці. Гэта ў асноўным так званыя «галовы» — бюсты больш ці менш падобныя да арыгіналаў. Здавалася, што ўсе яны зроблены адною рукою. У гэтай шэрагу растануліся ўсе астатнія фарбы экспазіцыі.

У мастацкіх выставах кароткае жыццё — ад некалькіх тыдняў да некалькіх месяцаў. Набытыя Міністэрствам культуры ці Саюзам мастакоў работы знаходзяцца ў сховішчы Палаца мастацтваў, астатнія вяртаюцца ў майстэрні мастакоў. Застаюцца толькі ўражанні ў памяці гледачоў — і нявырашаныя пытанні, галоўнае з якіх: для каго робяцца выстаўкі?

Мне даводзілася бываць на абмеркаваннях экспазіцыі ў Палацы мастацтваў. І амаль кожны раз, калі канстатаваўся непрыемны факт, што выстаўка не мела грамадскага рэзанансу, вінаватых знаходзілі ў цэху мастацкай крытыкі. Маўляў, мастацтвазнаўцы не святлілі падзею ў прэсе, не выказалі сваіх меркаванняў своечасова, не зацікавілі гледача. Але ж, мне здаецца, што ў шэрагу выпадкаў, калі б мастацкія крытыкі выканалі ўсё, што ад іх патрабуюць і зрабілі гэту справу сумленна, дык наведвальнікаў у залах Палаца было б

ПАМІЖ ПОЛЮСАМІ — АБЫЯКАВАСЦЬ

Скульптура на рэспубліканскай выстаўцы «Краіна Саветаў»

чым няцяжка было ўпэўніцца на апошняй рэспубліканскай мастацкай выстаўцы «Краіна Саветаў» і пра што пісалі ў «ЛіМе» мастацтвазнаўцы, аналізуючы раздзелы жывапісу і графікі. Тая ж праблема адлюстроўваў і раздзел скульптуры.

Каб зразумець, што беларуская скульптура перажывае не самы лепшы час, не трэба нават хадзіць у выставачныя залы і музеі. Дастаткова прайсціся па горадзе. У сталіцы рэспублікі набярэцца не многім больш чым дзесятак помнікаў. А калі сярод іх падлічыць вартыя ўвагі гледача, адметныя ў мастацкім сэнсе творы, дык пальцаў адной рукі будзе зашмат. Адзін пластычна неапрацаваны, другі стаіць не на сваім месцы, без трэцяга горад увогуле мог бы абысціся... Як архітэктурна-пластычную кампазіцыю сур'ёзна можна разглядаць толькі помнік Леніну, помнік Купалу і манумент Перамогі.

Лічылася (і цяпер па інерцыі лічыцца), што калі тэма надзённая, патрэбная, дык можна дараваць аўтару і тэхнічныя недахопы і нават адсутнасць густу. Відаць, з гэтай прычыны ў адрас аўтараў мемарыяла «Брэсцкая крэпасць-герой», помніка Якубу Коласу ў Мінску, «Прарыву» ва Ушачах дагэтуль не прагучала ні слова крытыкі. Хоць гэтыя немаштабныя бетонна-бронзавыя збудаванні з-за сваіх памераў рэжуць вока нават на фотаздымках. Я свядома спасылаюся на «хрэстаматыійныя» творы. Есць, зразумела, і горшыя, але гэтыя — на вачах ва ўсіх.

У апошнія дзесяцігоддзі не рабілася нават спробы суаднесці стан нашай скульптуры (а таксама іншых відаў мастацтва) не тое, што з сусветным, але і з усеагульным узроўнем. Мы па звычцы плануем «ад дасягнутага», а дасягненням сваім пры адсутнасці такога параўнання наўрад ці можам даць аб'ектыўную ацэнку.

Пасля з'езда беларускіх мастакоў, дзе ішла сур'ёзная размова і пра зніжэнне цікаўнасці гледача да выяўленчага мастацтва, чакалася, што выстаўка стане пунктам адліку ў дэмакратызацыі мастацкага жыцця рэспублікі, што, нарэшце, выстаўкі будуць рабіцца не для плана, а для гледача. Але ўжо ўводны раздзел, які складалі выключна скульптурныя творы, сведчыў пра тое, што прынцыповых перамен не адбылося. Наведвальнікі выстаўкі сустракалі чарада бюстаў, якія, мабыць, павінны былі сімвалізаваць пераемнасць пакаленняў, ствараць гераічны вобраз нашага часу. Але падабраныя работы не па мастацкіх вартасцях (пасля прагляду ўсёй экспазіцыі стала відаць, што выбіраць не было з чаго) — «вобраз часу» атрымаўся вельмі спрашчаны, аднамерны.

Дамініанта ўводнага раздзела — скульптура А. Анікейчыка «Нараджэнне рэвалюцыі». Яна таксама займала гэтае пачаснае месца толькі таму, што ніхто з беларускіх скульптараў не зрабіў твора, які б мог адпавядаць маштабу падзеі — 70-годдзю Кастрычніка. Вось і давалося за адсутнасцю лепшага ўладкаваць на пастамеце работу «на тэму» — скульптуру, на мой погляд, выпадковую і для гэтай экспазіцыі, і ў пэўным сэнсе для самага аўтара.

Анікейчык імкнуўся стварыць алега-

рычная дакладнасць у дэталіх спалучаецца з мастацкай умоўнасцю агульнага ладу кампазіцыі. Гэта станковае работа, якую хочацца бачыць у манументальным маштабе.

Есць пачуццё сучаснасці і ў скульптурах Л. Гумілеўскага. Яны пазнаюцца адразу, і ў той жа час творчая манера скульптара не надакучае. Новая работа — партрэт народнай артысткі СССР А. Клімавай. А я прыгадваю вобразы Рахманінава і Міколы Гусоўскага. І тут і там вызначальная рыса герояў Гумілеўскага — інтэлігентнасць.

Артыстка ў ролі каралевы. Калі б не дзве тэатральныя маскі, што дэкарыруюць спінку трона, можна было б забыць, што гэта тэатр, а не тронная зала. За вонкавай стрыманасцю гераіні чытаецца вялікая ўнутраная энергія.

Свой пазнавальны почырк мае і С. Бандарэнка. Большасць беларускіх скульптараў можна лічыць паслядоўнікамі «суровага стылю»: абагульненыя, падкрэслена тэктанічныя формы, ніякіх «дробязей». Скульптуры ж Бандарэнкі будуць менавіта з «дробязей». У яго партрэтах усё дакладна — ад падэшвы бота да гузіка. А калі ён лепіць, напры-

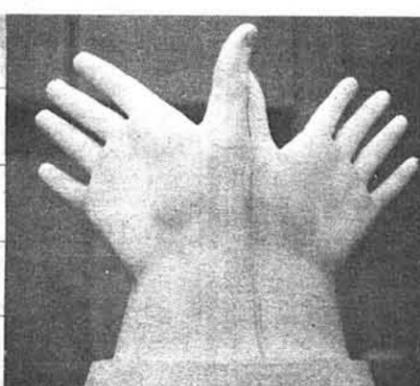
стравалі У. Слабодчыкаў («Голас Ільіча»), А. Фінскі («Думка»). Вобраз У. І. Леніна вырашаны Слабодчыкавым без пафасу, што для беларускай пластыкі з'ява адносна новая. «Думка» Фінскага — вартая ўвагі спроба зрабіць абагульнены партрэт сучаснага навукоўца.

Вобразы слаўных сыноў Беларусі пэрта Адама Міцкевіча і воіна Давыда Гарадзенскага выйшлі з-пад рука В. Янушкевіча. Сапраўды паэтычную трактоўку вобраза Алаізы Пашкевіч прапанаваў гледачам А. Дранец. Сугучча з прыродай як галоўная ўмова гарманічнага развіцця чалавека — тэма скульптуры П. Лука «Белавежская пушча». Моладзь не проста цікавіцца мінуўшчынай, а імкнецца да глыбокага асэнсавання гістарычных і культурных каранёў свайго народа.

На заканчэнне гаворкі пра «пазітыўную» частку выстаўкі можна яшчэ прыгадаць арыгінальныя кампазіцыі В. Антановіча «Кірыла Тураўскі» і Г. Гаравой «Дзекабрысты», зварот І. Казака да вобраза Язэпа Драздовіча, своеасаблівую трактоўку вобраза Дантэ А. Салытыцкім, ды яшчэ работы С. Гарбуновой

М. КАНДРАЦЬЕВ. «Алегорыя мастацтва».

Л. ГУМІЛЕЎСКІ. «Сустрэча».

А. ФІНСКІ. «Думка».

клад, каня, дык і кампазіцыю называе ягонаю мянушкай, бо гэта заўжды канкрэтны конь. Але выпадковых дэталей, якія б супярэчылі задуманаму вобразу, няма. Усё неабходна, усё асэнсавана, усё вылеплена з любоўю. Я б сказаў, што з маленькіх цаглінак скульптар можа стварыць манументальную пабудову. Мабыць, варта згадзіцца з архітэктарамі, якія гавораць, што чым драбнейшы модуль, тым больш варыянтаў гнуткіх спалучэнняў ён дае. Гэта палажэнне слухнае увогуле і для выяўленчай пластыкі.

Скульптуры Бандарэнкі «Адапт» і «Рубеж», што экспанаваліся ў экспазіцыі «Краіна Саветаў», былі прапанаваны яшчэ на сёлётную рэспубліканскую мадэльную выстаўку. Але чамусьці былі адхілены выстаўкай на апошнім этапе. Дарэчы, скульптура «Перамога» таго ж аўтара, работа значна слабейшая (для Бандарэнкі гэта ўжо быў пройдзены этап), тады ў экспазіцыю прайшла. Пра густы спрацаца не прынята, але ў дадзеным выпадку трэба бы-

(«Я дала яму тваё імя») і Л. Давідзенкі («Лега», «Радасць»). Шчыра кажучы, не надта многа для рэспубліканскай выстаўкі...

На другім полюсе экспазіцыі (я маю на ўвазе відавочна няўдалыя скульптуры) работ таксама няма. Скульптура А. Курачкіна: будаўнік з гордым выглядам, камандзірскім жэстам распасцёр руку над выкладзеным з цэглы словам «Мір!». Аморфная, тэхнічна бездапаможная «Апасіяната» Ю. Палякова...

Работа А. Бачкарова «Цяжкія дні рэвалюцыі». Незразумела, якія канкрэтныя цяжасці меў на ўвазе аўтар. Гэтую кампазіцыю з такім жа поспехам можна было прысвяціць грамадзянскай вайне, калектывізацыі. Бо постаць голага чалавека са зброяй (у дадзеным выпадку са стрэльбай) можа адпаведна жаданню аўтара сімвалізаваць любы час. Як, дарэчы, і голы ці амаль голы чалавек са сцягам («Паўстанне» У. Канцавога).

Былі на выстаўцы партреты рэвалюцыянераў са стандартнымі «валявым»

яшчэ меней. Бо аб'ектыўны агляд быў бы для многіх выставак дрэннай рэкламай.

Калі мастак абыякавы да гледача, глядач абыякавы да такога мастацтва.

Так, сапраўды — беларуская скульптура перажывае не самую лепшую сваю часіну. І ў той жа час нельга забываць, што ў нас ёсць традыцыі, вопыт і таленавітыя майстры сярод моладзі, сярод старэйшага і сярэдняга пакаленняў. Час працуе на прагрэсіўныя перамены. Аздараўленне сацыяльна-палітычнага стану краіны, безумоўна, адаб'ецца і на выяўленчым мастацтве. Хацелася б, каб аб'ектыўны мастацтвазнаўчы аналіз стаў першай лагавіцай у нашым набалелым пытанні мастацкай творчасці.

У экспазіцыях мастацкіх выставак адлюстраваны ўсе нашы надзённыя праблемы, і творчыя, і арганізацыйныя. Напэўна, з выставак і варта пачынаць іх вырашэнне...

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ.

ВЕРШАМ НАСПЕЛА ПАРА

«Тры ўзросты Казановы»
М. Цвятаевы, Сцэнічная на-
пазіцыя і пастаноўка Я. Сіма-
нава, Рэжысёр—Я. Князеў, Ма-
стан—Б. Месэрэр.

Гродзенскі абласны драма-
тычны тэатр. 13 лістапада 1987
года.

Мы яшчэ не паспелі пры-
звычайна да таго, што займелі
магчымасць па-сапраўднаму
знаёміцца з творчасцю Марыны
Цвятаевай, а тэатр ужо прапа-
нуе сваё вобразнае асэнсаванне
свету цвятаевскай паэзіі. Тэатр
прыспешвае нас і, здаецца, нез-
дарма. Спектакль гродзенцаў
быццам перасцерагае, каб у
нашым сённяшнім імклівым
жыцці не згубілася самае ад-
вечнае, самае ўзвышанае па-
чущэ... Каханне.

...Далёкае XVIII стагоддзе.
Прыгоды таямнічага Казановы
пададзены праз тры моманты
яго жыцця, вызначаны і азора-
ны непаўторнай індывідуаль-

насцю паэта. І гістарычная ад-
даленасць, і аўтарская адмет-
насць паэтычнай мовы ўгад-
ваюцца з першай сцэны пра-
лога. Скупое чорнае адзенне
сцэны, чароўная музыка, дзі-
восная мелодыя слоў, рытміч-
на вывераныя мізансцэны—усё
гэта ўтварае напярэднясць
напярэднясць атмасфе-
ру спектакля. Уражвае і незвы-
чайнасць абставін, і сапраўд-
насць чалавечых пачуццяў.

Акцёрскае выкананне адпа-
вядвае агульнай танальнасці
спектакля. На жаль, формы
цвятаевскіх вобразаў, не пад-
мацаваныя выразным сцэніч-
ным дзеяннем, часам успры-
маюцца статэчна, самі па са-
бе. Іх паэтычную напоўненасць
важна арганічна спалучыць з
акрэсленым драматызмам ро-
ляў. Тады, здаецца, характары
на сцэне набудуць глыбіню і
ёмкасць.

Здольны пашырыць межы
сцэнічнага існавання свайго
героя В. Мірны—знойдзены ім
выразны знешні малюнак ролі
27-гадовага Казановы свед-
чыць пра неардынарнасць і су-
пярэчлівасць гэтай чалавечай
натуры. Каштоўна, што ўжо ў
маладым Казанове акцёр вы-
яўляе пэўныя адзнакі будучай
старасці. Аднак (і пра гэта трэ-
ба памятаць), паводле самой
Цвятаевай, ягоны герой—«во-
стры вугал». І тут сцэнічнаму
вобразу нестася эмацыянальнай
узрушанасці, душэўнага пары-
вання.

У прэм'ерным паказе цяжка
дакладна вызначыць сутнасць
другога ўзросту Казановы—40
гадоў. Роллю яго выконвае
Э. Мурашоў. Акцёр тонкага
псіхалагічнага складу, ён на
гэты раз абмежаваў сваё вы-
кананне пэўнай сузіральнасцю.
Аднак наўрад ці толькі ён
адною вычэрпваецца створаны
Цвятаевай характар.

І першы, і другі «ўзросты»—
гэта метафарычныя старонкі
жыцця, якія ўспыхваюць у па-
мяці 73-гадовага Джакома Ка-
зановы, А. Акчурын, акцёр кід-
кага імпульснага тэмпера-

Народны артыст СССР Я. СІМАНАУ (справа) з акцёрамі Л. ВОЛКАВАЙ і Э. МУРАШОВЫМ пад час рэпетыцыі.
Фота А. КАСАРСКАГА.

менту, відаць, свядома ідзе на
рызык, спрабуючы сябе ў но-
вай якасці, нечаканай і бадай
што процілеглай усяму, сы-
гранаму дагэтуль. Увогуле, за-
дача акцёру, пэўна, па сілах,
толькі цяпер яна вырашаецца
крыху фармальна. Адчуваецца
не столькі ўнутраная засярод-

жанасць персанажа, колькі
знешняя скаванасць выканаў-
цы.

Сустрэча з вялікай літарату-
рай і высокапрафесійнай рэ-
жысурай стала неабходнай тэ-
атру. Яна здольна стаць пат-
рэбнай гледачу.

АЛА САВІЦКАЯ.

СМОГ

(Зананчэнне.
Пачатак на стар. 4).

Кантралюючы органы?
Кантроль ускладнены ў асноў-
ным на гідратэаслужбу рэспу-
блікі, якую тут прадстаўляе
інспектар Лідзія Данілаўна Пет-
русенка—я вам пра яе ўжо
крыху расказаў. Есць і лабарат-
орыя, якая фіксуе забрудж-
ванне паветра. Вось і ўсе сі-
лы. Петрусенка — жанчына
энергічная, валявая, кампетэнт-
ная, сама хімік па адукацыі,
але паспрабуй прабі ведамас-
ную сцяну, якая паўстае перад
табой на кожным кроку. Якія
ў яе правы? Можна аштрафа-
ваць вінаватага. Ды, аказваец-
ца, зрабіць гэта практычна не
так проста.

— Пастанову аб штрафе па-
вінна выносіць па маім прад-
стаўленні адміністрацыйная ка-
місія гарвыканкома ды яшчэ
патрабуецца для гэтага пры-
сутнасць двух сведкаў таго па-
рушэння. Сярод членаў камісіі
ёсць людзі, у пытаннях экалогіі
абсалютна недасведчаныя. І
вось пачынаецца: «А мо пашка-
дуем, мо хопіць папярэджан-
ня...» Вось і нядаўні выпадак.
Склала я акт на начальніка фа-
кельнай гаспадаркі «Паліміра»
Івана Пятровіча Лявкіна за
тое, што не праектравалаў, як
спальваюцца на факеле вуглева-
дародныя сумесі, у выніку чаго
былі намнога пераўздызены
МДВ. Прычым здарылася гэта
двойчы з невялікім інтэрвалам.
Дык вась прашу аштрафаваць
яго на 25 рублёў, а камісія
згаджаецца толькі на 15. Не па-
верыце, але пасля гэтага Ляв-
кін звоніць мне па тэлефоне і
пагражае судом.

Я пазнаёміўся з Іванам Пят-
ровічам, калі быў на «Палімі-
ры». Хударлявы, сярэдніх гадоў
інжынер.

— Дык я чакаю павестку ў
суд, Лявкін, — здэкліва ка-
жа Петрусенка, з якой мы
прышлі разам. — Пры карэ-
спандэнцы кажу.

Лявкін пачырванеў, замі-
тусіўся, пачаў перабіраць папе-
ры на сталае.

— Але ж несправядліва мяне
аштрафавалі, Лідзія Данілаў-
на, — паскардзіўся ён тонкім
галаском. — Несправядліва. У
нас тады на факеле сапсавалася
устаноўка, а вы мяне...

— Едзе на факел. Петрусенка,
я і інжынер, якая прыкаманд-
зіраваў да нас Іван Пятровіч
(сам не паехаў, прыкрыўся ней-
кай тэрміновай справай). Што
такое факел, факельная гаспа-
дарка? Вялізная печ, у якой
спальваюць адыходы вытвор-

часці. На «Паліміры», гэта, на-
прыклад, у асноўным сульфат-
ныя сцёкі. Хай вас не бянты-
жыць слова «сцёкі». Трэба па-
збавіцца ад стэрэатыпу, што
яны нешта процілеглае агню.
Калі ўлічыць, што асноўная сы-
равіна, якая ідзе тут на выраб
прадукцыі, — розныя фракцыі
нафты, дык усё становіцца на
сваё месца. Але ўсё роўна, са
спальваннем тых сцёкаў не
ўсё так проста. Трэба ўмець
спальваць, каб агонь зжэр усё
шкоднае, каб не чадзіла. Існуе
для гэтага пэўная тэхналогія,
якую трэба строга вытрымлі-
ваць, інакш праз дзве вялізныя
цагельныя трубы факела вы-
рвецца ў неба сярністы ангід-
рыд (ён, дарэчы, спрыяе за-
хворванню органаў дыхання).
І яшчэ адна тэхналагічная дэ-
таль. Інтэнсіўнасці спальвання
спрыяе сухая пара, якую вы-
дзімаюць у полымя. Не да-
дай пары — з трубы паваліць
чорны дым.

Як толькі мы зайшлі ў апа-
ратную факела, адразу ўбачы-
лі жанчыну ў чорным камбіне-
не, якая, стоячы на падакон-
ніку перад адчыненым акном,
задраўшы галаву, глядзела не-
куды ў неба. Потым саскочыла
і пачала нешта шпарка кру-
ціць на шчыце, што перагародж-
ваў пакой. Знаёмімся. Апарат-
чыца факела Валянціна Кір-
пічэнка. Што яна рабіла на
акне? Назірала за трубамі: які
з іх ідзе дым. Калі чорны, трэ-
ба дадаць пары.

— А калі на дварэ туман,
ідзе снег, дождж, наогул ноччу,
як вы бачыце, які дым — чорны
ці светлы? — цікаўлюся я.

— А што рабіць? — адказвае
апаратчыца.

Аказваецца, на прадпрыемст-
ве, многія цэхі якога абсталёў-
валі, маніравалі японскія і
італьянскія фірмы, няма звы-
чайнага расхадамера, які б да-
ваў карціну таго, колькі спаль-
ваецца сцёкаў, колькі сярніста-
га ангідрыду выкідваецца ў
неба, няма аўтаматыкі, якая б
рэгулявала падачу пары. Гэта
ў той час, як, па словах апарат-
чыцы, падача сульфатных сцё-
каў для спальвання ідзе хаа-
тычна. Бывае зусім нічога ня-
ма, а бывае — сотні тон. Гэта
адбываецца, калі ў цэху сапсу-
ецца, напрыклад, устаноўка, і
сыравіну, якая да яе беспера-
пынна падаецца, прыходзіцца
тэрмінова «скідваць» на факел.

Па справядзачах «Паліміра»
тут выкідваецца ў паветра 4,5
тысячы тон сярністага ангідры-
ду. Дадонава мне даводзіла,
што ў агульнай колькасці шкод-

ных выкідаў усяго прамыслова-
га вузла, гэта не так ужо і
многа. Ды толькі ж дзе гаран-
тыя, што фактычная лічба не
пераўзыходзіць у шмат разоў
гэтую справядзачную? Падліч-
ваюцца ж выкіды, як мы ба-
чым, прыблізна, на вока...

У КАБІНЕЦЕ Петрусенка я
пазнаёміўся з дакумента-
мі, якія фіксуюць пару-
шэнні закона аб ахове атма-
сфернага паветра. Вось некаль-
кі вытрымак. «На заводзе жа-
лезабетонных вырабаў у верас-
ні рабілася выпальванне бітуму
з катла пад адкрытым небам, у
выніку чаго адбыўся залыва
выкід шкодных рэчываў». «Пра-
мыслова-прапарачная станцыя
спальвае пад адкрытым небам
вытворчыя адыходы; калі пра-
парваюцца цыстэрны, адбываец-
ца значная ўцэчка бітуму ў во-
даадводную канаву, а адтуль
у раку Ушачу». «На вытворчым
аб'яднанні «Наваполацкнаф-
тааргсінтэз» другі год не асвой-
ваюцца сродкі для герметыза-
цыі нафтаўлоўнікаў сістэмы ка-
налізацыі ачыстых збудаван-
няў».

Дарэчы, гэтае аб'яднанне дае
самую вялікую колькасць шкод-
ных выкідаў у паветра — 102
тысячы тон у год з усіх 180
тысяч, якія выкідвае ў паветра
на басейн над Наваполацкам
увесь прамысловы вузел — акур-
рат па 2 тонны на чалавека.

— Гэта часова ўзгодненыя
межы дапушчальных выкідаў,
— растлумачыла мне загадчыца
аддзела аховы прыроды прад-
прыемства Валянціна Іванаўна
Бародзіч.

Тады я ўпершыню пачуў пра
гэтыя загадкавыя часова ўз-
годненыя МДВ.

Думаю, нават чытач далёкі
ад гэтых «матэрыяў», разумее,
што пры ўстанавленні межаў
дапушчальных выкідаў таго ці
іншага рэчыва зыходзіць з
факта бяшкоднасці яго кан-
цэнтрацыі ў паветры. Цяпер
уявіце сабе, што прадпрыемст-
ву, якое выкідвае ў неба, на-
прыклад, сярністы ангідрыд, мя-
жу ці, інакш кажучы, квоту на
гэты выкід — павялічваюць,
г. зн. «на законных падставах»
дазваляюць забруджваць па-
ветра ў большых памерах. Не,
не, дазвол гэты часовы. З чаго
пры гэтым зыходзіць? З наяў-
насці на прадпрыемстве пры-
родаахоўнага абсталявання, на-
огул, стану ўсёй вытворчай тэх-
нікі. Маўляў, калі ў вас няма
ўмоў зменшыць шкодныя вы-
кіды, — мы пачакаем, пакуль
гэтыя ўмовы ў вас з'явіцца.
А да гэтага ўстанавім вам ча-
сова дапушчальныя межы.
Колькі можа цягнуцца гэтае
«часова»? Ніхто не ведае. Як
на тым «Паліміры» — спачатку
меркавалі, што устаноўка па
утылізацыі сульфатных сцёкаў
будзе пабудавана ў 1988 го-
дзе, цяпер гэтае будаўніцтва

вымушаны перанесці на дзевя-
носты гады (на ўвесь гэты
час расцягнуцца і тыя «часова
ўзгодненыя межы»).

П РАДБАЧУ пытанне, а
як жа да гэтай небяспеч-
най экалагічнай абстаноў-
кі ў Наваполацку ставіцца мяс-
цовыя ўлады? Мы доўга гута-
рылі на гэтую тэму са старш-
няй Наваполацкага гарвыканко-
ма Уладзімірам Уладзіміраві-
чам Бічаніным. На пачатку га-
воркі ён параіў мне прачытаць
у гарадской газеце «Хімік» ар-
тыкул дырэктара заводу бялко-
ва-вітамінных канцэнтратаў
В. Канобрыя.

— Дырэктар пераканаўча да-
водзіць, што размовы аб забру-
джванні атмасфернага паветра
часта не маюць пад сабой пад-
ставы, — гаворыць старшыня
гарвыканкома.

У такім ключы У. Бічанін і
скіроўваў нашу гутарку. Я спы-
таў у гаспадар кабінета, як ён
ацэньвае выкладзеныя мініст-
рамі аховы здароўя СССР Я. І.
Чазавым факты рэзкага павелі-
чэння захворванняў насельніч-
тва Наваполацка? Уладзімір
Уладзіміравіч паціснуў плячамі
і перамяніў тэму гаворкі. Пачаў
скардзіцца на тое, што ніяк не
удаецца дабіцца згоды інстан-
цый правесці ў горад прырод-
ны газ, што ў Наваполацку
надзвычай нізкая якасць пітной
вады, якую бяруць з вельмі за-
бруджанай Заходняй Дзвіны,
што гарадская гаспадарка ад-
чувае пастаянны фінансавы дэ-
фіцыт.

— Не разумею, навошта было
выступаць супраць будаўніцтва
Даўгаўпільскай ГЭС? — раптам
пыталеца Уладзімір Уладзіміра-
віч. — Міністрам СССР вельмі
багатая арганізацыя і грошай
яна не шкадавала, нават нам
абяцала падкінуць у якасці
компенсацыі немалую суму, за
якую мы ўжо намерваліся пабу-
даваць у горадзе набярэжную.

Я слухаў яго і думаў аб тым,
што старшыня гарвыканкома
не мог не ведаць пра тое, што
пераважная большасць жыха-
роў вёсак, размешчаных у зоне
маючага адбывацца заталення
(яна навіна была ахапіць і
значную частку Полаччыны),
была супраць перасялення з аб-
жытых мясцін. Мінулай зімой
мне давялося сустрэцца з нека-
тормі з гэтых людзей, бачыць
іх слёзы і адчай. І сумна мне
цяпер становілася ад думкі,
што ў душы старшыні гарвы-
канкома тая набярэжная па-
вінна была ўсё гэта перава-
жыць...

Гэтакі голы прагматызм...
Мне здаецца, што ён ляжыць і
ў аснове палітыкі, якую кі-
раўнікі горада праводзяць у ад-
носных прамысловага вузла.
Горад жа будзеца за кошт
прамысловых прадпрыемстваў.
Але ж даўно трэба было ўза-
жыць, ці не вельмі вялікую цану
даводзіцца за гэта плаціць,

разлічваючыся здароўем лю-
дзей.

Між іншым, даклад акадэмі-
ка Чазова на рэспубліканскім
актыве тут, у Наваполацку, вы-
рашылі, мякка кажучы, не пра-
пагандаваць. Я спыніў на ву-
ліцы некалькі прахожых — ні-
хто з іх пра гэты даклад нават
не чуў. Такую ж карціну я на-
глядаў і ў рабочым асяроддзі
на «Паліміры», на аб'яднанні
«Наваполацкнафтааргсінтэз».
Скажу больш, рабочыя, як я
ўпэўніўся, наогул маюць вель-
мі цямянае ўяўленне аб шкод-
насці хімічных рэчываў, якімі
ім даводзіцца дыхаць на працы
і дома.

У адзін з цэхаў «Наваполацк-
нафтааргсінтэзу» мы з Л. Пет-
русенка зайшлі літаральна
праз некалькі хвілін пасля таго,
як тут спынілі цёк фенолу ў
трубаправодзе. У паветры ста-
лі вострыя, мне падалося, ча-
сочныя пах. Лідзія Данілаўна
папярэдзіла, што фенол — стра-
шэнная атрута, ад якой можа
здарыцца ацём лёгкіх. Гутарым
з выконваючым абавязкі на-
чальніка фенольнай гаспадар-
кі А. Плотам. Па ўсім відаць
— тое, што здарылася, на яго
ніякага ўражання не зрабіла,
як і на рабочых, што стаялі по-
бач, прыслухоўваючыся да на-
шай размовы і кідаючы час ад
часу рэплікі: «Усяго не ўгле-
дзіш, тэхніка старая, даўно
выпрацавала свой рэсурс».
«Наш арганізм да ўсяго пры-
звычаены, ніякага атрута яго не
возьме...».

Відаць, такой думкай кірава-
ліся прафсаюзныя дзеячы аб-
'яднання, па ініцыятыве якіх на
заводскім двары пабудавалі
цяпліцу для вырошчвання гур-
коў і памідораў, што ідуць у
продаж рабочым, у сталуюку.
Я расказаў пра гэтую цяпліцу
рабочнікам гарадской санстан-
цыі, і яны мне растлумачылі,
што гэтая гародніна ўтрымлівае
самыя розныя яды, якія ўсмокт-
вае з заводскага паветра.

Ох, сумна мне стала ад усяго
гэтага...

Пад канец нашай гутаркі
У. Бічанін сказаў, што кіраў-
ніцтва раёна выступае супраць
намераў прамысловых прад-
прыемстваў пашыраць сваю вы-
творчасць, у прыватнасці, суп-
раць будаўніцтва новых цэхаў
нафтаперапрацоўкі, хіміі, мік-
рабіялогіі.

Праўда, мне падалося, што ў
яго словах не было асаблівай
упэўненасці...

Амаль увесь тыдзень майго
знаходжання ў Наваполацку
стаяла хоць халаднаватае, але
сонечнае надвор'е. А ў пятніцу,
калі ад'язджаў, з раніцы неба
зачыгнула хмарами, заперушыў
дождж, паветра, насычанае
вільгацю, стала цяжкім, за-
стравала ў горле. Людзі ішлі
пад парасонамі, заклапочана
пазіраючы на неба. На горад
насоўваўся смог.

Юрый СЕМЯНДЭР

У свой час народны паэт Чувашы Аляксандр Алга так сказаў пра творчасць Юрыя Сямёнава (Семяндэра): «Прывабляюць у яго вершах перш за ўсё сучаснасць і грамадзянскасць».

І яшчэ тое, што лірычны герой яго твораў у поўную меру валодае такімі высокімі якасцямі, як душэўнасць, чысціня пачуццяў, сумленнасць і вернасць».

Яго пяру належаць зборнікі вершаў на чувашскай мове: «Прысяга», «Арбіта», «Сыны Айчыны», «Дзень добры, салдат», «Каліна на ўзлеску» і іншыя. У перакладзе на рускую мову выйшлі кнігі «Рака Шацьма» і «Чым пахне праца». Для кнігі беларускай прозы і паэзіі «У краі, дзе неба жураўлям адкрыта», якая выйшла ў Чэбаксары ў 1985 годзе, пераклаў на родную мову творы К. Крапівы, В. Віткі, Н. Гілевіча, В. Зуёнка, А. Жука, С. Законнікава.

Зараз Юрый Семяндэр — галоўны рэдактар літаратурна-мастацкага і грамадска-палітычнага часопіса «Ялав» («Сцяг»).

Сябе лічыў прыгожым па-юначы,
Пакуль канчаўся свет мой ля прысад.
А ў іншых вёсках пабываў — пабачыў,
Што прыгажэйшых за мяне там шмат.

Сябе лічыў батырам неадольным,
Пакуль не барукаўся... А прыйшоў
На свята — і пазнаў: у наваколлі
Шмат за мяне мацнейшых ёсць хлапцоў.

Сябе лічыў разумнікам бывалым,
Не знаў вучоных — і не чырванеў.
А як паслухаў іх — дык ясна стала:
На свеце шмат мудрэйшых за мяне.

Які размах і ўзлёт высокі! —
Мяне здзівіла веліч гор:
Ідзі хоць суткі — крок за крокам,
А пік усё відзён ля зор.
Чакай, а, можа, мне таксама
Стаць непрыступна гарой?

А мне гара ў адказ, як мама:
— Будзь чалавекам, сыне мой...

Здзівіўся я багаццем лесу:
Арэхі, ягады, грыбы,
Свісток рабі для інтарэсу,
Збірай букет на густ любы...
І думка ўзнікла: «Стану лесам
І век нашмат прадоўжу свой!»
А лес схіліўся з паднябесся:
— Будзь чалавекам, сыне мой...

Быў ад вады я ў захапленні:
Ляціць наперад хваль напор,—
Усё змяце ў сваім імкненні —
Сцягне плацін наперакор!
Дай, думаю, ракою стану —
Да мора пакачу сувой.
А рэчка глянула люстрана:
— Будзь чалавекам, сыне мой...

Звініць у сэрцы песня салаўя,
Ад макоў чырванее далагляд,—
І нека раніцою падумаў я:
Ці не вярнуцца мне ў юнацтва сад?

Там ёсць зязюля ўласная ў мяне
І колькі трэба накукуе год,
Там птушка шчасця лёс не абміне
І зробіць явай светлых мар палёт...

Там водарам чароўным раз дыкнеш —
І прарастаюць крылы, і ляціш.
Там пад чаромхай, як анёл, жывеш,
Чакаючы дзяўчыну, ноч не спіш...

Так, гэты сад — нібы сапраўдны рай.
Ды зараз не патрапіў я туды,
Дзе панаваў вясны птушыны грай:
На тых варотах, як замкі, — гады.

Пераклаў Васіль ЗУЕНАК.

Ляцелі,
з намі згодныя заўжды.
«Трывога!» —
штосьці ёсць у гэтым слове,
Што нас мабілізуе
ў мужны строй,
І без затрымкі,
тут жа мы гатовы
Ісці на кліч
Айчыны дарагой.
Іду на кліч,
як і ў былыя годы,
І нават песню
не магу таіць.
Мне радасна,
што ўсё-такі я годны,
Як і раней,
і сёння я ў страі.

ТРЫВОГА

Званок кватэрны
цішыню разрэзаў,
З пасцелі ўскочыў я
і — да дзвярэй,

Адкрыў,
а пасланец юнак-гарэза:
«Трывога!» —
і лісток аддаў хутчэй.

І знік на веласпедзе ён
імгненна,

У ноч пабеглі вуліцы за ім...

Гляджу,
а жонка неадступным ценем
Стаіць маўкліва
за плячом маім.

Абняў яе.
Шапчу: «Ідзі, там дзеці».

Начны званок
парушыў наш спакой.
— Не бойся!

Не першы раз
Не грыміць яшчэ на свеце,
завуць такой парой.

Вялі мяне
успышкі лістапада,

Я ўспамінаў
армейскія гады,

Як па трывозе
грозныя армады

Таварыш мой не першы год
Пяе так — хочацца ў палёт!
А мне якую песню спець,
Каб сэрцам высака ўзляцець?

Таварыш мой — танцуе так,
Што кожны бачыць:
Ён мастак!
А мне, а мне, сябры, як быць?
Якімі танцамі здзівіць?

Таварыш мой — ён гаварун.
Кранае ў сэрцы столькі струн!
А мне як трэба гаварыць,
Агнём каб сэрцы запаліць?

Бяжыць вада і музыка звiніць.
Па жалабку бяжыць,
Ён як прагнуўся.
На маладой галінцы шпак сядзіць —
Ён толькі ўчора з выраю вярнуўся.

Спявае шпак.
Стаю ля жалабка,
Ён уздымае: «Мне б так навучыцца!»
Пад спеў бясконцы першага шпака
П'е конь ваду і ў неба сiнь глядзіцца.
Пераклаў Юрась СВІРКА.

ПЕРАКЛАДЫ

Калі заслона рассоўваецца, першае, што відаць з залы, — паміж чырвонымі аксамітнымі штормамі, якія паволі разыходзяцца ў бакі, — першае, што відаць, — чалавек. Ён сядзіць за рабочым сталом пасярод ярка асветленай сцэны, спінай да залы.

Нерухомы, абодва локці, рукі — на стале. Галава крыху павернута направа — градусаў на сорок пяць, — так, што рысы твару не вельмі відны, адно няясны, незавершаны профіль: шчака, скроня, выпнутая сківіца, край вуша...

Рук не відаць таксама, хоць па паставе можна здагадацца, чым занята кожная: левая ляжыць на раскіданых паперах, другая — з ручкаю — на хві-

на. Сядзіць так некалькі доўгіх хвілін — нібыта пільнуе. Але ў зале нічога не чуваць.

Чалавек асцярожна ўстае, адсоўвае крэсла — каб не стукнула, не шоргнула па падлозе, — і нячутна ідзе да аксамітных фіранак. Крыху адхінае адзін край, той, што справа, бліжэйшы да залы, глядзіць на дзверы. Цяпер было б можна ўбачыць увесь яго профіль, злева, але ён закрыты чырвонай тканінай, якую рука адвяла да ішчакі. Затое на стале — відаць аркушы белай паперы.

Іх даволі многа, яны налязаць адзін на адзін. Ражкі ніжніх бязладна высоўваюцца ў бакі; яны спісаны акуратным почыркам, радкі леглі густа. Верхні аркуш — адзіны, які відаць цалкам, — напісаны толькі да палавіны; сказ абрываецца на сярэдзіне радка, за апошнім словам — ніякага знаку прыпынку.

Правей ад гэтага аркуша — край другога, ніжняга: вельмі выцягнуты трохкутнік, аснова — каля двух сантыметраў, спічастая вяршыня накіравана да задняй часткі стала — туды, дзе слоўнікі.

Яшчэ правей — па-за гэтай вяршыняй — край новай старонкі, але скіраваны, на гэты раз, убок; ён высунуты па форме — таксама трохкутнік, падобны амаль да паўквadrата, рассечанага наўскасяк. Паміж яго вяршыняй і найбліжэйшым слоўнікам, на вяршыняй паверхні стала — белаваты прадмет велічыняю з кулак: адпаліраваны часам камень, выдзеўбаны ўсярэдзіне накіраваным кубка з вельмі тоўстымі краямі; абрыс няроўны, але плаўны. У выдзеўбанай ямцы, сярод попелу

— раздушаны недакурак. На цыгарэтнай паперы з незапаленага канца — выразныя сляды губной памады.

Але чалавек на сцэне, напэўна, — мужчына: кротка стрыжаныя валасы, пінжак, штаны. Калі перавесці позірк, можна заўважыць, што ён ужо каля дзвярэй, павярнуўся да іх тварам — гэта значыць, па-ранейшаму — спінай да залы. Здаецца, ён намагаецца нешта пачуць.

Але ў зале не чуваць ні гуку. Нарэшце, не азіраючыся, чалавек пачынае адыходзіць да рампы, але не зводзіць вочы з дзвярэй. Наблізіўшыся да стала, кладзе правую руку на рог і...

— Павольней, — вымаўляе голас у зале. Безумоўна, нехта гаворыць у рупар: слова гучыць надта моцна.

Чалавек спыняецца. Голас паўтарае: — Павольней, той самы рух! Пачніце зноў — ад дзвярэй: спачатку робіце адзін крок назад — толькі адзін — і спыняецеся, секунд на пятнаццаць — дваццаць. Потым зноў адыходзіце да стала, але намнога павольней.

Ізноў чалавек каля дзвярэй, павярнуўся да іх тварам — гэта значыць, па-ранейшаму — спінай да залы. Здаецца, ён намагаецца нешта пачуць — тое, што адбываецца там, па той бок. У зале не чуваць ні гуку. Не азіраючыся, чалавек робіць адзін крок — назад — і застывае. Праз пэўны час — зноў, задам, пачынае адыходзіць да стала, дзе яго чакае твор, — вельмі павольна, роўнай, нячутнай хадою, ступае дробна, не зводзіць вочы з дзвярэй. Рукаецца па прамой, увесь час з аднолькавай хуткасцю. Ногі ледзь варушацца, цела — абсалістна нерухоме, абедзве рукі — таксама, крыху разведзены.

Наблізіўшыся да стала, чалавек кладзе правую руку на рог і, каб абмысці стол з левага боку, трошкі мяняе напрамак руху. Цяпер, мацаючы край стала, ён ідзе перпендыкулярна рампе... потым, калі міне рог, — паралельна... і зноў сядзе на крэсла, засланяе шырокаю спінай паперу, якая ляжыць перад ім.

Глядзіць на паперу, потым — на чырвоныя фіранкі — акна і зноў на дзверы, і пазіраючы ў гэты бок, прамаўляе, невыразна, некалькі слоў.

— Грамчэй! — гаворыць рупар у зале.

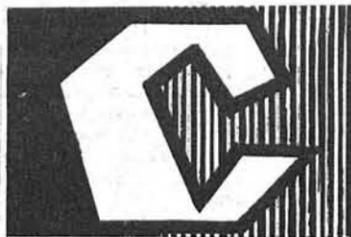
— Тут, зноў, маё жыццё, цяпер... — прамаўляе натуральны голас — голас чалавека на сцэне.

— Грамчэй! — гаворыць рупар.

— Тут, зноў, маё жыццё, цяпер... — паўтарае чалавек, павышаючы голас.

Потым — зноў схіляецца над творам.

Пераклаў з французскай Зміцер КОЛАС.

ЦЭНА

АПАВЯДАННЕ

ліну знерухомела ў роздуме над распачатай старонкай. Побач — бязладныя стосы тоўстых кніг; па форме і памерах — слоўнікі, хутчэй за ўсё, замежнай мовы, і ці не старажытнай.

Галава павернута направа, крыху прыўзнята: погляд адарваўся ад недапісанага сказа і кнігі. Ён глядзіць у глыбіню пакоя — туды, дзе за цяжкімі фіранкамі з чырвонага аксаміту хаваецца акно — шырачэзнае і высокае. Фіранкі доўгія, з-пад столі да самай падлогі. Складкі на іх вертыкальныя і роўныя, вельмі частыя, у глыбокіх выгінах — цень...

Прыцягвае ўвагу рэзкі грук — з левага боку пакоя: б'юць па нечым драўляным, даволі моцна і настойліва — адразу відаць, не першы — прынамсі, другі раз.

Але чалавек па-ранейшаму нерухомы, маўчыць. Потым, без ніякага руху ў целе, паволі, паварочвае галаву — налева. Погляд прабягае па ўсёй сцяне ў глыбіню шырокага пакоя, зусім пустой — гэта значыць, без ніякай мэблі, — адно абабітай дошкамі з цёмнага дрэва, ад акна за чырвонымі фіранкамі да зачыненых дзвярэй — звычайных памераў, калі не маленькіх. Погляд спыняецца, але грукат чуецца зноў — рэзкі, здаецца, можна ўявіць, як скала-наюцца дзверы.

Рысы твару па-ранейшаму не відны, хоць галава павернута. Цяпер, пасля павароту на дзевяноста градусаў, яна займае становішча сіметрычнае таму, што было спачатку, — сіметрычнае да агульнай восі пакоя, крэсла, стала. І зноў — адно незавершаны профіль: другая шчака, другая скроня, другое вуха і г. д.

У дзверы стукаюцца, яшчэ раз, але ўжо слабей, нібы з апошняю просьбай — ці не спадзяюцца, ці ўжо супакоіліся, ці страцілі ўпэўненасць, ці ўсё, што хочаце, яшчэ. Колькі секунд пазней чуваць цяжкія крокі — яны пакрысе аддаляюцца па доўгім калідоры.

Чалавек зноў паварочвае галаву — да чырвоных фіранак, направа. Высвітае праз зубы некалькі нот — відаць, урываць нейкай музычнай фразы — сумнай народнай мелодыі або песні — але няправільна, перарывіста, цяжка пазнаць.

Потым яшчэ хвіліну сядзіць нерухомы і моўчкі. І нарэшце апускае вочы на твор.

Галава нахіляецца. Спіна горбіцца. Спінка крэсла — чатырохкутная рамка: дзве вертыкальныя рэйкі абапал, між імі — у цэнтры — сучальны драўляны квадрат. І зноў чуваць свiст, колькі нотак з прыпеўкі, яшчэ цішэй, яшчэ болей разрознена.

Раптам чалавек падымае галаву — да дзвярэй, застывае, шыя напружа-

АДКРЫЦІ ДЭКАДЫ

Спектакль «Змова» Г. Марчука ў пастаноўцы мазыран. Лявон Патрубейка—М. Колас, Галія—Н. Кунцэвіч.

п'есе Г. Марчука «Змова» («Альдона, Анэта, Анфіса...»).

Прэм'ера, якая адбылася ў рамках Дэкады самадзейнага і прафесійнага тэатральнага мастацтва, прысвечанага 70-годдзю Вялікага Кастрычніка, выклікала цікавасць у гледача. У гэтым невялікім заслуга рэжысёра, заслужанага работніка культуры БССР М. Коласа, адначасова выканаўцы адной з галоўных роляў. Няблага ўвасобілі вобразы і ветэраны аматарскай сцэны М. Тарсенка, В. Казлоўская, Э. Нагорная і іншыя, а таксама маладыя выканаўцы.

Дэкада парадавала і іншымі прэм'ерамі. Свае новыя работы паказалі народныя тэатры — Палаца культуры энергетыкаў г. Новапаломля («Радавія» А. Дударова), Слуцкага ГДК («Паўлінка» Я. Купалы), Сло-

Народны тэатр Краснапольскага РДК пазнаёміў сталічнага гледача з «Вечарам» А. Дударова. Мульцік — В. Ермаловіч, Ганна — Н. Ваўчок, Гастрит — А. Горзін.

Фота Ул. КРУКА.

Адзін са старэйшых аматарскіх калектываў рэспублікі Мазырскага народнага тэатра паказаў на сцэне Палаца культуры Мінскага тонкасуконнага аб'яднання імя Ц. Я. Кісялёва сваю новую работу — спектакль па

німскага ГДК («Халімон камандуе парадом» У. Сауліча), Маладзечанскага ГДК («Суд Алаізы» В. Коўтун), Шумілінскага ГДК («Іван і мадонна» А. Кудраўцава) і іншыя.

П. ГАРДЗІЕНКА.

3 УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці музычнага мастацтва і ў сувязі з плячдзесцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў салістку оперы Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР, народную артыстку Беларускай ССР ЗЛАТАВУ Людмілу Іванаву Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

У Доме літаратара адбылася прэм'ера кнігі Алеся Емяльянава «На падкове дарог». Вядучы вечара сакратар праўлення СП БССР В. Зуёнак, а таксама К. Камейша, П. Прыходзька, мастак Р. Сітніца гаварылі аб ідэйна-мастацкіх вартасцях вершаў А. Емяльянава, адзначалі плённасць яго творчых пошукаў.

Творы А. Емяльянава гучалі ў выкананні артыстаў мінскіх тэатраў. Адбылася прэм'ера песень, напісаных на вершы А. Емяльянава кампазітарам Л. Мурашкай і самадзейным кампазітарам Л. Нямчынавай.

Алеся Емяльянаў прачытаў свае творы, адказаў на пытанні прысутных.

Тэкст і фота
Ул. КРУКА.

ВЫДАЕ «ЧЫРВОНКА»

Гэтую невялічкую, у восем староначак кніжку з задавальненнем узялі ў рукі многія, хоць пра набывцтве яе і не думалі. Проста, разгарнуўшы чарговы нумар газеты «Чырвоная змена» (за 24 лістапада 1987 года), з прыемнасцю даведліся, што такая кніжка ўжо ёсць — да статкова толькі выразаць старонкі з газеты. Пра астатняе пакапаціліся супрацоўнікі рэдакцыі, надрукаваўшы творы членаў літаратурнага аб'яднання «Крынічка», якое працуе ў Мінскай сярэдняй школе № 30 пад кіраўніцтвам настаўніка мовы і літаратуры Сяргея Валліцінавіча Дубовіка.

Свята першага твора, што адбылося ў рэдакцыі, сабрала плячкласнікаў, якія спрабуюць пісаць. Першыя апавяданні,

вершы Ганны Садоўскай, Марыны Пидчайкі, Машы Каверкінай, Алега Клімковіча, Алёксея Сакалоўскага, Тані Барашкі, Ігара Якавішына, Алёксея Нікіфаровіча і склалі гэты зборнічак. Прадстаўляе юных аўтараў паэтэса Раіса Баравікова, літаратурны кансультант «Чырвонкі». «Гэта толькі пачатак, — піша яна ў невялічкім прадмоўцы. — Спадзяемся, што ў будучым да нашага Свята падключыцца юныя творчыя сілы і іншых школ, і не толькі пачынаючыя паэты і празаікі. У сцянах рэдакцыі на гэтым свяце мы хацелі б бачыць і юных мейстараў, і юных музыкантаў. Але гэта ўсё наперадзе».

Пачатак заслугае ўхвалы. Пачакаем чарговых кніжак, «выдадзеных» «Чырвонай змай»!

ДУБЛІРАВАНЫ НА ЧУВАШСКУЮ МОВУ

У кінагледачоў вялікім поспехам нарыстаецца двухсерыйны мастацкі фільм «Знак бяды», створаны рэжысёрам М. Пташом на кінастудыі «Беларусьфільм» паводле аднайменнай аповесці Васіля Быкава. У нас, у сталіцы Чувашскай АССР горадзе Чэбаксары, у кінастудыі «Сеспель» адбылася прэм'ера гэтага фільма, дубліраванага на чувашскую мову. Перад сеансам выступілі чувашскія акцёры, удзельнікі

дубляжу. Заслужаны артыст РСФСР М. Сцяпанав, заслужаны артыст Чувашскай АССР А. Смялова і І. Іванав падзяліліся з гледачамі ўражаннямі аб нарэчце, расказалі пра сваю акцёрскую працу, адкрылі «сакрэты» пераагучвання фільма.

Прэм'ера прайшла з вялікім поспехам.

Г. МЫЦІКАУ,
ветэран вайны і працы.
Чувашская АССР.

У бліжэйшых нумарах «ЛіМ» друкуе:

апавяданні А. ВАСІЛЕВІЧ, В. ШТАВАЙ, М. РАКІТНАГА;

вершы П. ПАНЧАНКІ, Р. БАРАДУЛІНА, В. АКОЛАВАЙ, В. КОЎТУН, А. РАЗАНАВА, Я. СПАКОВА;

пераклады твораў А. МІЦКЕВІЧА, Г. ГЕЙНЭ, Э. ФРОМА, амерыканскіх паэтаў, сучасных кітайскіх пісьменнікаў;

артыкул М. МУШЫНСКАГА ў новай рубрыцы «Старонкі класікі: новае прачытанне», нататкі А. КАЎКО пра скарынаўскія традыцыі ў новай беларускай літаратуры, развагі С. ДУБАУЦА над старонкамі Збору твораў М. ГАРЭЦКАГА;

хроніку мастацкага жыцця рэспублікі, нататкі, рэцэнзіі, інтэрв'ю і рэпартажы, прысвечаныя навінам тэатра, музыкі, кіно;

традыцыйныя падборкі чытацкіх лістоў.

ЛЯ КНІЖНАЙ ПАЛІЦЫ

«БРАТЭРСТВА»-87

Чарговы выпуск штогодніка «Братэрства» — яго, як вядома, рыхтуе выдавецтва «Мастацкая літаратура» — прысвечаны 70-годдзю Вялікага Кастрычніка. Адкрываецца ён падборкай твораў, што раскрываюць тэму рэвалюцыі, паказваюць пераможнае шэсце Саветскай улады, апяваюць дружбу народаў.

Да 150-годдзя з дня смерці А. С. Пушкіна прапануюцца яго творы ў перакладзе М. Багдановіча, Я. Коласа, Я. Купалы. Працягваецца знаёмства чытача з літаратурамі народаў СССР: падборка твораў яўнейскіх паэтаў (пераклад У. Правасуда), пазыя Каралі (пераклад Я. Лапаткі), а таксама творы рускіх, украінскіх, грузінскіх, узбекскіх, туркменскіх, башкірскіх аўтараў.

У зборніку чытач знойдзе міншчаны Ю. Бондарава (пераклад У. Ягоўдзіна). Роздум пра жыццё чалавека, думкі пра зямлю, будучыню і мінуўшчыну гучаць у паэме Э. Межэлайціса «Дванаццаць крыніц» (пераклад А. Разанава). Апавяданне Э. Вілкаса «Веласіпед» (пераклад В. Сёмухі) не абмяжоўваецца гісторыяй узаемаадносін дзяцей і дарослых, бо аўтар ставіць агульначалавечыя праблемы.

Цёплыя словы пра наш край гучаць у творах Р. Гамзатава, В. Аванесяна, К. Куліева, Д. Кавалёва, Г. Гарбоўскага, С. Сяітава і іншых (пераклад Р. Бардуліна). Зборнік адзначае юбілей М. Танка, П. Панчанкі, Я. Брыля.

У раздзеле «Улучнасці братнікі» — артыкул П. Панчанкі «Падпярэзана сіння Даўгавай»

Цёплыя словы пра наш край гучаць у творах Р. Гамзатава, В. Аванесяна, К. Куліева, Д. Кавалёва, Г. Гарбоўскага, С. Сяітава і іншых (пераклад Р. Бардуліна). Зборнік адзначае юбілей М. Танка, П. Панчанкі, Я. Брыля.

У раздзеле «Улучнасці братнікі» — артыкул П. Панчанкі «Падпярэзана сіння Даўгавай»

— пра сустрэчы аўтара з латышскімі пісьменнікамі. Пытаннем інтэрнацыянальных сувязей прысвечана даследаванне М. Мушынскага «Мы дружбай навекі з'яднаны». Фотарэпартаж Ул. Крука «Хада гадоў» — своеасаблівы летапіс творчага жыцця на працягу невялікіх дзесяцігоддзяў. Дапаўняе гэтыя публікацыі «Хроніка літаратурнага жыцця», падрыхтаваная А. Мазанік.

У «Вясёлай сябрыне» — шаржы і вершаваныя ўспаміны пра савецкіх пісьменнікаў розных пакаленняў.

Звяршаецца штогоднік традыцыйнай рубрыкай «Хроніка перакладных выданняў» і раздзелам «Наш конкурс» — на гэты раз чытачам прапановуецца паспаборнічаць з самім А. Куляшовым у перакладзе на беларускую мову верша М. Лермантава «Ветразь».

Н. ШАРАНГОВІЧ.

А Б'Я В Ы

Запрашае Дом літаратара

4 СНЕЖНЯ — вечар з цыкла «Пазычаная пятніца». «Любіць» (літаратурны канцэрт па творах Анатоля Вярцінскага). Выканаўца — артыстка Белдзяржфілармоніі Галіна Дзягілева.

10 СНЕЖНЯ — сустрэча з маладымі беларускімі пісьменнікамі — удзельнікамі Таварыства маладых літаратараў пры Саюзе пісьменнікаў БССР.

11 СНЕЖНЯ — вечар з цыкла «Па старонках літаратуры і гісторыі». «Ефрасіння Полацкая» (спектакль народнага тэатра чытальнікаў «Жывое

слова» Мінскага педагогічнага інстытута імя М. Горкага паводле аповесці В. Іпатавай «Радаслава»).

15 СНЕЖНЯ — «У спадчыну шчыры радок». Вечар дабрачыннасці ў Беларускай фонд культуры. Билеты прадаюцца. Звяртацца па тэл. 34-52-68.

17 СНЕЖНЯ — вечар, прысвечаны 70-годдзю з дня нараджэння Міколы Сурначова і 70-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Рагуцінага.

Пачатак вечароў у 19 гадзін.

Уваход па запрашальных білетах. Звяртацца па тэл. 36-95-73, 36-09-09, альбо па адрасе: Мінск, вул. Фрунзе, 5, пакоі 208, 209.

22 СНЕЖНЯ — творчы вечар Івана Бурсава.

24 СНЕЖНЯ — чарговыя заняткі Народнага вярхоўнага ўніверсітэта літаратуры.

25 СНЕЖНЯ — творчая сустрэча з пастановачнай групай новага мастацкага фільма «Нецярпенне душы» (вытворчасць кінастудыі «Беларусьфільм», рэжысёр — пастаноўшчык Валерыя Панамароў, аўтары сцэнарыя Яўген Радкевіч і Юлій Ніколін).

29 СНЕЖНЯ — навагодні вечар.

31 СНЕЖНЯ — навагодні ранішнік для дзяцей.

Пачатак у 11 гадзін.

БЕЛАРУСКИ ДЗЯРЖАЎНЫ ТЭАТРАЛЬНА-МАСТАЦКІ ІНСТЫТУТ

аб'яўляе конкурс на замяшчэнне вакантных пасадаў для асоб, якія маюць мінскую прапіску:

прафесара кафедры манументальна-дэкаратыўнага мастацтва — на 0,25 стаўкі (1); дацэнтаў кафедраў: дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва — на стаўку (1); майстэрства акцёра і рэжысура — на стаўку (1) і на 0,25 стаўкі (1); ма-

люшка — на 0,25 стаўкі (1); старшых выкладчыкаў кафедраў: графікі — на стаўку (1); выкладчыкаў кафедраў: малюнка — на стаўку (1); прамысловага мастацтва — на стаўку (1); інтэр'ера і абсталявання — на стаўку (1).

Тэрмін конкурсу — адзін месяц з дня апублікавання аб'явы. Дакументы накіроўваць на імя рэктара інстытута на адрас: 220600, ГСП, Мінск, Ленінскі праспект, 81.

БЕЛАРУСКАЯ ОРДЭНА ДРУЖБЫ НАРОДАЎ

ДЗЯРЖАЎНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ

ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

аб'яўляе конкурс на замяшчэнне вакантнай пасады прафесарска-выкладчыцкага складу

(для тых, хто мае мінскую прапіску):

1. Выканаўчы факультэт. Кафедра аркестравага дырыжыравання. Дацэнт — 0,5. Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання аб'явы. Дакументы згодна палажэнню аб конкурсе накіроўваць на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Даведкі па тэл. 22-49-42.

КОНКУРС ПРАДОЎЖАНЫ

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» паведамляе, што тэрмін прадстаўлення работ на конкурс на мастацка-паліграфічнае афармленне серыі «Скарбы сусветнай літаратуры» працягнуты да 15 снежня 1987 года.

Умовы конкурсу былі надрукаваны ў штоднёвіку «Літаратура і мастацтва» 17 ліпеня г. г. на стар. 13. Па даведкі звяртацца ў выдавецтва па тэлефоне 23-91-24.

Васіль ВЕРАСОК

ДРУГ ПРЫРОДЫ

Пісьменнік Сцяпан Савоська сабраўся паехаць у грыбы. Напярэдадні вечарам усё, што трэба для паездкі, падрыхтаваў, а наб не працапаць, завёў будзільнік.

Увесь той вечар Савоська ў прадчуванні багатай здабычы лясных дароў грыбы ў прыўзнятым настроі. Грыбы, калі ўлётка ў ложак, так і мільгала перад вачамі, і кожны грыб заманваў да сябе — вась я, зразай, кладзі ў кошык...

Вось і лес, куды звычайна ездзіў Савоська. Але на гэты раз ён не пазнаў яго. Дзе раслі вялікія дрэвы, цяпер свежаныя пні бялелі. І не толькі баравіка, а нават сыражэнка не знаходзіў Савоська. Хадзіў, хадзіў ён па лесе, а кошык пусты. Ды і лес пусты, без грыбоў.

— Аў, грыбы, дзе вы? — не вытрымаў Савоська, закрычаў. — Дрэвы, дзе вы? І на здзіўленне Савоські чалавечымі галасамі яму адказалі пні.

— Гэта ты вінаваты, што лес спілаваў і што грыбы не растуць. Ты — вораг лесу.

— Я? Ды я ніводнага дрэва ніколі наўмысна не зламаў.

І дроў мне не трэба. У кватэры ў мяне цэнтральнае ацяпленне. Я — друг лесу, друг прыроды. У сваіх кнігах заклікаю берагчы лес. Яму прысвяціў цэлы раман «Шумяць бярозы».

— Во, во, — пачуў Савоська адказ, — на твой раман і спляжылі столькі дрэў. Каб яго выдаць, на паперу спатрэбілася спілаваць ажно восем гектараў лесу. А ты ж выдаешся і перавыдаешся кожны год. Нядаўна вунь збор твораў у шасці тамах грывінуу кнігарням на паліцы. Ды якім вялікім тыражом, хоць падпісчыкаў было — цюцю! — толькі некалькі дзесяткаў. Усе склады і кнігарні забіў сваімі шасцітомнікамі. Праўда, палёгка лесу ад тваіх шасцітомнікаў усё ж будзе, яны пойдуч у манулятуру і ўратуюць некалькі гектараў жывых дрэў.

— Дык што ж рабіць? — разгубіўся Савоська.

— Не пішы. І ты прынясеш карысць і прыродзе, і людзям, якія, браток, каб не чытаюць, хоць ты і вунь якую гучную пасаду займаеш. Калі не будзеш пісаць, станеш нашым сапраўдным лясным другом. Свае шасці-

томнікі, што ляжаць на складах і не прачытаныя на паліцах бібліятэк, выкупі і здай у манулятуру. Гэтым і паможаш лесу. А будзе лес, будучы і грыбы. Не паслухаешся, ніводзін грыб не трапіць табе ў кошык.

Пачухаў Сцяпан Савоська патыліцу і пакляўся не пісаць больш раману.

І во чуд! Лес умомант пагусцеў і грыбоў у ім з'явілася столькі, хоць насой насі. Ды ўсе баравічкі, крамяныя, кірэпенкія, чысценкія. Любата!

— Да званка збірай, — сказаў яму лясны голас. — І рэзкі, моцны званок будзільніка ўдарыў Савоську па вушах. Ён прагнуўся, ускочыў з ложка.

— Ух ты, што прыснілася, — сказаў ён жонцы, якая таксама падхапілася ад звону будзільніка.

Савоська расказаў ёй пра сон і ўзрадаваўся, што гэта ў сне, а не наяве, ён пакляўся не пісаць раману і не выдавацца.

— Не пісаць, каб лес быў і грыбы ў ім раслі? — здзівіўся Сцяпан Савоська. — Не, дудні! Лепш я нагой не ступлю ў той лес, а пісаць і выдавацца буду. На ліха мне здаўся тыя грыбы-грыбочкі.

І раманіст, навеліст, крытык і эсаіст Іван Савоська ўсеўся за стол пісаць свой чарговы аўтабіяграфічны раман з цыкла раману «Мая славуная дарога».

Васіль СІМАНЕНКА

ЭПІТАФІІ

ГУЛЬТАЮ

Яму аднолькава, ці паміраць, ці жыць: Жывым ляжаў і тут ляжыць.

ЗАЙЗДРОСНІКУ

А той начамаі ўсё шыпіць і свішча, Хоць і ператварыўся ў парашок: Чаго магіла у суседа вышай і труна даўжэй аж на вяршок.

ПСЕЎДАВУЧОНАМУ

Стамланы дзейнасцю сваёю, Тут спачывае ў навуку кандыдат, — То ж проста перад вамі пад зямлёю Дарэмна гіне цэлы пуд цытат.

НЕ ДАЧАКАУСЯ

З сабе гатоў ён скуру ззерці, Каб выправіць як-небудзь тое зло: Пасмеў няшчасны ўзяць ды і памерці, Хоць указання не было...

Пераклаў з украінскай Міхась РУДКОЎСКІ.

з 30 лістапада па 6 снежня 30 лістапада, 18.15

«ПРАЧЫТАЙЦЕ МАЕ ПІСЬМО...» Агляд пошты за тыдзень. 30 лістапада, 19.00

ЗАКЛЮЧНЫ КАНЦЭРТ ФЕСТИВАЛЮ МАСТАЦТВАУ «БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫЧНАЯ ВОСЕНЬ»

Трансляцыя з Белдзяржфілармоніі. 1 снежня, 19.50

«СПАДЧЫНА — БУДУЧЫНІ» Перадача расказвае пра ўтварэнне і дзейнасць Беларускага фонду культуры. У ёй прымаюць удзел І. Чыгрынаў, Г. Штыхаў, Л. Валлеў, Я. Сахута, С. Друшчыц.

Вядучы — А. Мальдзіс.

2 снежня, 19.00

І УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ МУЗЫЧНЫХ ТЭАТРАУ

С. Прапоф'еў. «Вогненны анёл». Спектакль Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Узбекскай ССР імя А. Навая. Рэжысёр-пастаноўшчык — народны артыст Узбекскай ССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Ф. Сафару. Музычны кіраўнік пастаноўкі — народная артыстка СССР Д. Абдурахманова. 3 снежня, 19.00

І УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ МУЗЫЧНЫХ ТЭАТРАУ

А. Пятроў. «Майстар і Маргарыта». Спектакль Ленінградскага тэатра сучаснага балета. Пастаноўшчык — Б. Эйфман. Мастак — заслужаны мастак Грузінскай ССР Т. Мурванідзе. 3 снежня, 22.20

І УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ МУЗЫЧНЫХ ТЭАТРАУ

Дыскусійная зала. 4 снежня, 19.00

І УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ МУЗЫЧНЫХ ТЭАТРАУ

В. Шабалін. «Утайманне свавольніцы». Спектакль Саратаўскага тэатра оперы і балета імя М. Чарнышэўскага. 4 снежня, 20.10

«БУГ». ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦЦІ ЧАСОПІС

Шмат гадоў запісае легенды і паданні Палесся настаўнік Мухавецкай школы Л. Г. Філатаў. Вас чанае знаёмства з ягоным скарбам. 5 снежня, 13.05

«СЛОВА — ПАЗІІІ» Вершы П. Труса. 5 снежня, 18.10

«ЗЫЧЛІВАЕ СЛОВА»

23 настрычніка гэтага года ў ДOME літаратара адбыўся творчы вечар А. Зарыцкага. Праз шэсць дзён паэта не стала... Вы ўбачыце творчы вечар, на якім ён развітаўся з усімі намі, з прыхільнікамі яго таленту. Уступнае слова крытыка Ю. Канэ. 5 снежня, 19.00

«ТЭАТР І ЧАС» Нататкі з І Усеаюзнага фестывалю музычных тэатраў. 6 снежня, 17.05

«ВЫБРАННІК ТЭРПСІХОРЫ» Перадача прысвечана творчасці народнага артыста СССР В. Елізар'ева. Вас чанае сустрэча з балетмайстрам і з адным з лепшых яго спектакляў — «Карміна-Бурана» на музыку К. Орфа ў пастаноўцы ДАВТа Беларускай ССР.

У «КНІГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»

А. БАЖКО. Выбраныя творы. Паэмы, вершы. Мн., Мастацкая літаратура, 1987.—2 р. 40 к.
Н. ГІЛЕВІЧ. Выбранае. Вершы, паэмы. Пераклад з беларускай. М., «Жудожественная літаратура», 1987.—1 р. 60 к.

С. ЗАКОННІКАУ. Сутнасць. Кніга паэзіі. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987.—70 к.

А. КАЗЛОВІЧ. На маёй далоні лінія ракі. Аповесць-эсэ. На рускай мове. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987.—1 р.

МОВАЎ ЭЗОПА. Байкі, вольныя пераклады Э. Валасевіча. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987.—85 к.

ЭПІГРАМЫ

Рэцэнзія на паэту Канцэпцыя... Рэтраспекцыя. Рэмінісцэнцыя... Інтэнсэнцыя... Фантура... Фабула... Кабетка вабная.

Пятрок ШЭРКА

Скарга музы Браткі, ратуйце! Ён мне нялюб. Альбо друкуйце, Альбо снасуйце Абрідлы шлюб.

Міхась ШКЛЯР

МІЖ НАМІ КАЖУЧЫ...

ЗАТЫЧКА

Здаецца, яшчэ толькі ўчора ён марыў адчуваць сябе хача б пылам з-пад літаратурных колаў. Калі ж зрабіўся спіцай, дык пачаў прагнуць стаць воссю. А, між тым, ці ёсць для колаў больш важная рэч, чымся загваздка—маленчкая такая затычка?..

ЛЕБЯДЗІНАЯ ПЕСНЯ

Масціты пражані Гуськоў знайшоў яго, гуляючы берагам лебядзінага возера. Вельмі ўразіла пісьменніка знаходна... Пасля доўгага роздуму ён вырашыў пісаць наступны раман лебядзіным пярком.

ГАЛОУНАЕ — МЕЦЬ ЗУБЫ

Кажуць, што ў гэтага паэта няма свайго твару. Але чые ж тады зубы ён паказвае?

Браты БАРОЎКІ

КРЫТЫКА

— Дзед Язэп, кажуць, ты можаш раскрытыкаваць нават тэлефонны слуп? — А чаму б і не, Хвадос, калі на тым слупе адарваны дрот матляецца, як твой язык.

ПАРАДА

— Мой сыноч малы-малы, а яго ніякімі шчырымі словамі не ўгаворыш, каб за сабою прыбраў. — А ты, суседка, пагутары з ім бярозавымі. — Якімі-якімі? — Тоненькімі ды гнуткімі.

Сабачы брэх

Сучасная байка

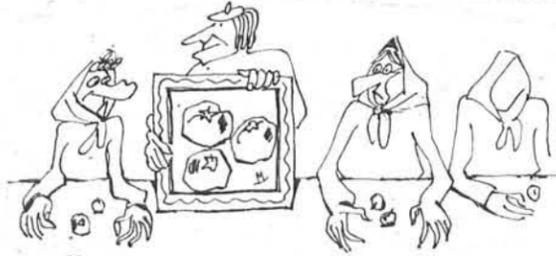
Калі з пасады Знялі Ваўнадава І славу Яго,

Бы ветрам, здзымла, Уся сабачая дзяржава Лягчы ў момант уздыгнула. Раптоўна шаўні асмалелі, Свае ашчэрыўшы ількі Сярод двара: Маўляў,

Куды раней глядзелі, Што Ваўнадаў такі-сякі — Даўно б турнуць яго пара!

Мараль Прыміце на павер, Бо з ёй, мараллю, гора: Сабакі брэшуць на таго Цяпер, Каму падбрэхвалі Учора.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. М. ДАНИЛЕНКІ.

Мал. А. ГАРМАЗЫ.

Мал. М. ЧАРНЯЎСКАГА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск. На беларускай мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 АТ 02361

П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нарыса — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела культуры і выўленчага мастацтва — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісьмаў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фоталіюстрацыі — 33-44-04, 33-24-62, карэктарскай — 32-20-64, бухгалтэры — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы (праз два інтэрвалы). Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алясь АСПЕНКА, Анатоль БУТЭВІЧ, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (нам. галоўнага рэдактара), Уладзімір ГІЛАМЕДАЎ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕЎСКІ, Алясь ЖУК, Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯКЛЯЕЎ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Рычард СМОЛЬСКІ, Віктар ТУРАЎ.

Адказны сакратар Андрэй ГАНЧАРОЎ.